

Стр.

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 10 (3004)
7 сакавіна 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Перад выходам на сцэну. Уздзельніцы танцавальнага ансамбля калгаса імя М. Гастэлы Мінскага раёна.

Фота А. АСТАПАВА

АБ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ

Выйшаў у свет зборнік «У. І. Ленін аб культуры». У кнігу ўключаны вытрымкі з работ, выказванні правадыра па праблемах гісторыі і тэорыі культуры, і перш за ўсё станаўлення і развіцця культуры сацыялістычнай, а таксама матэрыялы, якія адлюстроўваюць яго шматгранную арганізатарскую дзейнасць у галіне культурнага будаўніцтва ў нашай краіне.

ТАСС.

**НАРОДАМ СВЕТУ—
КНІГІ ІЛЬЧА**

Выданне твораў У. І. Леніна займае першае месца на планеце па тыражу і колькасці перакладаў. Такія даныя ЮНЕСКА. Тыраж ленінскіх кніг у СССР выражаецца астранамічнымі лічбамі: 531 мільён 167 тысяч экзэмпляраў. «На свеце не было і няма чалавека, працы якога мелі б такое распаўсюджанне, якое маюць творы У. І. Леніна, — падкрэслівае таварыш Л. І. Брэжнеў. — ...Іх чытаюць, па іх вучацца жыцц і змагацца людзі ва ўсіх краінах, на ўсіх кантынентах».

— Дваццаць мільёнаў экзэмпляраў ленінскіх кніг на рускай і 35 замежных мовах экспартавала ў апошні час «Міжнародная кніга», — паведаміў намеснік генеральнага дырэктара Усесаюзнага аб'яднання А. Гукасаў карэспандэнту ТАСС. — Апрача асноўных еўрапейскіх і арабскай моў, работы Уладзіміра Ільча выходзяць на мовах народаў Індыі, на сінгальскай, хауса, амхарскай, суахілі.

Расце цікавасць да прац У. І. Леніна ў маладых незалежных краінах, дзе яны выпускаліся больш як 1100 разоў. Шмат заказаў паступае ад выдавецкіх і кнігагандлёвых фірм Іспаніі, Новай Зеландыі, Італіі, Афганістана, Эфіопіі, Алжыра. Кнігі Леніна ўсё больш чытаюць у Сірыі, Ліване, Калумбіі, Мексіцы.

Перш за ўсё, найбольш часта выдаюцца для зарубежнага чытача тыя работы, якія прысвечаны барацьбе за мір, мірнае суіснаванне, ажыццяўляемай сёння Камуністычнай партыяй, Савецкай дзяржавай. Па заказах краін гэтыя працы, аб'яднаныя ў зборнікі, перакладзены і выпускаюцца на дзесятках моў свету.

Адна з найвялікшых заслуг У. І. Леніна—распрацоўка вучэння аб камуністычнай партыі як вышэйшай форме палітычнай арганізацыі рабочага класа. Яго творы па гэтым пытанні актуальныя і сёння. Шматлікія заказы выканалі «Міжнародная кніга» на выпуск прац «Дзве тактыкі сацыял-дэмакратыі ў дэмакратычнай рэвалюцыі», «Дзіцячая хвароба «левізны» ў камунізме», «Што рабіць?», «Што такое «сябры народа» і як яны ваююць супраць сацыял-дэмакратыі?», «Крок наперад, два крокі назад».

Чытачоў краін, якія сталі на шлях развіцця, асабліва цікавіць выпрацаваная У. І. Леніным аграрная праграма, увасобленая у жыццё ў нашай краіне і ў іншых сацыялістычных дзяржавах. Ленінскія працы па гэтай тэме аб'яднаны ў зборнік «Пытанне аб зямлі і барацьба за свабоду» і шырока экспартаваны.

Больш чым у 550 тысячах экзэмпляраў распаўсюджана кніга «Імперыялізм, як вышэйшая стадыя капіталізму». Работа «Дзяржава і рэвалюцыя» выпушчана для зарубежнага чытача тыражом, які перавышае 700 тысяч экзэмпляраў.

У свеце пастаянна расце цікавасць да ўсяго, што звязана з жыццём і дзейнасцю Леніна. Імкнучыся задаволіць гэтую цікавасць, зарубежным выдавецтвам і кнігагандлёвым фірмам заключылі з Усесаюзным агенствам па аўтарскіх правах дзесяткі дагавораў на выданне твораў літаратурнай Ленініны. Гэта—кнігі аб Уладзіміру Ільчу, яго сям'і, сябрах і саратніках, напісаныя В. Катаевым, З. Васкрасенскай, М. Шагінян, Л. Дабкінай, М. Прыляжавай, іншымі савецкімі пісьменнікамі і грамадскімі дзеячамі.

Вялікім попытам карыстаюцца грамплацінкі з запісам прамоў У. І. Леніна, рэвалюцыйных і народных песень, якія ён любіў. Фірмы капіталістычных краін выпусцілі пласцінкі ленінскай тэматыкі з савецкіх магнітазапісаў. Так, у ФРГ выйшла араторыя «Ленін у сэрцы народнай» Р. Шчадрына, у Францыі — «Песні рэвалюцыі», у ЗША — «Дванаццатая сімфонія» Д. Шастаковіча.

Да 110-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна «Міжнародная кніга» плануе правесці за рубяжом пяцьсот кніжных выставак.

У СУВЕНІРНЫМ ВІДАННІ

Кнігу «Цаліна» — заключную частку трылогіі Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Леаніда Ільча Брэжнева, адзначаную

Ленінскай прэміяй, выпускалі выдавецтва «Беларусь». Выданне гэтае — сувенірнае, кішонавае фармац. У гэтым жа фармацены раней былі выпушчаны кнігі «Малая зямля» і «Адраджэнне».

МАСАВЫМ ТЫРАЖОМ

Выдавецтва «Беларусь» выпускала ў свет брашуру з прамовай Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л. І. Брэжнева на сустрэчы з выбаршчыкамі Баў-

манскай выбарчай акругі г. Масквы 22 лютага 1980 года.

Брашура выдадзена на беларускай мове масавым тыражом.

БЕЛТА.

Дні культуры ЧССР

ГУЧАЛА ЧЭШСКАЯ МУЗЫКА

Гэты філарманічны канцэрт адбыўся з нагоды Дзён культуры Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў нашай краіне. Гучалі творы выдатнага чэшскага кампазітара А. Дворжака — у выкананні Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР пад кіраўніцтвам А. Энгельбрэхта.

чэшскай музычнай класіцы, стваралася яна ў Амерыцы, дзе А. Дворжак правёў два гады ў якасці дырэктара і прафесара Нацыянальнай кансерваторыі ў Нью-Йорку. Дырыжор А. Энгельбрэхт старанна раскрыў рэалістычнасць вобразаў твора, глыбіню аўтарскага мыслення.

З вялікай цікавасцю аматары сімфанічнай музыкі ўспрынялі «Славянскія танцы» — каларытнае замалеўкі народнага жыцця і побыту, а таксама Сімфонію № 5 («З Новага Свету»). Гэта сімфонія — адно з найбольш яркіх дасягненняў

Выкананне ў сталіцы Беларусі твораў А. Дворжака яшчэ раз прадэманстравала цікавасць савецкіх слухачоў да музычнага мастацтва братняй Чэхаславакіі.

А. КАРАЦЕЕУ.

ВЫХОЎВАЦЬ ПАТРЫЁТАЎ

У Доме літаратара адбыўся адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў БССР. З дакладам «Тэма патрыятычнага і інтэрнацыянальнага выхавання ў творах для дзяцей і юнацтва» выступіла Г. Васілеўская. Яна расказала пра дзейнасць нашых перыядычных выданняў па выхаванні падрастаючага пакалення, засяродзіла ўвагу на дзіцячай літаратуры, якая выпускаецца беларускімі выдавецтвамі.

У выступленнях М. Лужаніна, А. Грачанікава, Э. Агняцвет, Т. Тарасавай, Д. Слаўковіча, А. Міронава, Э. Гурэвіч былі выказаны канкрэтныя прапановы па актывізацыі творчай дзейнасці калектываў рэдакцыі, выдавецтваў і саміх пісьменнікаў, каб іх роля ў патрыятычным і інтэрнацыянальным выхаванні дзяцей яшчэ больш узрасла.

**ПРЭМІІ ДЛІ
ЖУРНАЛІСТАЎ**

Пастановай сакратарыята ЦК ЛКСМ Беларусі, сакратарыята Саюза журналістаў БССР зацверджана палажэнне аб рэспубліканскай прэміі за лепшыя работы маладых журналістаў Беларусі. Устаноўлены тры прэміі ў памеры 200 рублёў кожнай за творы, якія паказваюць маладога сучасніка, дзейнасць камсамольскіх арганізацый і жыццё маладзёжных працоўных калектываў, раскрываюць тэмы ідэяна-палітычнага, працоўнага і маральнага выхавання падрастаючага пакалення.

Маладому журналісту, які атрымаў рэспубліканскую прэмію, прысвойваецца званне лаўрэата, уручаецца дыплом і нагрудны знак.

Да разгляду прымаюцца нарысы, артыкулы, карэспандэнцыі, тэлерадыёперадачы, падрыхтаваныя журналістамі-прафесіяналамі (ва ўзросце да 35 гадоў), які з'яўляюцца членамі Саюза журналістаў СССР. Прэміі прысуджаюцца за работы, апублікаваныя або перададзеныя на тэлебачанні і радыё-вешчанні з 1 студзеня па 31 снежня.

Матэрыялы на атрыманне прэміі прадстаўляюцца ў журы (г. Мінск, Омскі зав., 3. Саюз журналістаў БССР) абласнымі камітэтамі ЛКСМБ і праўленнямі абласных журналісцкіх арганізацый, рэдакцыямі і грамадскімі арганізацыямі рэспубліканскіх газет і часопісаў, Дзяржтэлеграфдыё БССР, БелТА.

На кандыдата, вылучанага на атрыманне прэміі, прадстаўляюцца: рашэнне абкома ЛКСМБ і праўлення абласной журналісцкай арганізацыі, рэдакцыі газеты (часопіса), калегіі Дзяржтэлеграфдыё БССР, БелТА, характарыстыка творчай і грамадскай дзейнасці аўтара, у якой указваюцца год нараджэння, партыйнасць, нацыянальнасць, стаж работы ў друку, год паступлення ў Саюз журналістаў, месца работы і пасада, адрас, а таксама назва работы, час і месца публікацыі і звесткі, якія пацвярджаюць, што работа атрымала грамадскае прызнанне.

Усе матэрыялы высылаюцца да 15 сакавіка наступнага года. Работы, якія паступяць пазней, не будуць прымацца.

Сумеснае рашэнне бюро ЦК ЛКСМБ і сакратарыята праўлення Саюза журналістаў БССР аб прысуджэнні прэміі публікуецца 5 мая—у Дзень друку.

З БУДАЎНІЧАЙ ПЛЯЦОЎКІ

Віктар Хаўратовіч, вершы якога часта друкуюцца ў беларускіх газетах і часопісах, працуе начальнікам участка МПМК-105, якая ўзводзіць у вёсцы жылыя дамы, дзіцячыя сады, установы культуры і іншыя аб'екты. Будаўнікі, механізатары, настаўнікі і школьнікі прыйшлі на літаратурны вечар, каб сустрэцца з В. Хаўратовічам, бліжэй пазнаёміцца з яго паэзіяй. Адкрыў вечар сакратар партарганізацыі блыніцкіх будаўнікоў У. Кулікоўскі. На вечары выступілі сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР А. Пысін, маладыя паэты А. Мельнікаў, З. Марозаў, В. Дзеравішча.

Літаратурны вечар у Блынічах з'яўся своеасаблівай творчай справаздачай маладога паэта. У плане работы раённага літаб'яднання — правядзенне творчых вечароў іншых пачынаючых літаратараў.

А. ВАСІЛЬЕУ.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

У Доме літаратара адбыўся урачысты вечар, прысвечаны 120-годдзю з дня нараджэння вялікага рускага пісьменніка А. П. Чэхава. Аб адметнасці, значнасці таленту Чэхава, аб вялікай папулярнасці яго творчасці сярод народаў усёго свету расказаў прысутным вядомы беларускі пісьменнік Яна Брыль.

Усхваляванае, поўнае глыбокай любві і пашаны слова сказалі пра А. П. Чэхава народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін і лаўрэат прэміі імя І. Мележа В. Адамчык.

Аб непарыўных сувязях беларускай літаратуры з чэхаўскімі традыцыямі расказаў кандыдат філалагічных навук С. Бунчын.

Апавяданні Чэхава прачыталі артысты Рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага К. Стрыжова і заслужаны ар-

тыст рэспублікі Ю. Ступакоў. Вечар закончыўся праглядам кінафільма, створаанага рэжысёрам М. Міхалковым па матывах бэсмпротных чэхаўскіх твораў.

Адбылося пасяджэнне камісіі па рабоце з маладымі Саюза пісьменнікаў Беларусі, на янім была абмеркавана творчасць Івана Стадольніка і Яўгена Вербаў.

Пра першую кнігу апавяданняў І. Стадольніка «Хачу табе шчасця» і яго новыя творы гаварылі У. Дамашэвіч, В. Адамчык, Я. Брыль. Творчасць Я. Вербаў, яго кніжку паэзіі «Свежасць», зборнік гумару «Ганна з Пухавіч» і аповесць «Чатыры дарогі» прааналізавалі М. Аўрамчык, У. Дамашэвіч, В. Адамчык, Г. Далідовіч. Вёў абмеркаванне старшыня камісіі Я. Сіпакоў.

ПРЭМ'ЕРЫ

Рускі тэатр БССР імя Максіма Горкага прысвяціў 110-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна спектакль «Сінія коні на чырвонай траве» («Рэвалюцыйны эцюд») па п'есе М. Шатрова. У галоўнай ролі выступае заслужаны артыст БССР Юрый Ступакоў. Рэжысёр заслужанага дзяржа мастацтваў БССР В. Луцэнкі, сцэнаграфія заслужанага дзяржа мастацтваў БССР Ю. Тура.

На здымку: сцэна са спектакля, прэм'ера якога адбылася 21 лютага.

Фота Ул. КРУКА.

Прэм'ера спектакля па п'есе Аляксандра Гельмана «Мы, што падпісалі ніжэй...» адбылася на сцэне Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. У п'есе ўздымаецца праблема маральных адносін савецкага чалавека да сваіх абавязкаў. Паставіў спектакль галоўны рэжысёр тэатра Уладзімір Караткевіч.

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

Народную камедыю літоўскага драматурга Казіса Сая «Клеменс» (пераклад на беларускую мову А. Разанава) паказва Анадымніч тэатр імя Якуба Коласа. Паставіў спектакль рэжысёр В. Маслюк. Аўтар сцэнаграфіі мастак А. Салаўёў, кампазітар У. Кандрусевіч. У ролях выступаюць народная артыстка БССР З. Канапельна, заслужаныя артысты БССР С. Акружнал, Г. Дубаў, Т. Кокштыс, Л. Пісарава, Б. Сяўко, Т. Шашкіна, А. Мельзіонова, Я. Шыпіла і прадстаўнікі маладога пакалення коласаўцаў.

На здымку: сцэна са спектакля «Клеменс».

Фота С. КОХАНА.

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА ЗЕМЛЯКА

Героямі многіх твораў А. Капусціна сталі яго працавітыя землякі-жлобінцы. Ён часта сустракаецца з імі, гутарыць, пастаянна цікавіцца іх жыццём. Тут пісьменнік вучыўся ў школе, а ў гады вайны ўзначаліў падпольную камсамольска-маладзёжную групу ў роднай вёсцы Старая Рудня. Потым стаў намандзірам аддзялення ў партызанскім атрадзе імя Будзённага.

Творчыя вечары А. Капусціна адбыліся ў гарадскім Палацы культуры, на фабрыцы штучнага футра, у роднай вёс-

цы Старая Рудня. Шчырае слова пра свайго земляка гаварылі другі сакратар гарнома партыі М. Хобатаў, былы старшыня калгаса імя Кірава, Герой Сацыялістычнай Працы М. Маршын, баявы таварыш пісьменніка, цяпер начальнік будаўніча-рамонтнага ўпраўлення М. Таўсцялёў, настаўнік П. Чырлоў, загадчыца раённай бібліятэкі А. Пусташыла.

У сустрэчах прынялі ўдзел пісьменнікі М. Кругавых, В. Дайліда, У. Ліпскі.

Уладзімір РАДЗЮКЕВІЧ.

ВЫДАВЕЦТВЫ — ЮБИЛЕЮ ПЕРАМОГІ

Вось ужо 35-ты раз савецкія людзі рыхтуюцца адзначыць адно з самых светлых і радасных свят — дзень Перамогі над фашызмам. Да гэтай знамянальнай даты выдучыя выдавецтвы нашай рэспублікі выпускаюць новыя кнігі. Мы напрасілі загадчыка рэдакцыі мемуарнай і ваенна-патрыятычнай літаратуры выдавецтва «Беларусь» П. Шчадроў і галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура» А. Марціновіча раскажаць пра адпаведныя раздзелы сваіх планаў.

— Да святкавання 35-годдзя Перамогі наша выдавецтва пачало рыхтавацца яшчэ два гады назад, — сказаў П. Шчадроў. — Мы склалі спецыяльны план, які прадугледжвае выпуск дакументальна-даследчыцкай і мемуарнай літаратуры, успамінаў удзельнікаў партызанскага руху і патрыятычнага падполля на тэрыторыі Беларусі. Быў прадугледжаны выпуск альбомаў «Хатынь», «Гады партызанскія», «Памяць зямлі беларускай».

Чытачы пазнаёміліся ўжо з кнігамі Я. Жылініна, І. Пазнякова, В. Лузгіна «Без лініі фронту», П. Пранягіна «Ля самой граніцы», Д. Цябута «Скрозь агонь» і іншымі выданнямі. Сёлета выйдзе з друку ўспаміны былога начальніка аператыўнага ўпраўлення Беларускага штаба партызанскага руху А. Бруханова «У штабе партызанскага руху», былога начальніка штаба дыверсійна-падрыхтоўчага атрада імя Аляксандра Неўскага С. Варлава «Грымелі ўрэзы на дарогах», былога сакратара

Бабруйскага падпольнага райкома партыі Д. Лемяшонка «Запавет жывым». Г. Капусінак у кнізе «З верай у перамогу» піша пра моладзь, якая актыўна змагалася супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў на тэрыторыі Дрысенскага, Полацкага і Расонскага раёнаў Віцебскай вобласці. Убачыць свет і шэраг іншых выданняў.

Галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» А. Марціновіч раскажаў, што ў рэдакцыях праведзена вялікая работа па падрыхтоўцы выпуску літаратуры пра бесмяротны подзвіг народа. У раздзеле арыгінальнай мастацкай літаратуры намечаны выпуск апавесці А. Адамовіча «Карнікі», рамана Л. Арабей «Сюзор'е Вялікай Мядзведзіцы» — пра барацьбу партызан заходніх раёнаў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, апавесці І. Скаржыніна «Права весці ў бой» — пра мужнасць савецкіх танкістаў пры вызваленні Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. У цэнтры рамана А. Савіцкага «Зямля не раскажа» — лёс простага беларускага жанчыны-маці, якая бяспрашна змагалася за шчасце сваіх дзяцей, свабоду і незалежнасць Радзімы.

У 1980 годзе выдавецтва пачынае выпуск Збору твораў у чатырох тамах В. Быкава.

Падрыхтавана да друку ў год Перамогі таксама паэма П. Броўкі «Марат Казей», апавесці В. Рудова «Апошні кліч» і «Завая» і шэраг іншых цікавых кніг, якія апавядаюць пра подзвіг савецкага народа і яго Узброеных Сіл у гады Вялікай Айчыннай вайны.

В. СПІЦЫН.

ДОЧКАМ АЙЧЫНЫ

У гонар свята 8-га Сакавіка ў гарадах і сёлах Беларусі прадзіць тэматычны паказ кінафільмаў, якія адлюстроўваюць слаўны гераічны шлях савецкіх жанчын.

Гледачы зноў убачаць мастацкія кінастужкі «Сэрца маці» і «Вернасць маці», у цэнтры якіх вобраз маці Уладзіміра Ільіча Леніна. Пра ўдзел у рэвалюцыйных падзеях раскажваюць кінакарціны «Надзея», «Соф'я Пяроўская», «У агні броду няма», «Любоў Яравая», «Тацянін дзень», «Першая дзяўчына».

Жанчынам — удзельніцам Вялікай Айчыннай вайны — прысвечаны мастацкія кінафільмы «Пра тых, каго помню і люблю», «А досвітку тут ціхія...», «Зоя», «Марытэ», «Яна абараняе Радзіму», «Машачка», «Выклікаем агонь на сябе», «Удовы» і многія іншыя.

Гераічная, самаадданая праца савецкіх жанчын у мірны час адлюстравана ў кінакарцінах «Аўдоцца Паўлаўна», «Дзяўчаты», «Простая гісторыя», «Падарунак лёсу», «Старыя сцены», «Аповесць пра жанчыну», «Некалькі інтэр'ю па асабістых пытаннях», «Кожны дзень доктара Калінінавай»...

Шмат цікавага раскажучы гледачам хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінастужкі «Надзея Канстанцінаўна Крупская», «Бястужаўкі», «Партыйны

кур'ер», «Кацюша», «Франтавічка», «Чайка на Востраве Свабоды», «Данілаўна», «Справы і клопаты Марыі Громавай», «Жанчына, якую чакаюць», «Галіна Уланова», «Марына Паповіч» і іншыя.

У праграму паказу ўключаны таксама беларускія мастацкія і хранікальна-дакументальныя кінафільмы «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Вайна пад стрэхамі», «Чакай мяне, Ганна», «Балада пра маці», «Дачка партыі», «Жыць на зямлі», «Лілія, дачка Георгіцы», «Чалавек з майго жыцця», «Жанчына з забітай вёскі», «Жменя пяску», «Салдаткі», «Мне хацелася раскажаць», «Актрыса — мая прафесія»...

Жонкам афіцэраў адной з воінскіх часцей Беларускай Чырванасцяжнай ваеннай акругі, якія разам са сваімі мужамі дзеляць усе радасці і цяжкасці іх службы, жанчынам, якія выдучы вялікую грамадскую работу, выхоўваюць дзяцей, прысвечана новая хранікальна-дакументальная кінастужка «Баявая сяброўкі», знятая на кінастудыі «Беларусьфільм» рэжысёрам М. Бекенбаевай па сцэнарыі А. Белавусава.

У многіх кінатэатрах, клубах, дамах і палацах культуры ў гэтыя дні праводзяцца тэматычныя вечары, арганізуюцца спецыяльныя стэнды.

Р. КАРОТКІ.

ВОЛЬНЫ ЧАС — КАМЕРНАМУ

Ужо ў 12 гадоў юны музыкант дырыжыраваў школьным аркестрам. Пазней кіраваў аркестрам у вучылішчы. Студэнт Ленінградскай кансерваторыі, ён вучыўся адразу на двух факультэтах — скрыпкі і опернага дырыжывання, сумяшчаючы вучобу з работай у студэнцкай опернай студыі і сімфанічным аркестры Выбаргскага Палаца культуры. Ён стаў лаўрэатам Другога ўсесаюзнага конкурсу дырыжораў у Маскве, а праз нейкі час заваяваў залаты медаль Міжнароднага конкурсу дырыжораў у Рыме.

Дваццацівасьмігадовы Юрый Сіманаў стаў дырыжорскім пультам галоўнага тэатра краіны. За 10 год з яго ўдзелам на сцэне Вялікага тэатра Саюза ССР пастаўлены шэраг адметных спектакляў. І вось галоўны дырыжор, народны артыст РСФСР — гошць Мінска.

Знаёмства Ю. Сіманава з Беларуссю адбылося ў 1974 годзе, калі ў час гастролей Вялікага тэатра ў Мінску ён дырыжыраваў опернымі спектаклямі. На гэты раз ён прыехаў на чале зусім маладога калектыву — камернага аркестра тэатра. Дэбют музыкантаў-энтузіястаў адбыўся летась, і цяпер яны палюва разгортваюць канцэртна-прапагандысцкую работу. Камернаму музыцыраванню аддаюць яны свой вольны час.

У планах намернага аркестра — творы Моцарта, Бетховена... Калектыв рыхтуецца да выступленняў перад студэнтамі Магюскага дзяржаўнага ўніверсітэта, слухачамі Рыгі і Ленінграда, перад удзельнікамі і гасцямі Алімпіяды-80.

На здымку: дырыжыруе Ю. Сіманаў.

Фота Ул. КРУКА.

ЭКСПАНУЕЦА КЛАСІКА

У Бабруйскай выставачнай зале разгорнуты дзве новыя экспазіцыі: «Рускі рэалістычны малюнак XIX—XX стагоддзяў» і «Шэдэўры сусветнага жывапісу».

У першай змешчаны факсімільныя рэпрадукцыі малюнкаў і акварэлі І. Рэпіна, І. Крамскога, М. Урубелля, К. Брулова, В. Пярова, І. Левітана, В. Сярова, В. Сурыкава і іншых слаўных рускіх і савецкіх мастакоў. Гэта экспазіцыя ўкамплектавана, галоўным чынам, з фондаў Траццякоўскай нарцыйнай галерэі і Русскага музея ў Ленінградзе.

У другой частцы вернісажа экспануюцца факсімільныя рэпрадукцыі з фондаў Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Тут рэпрадукцыі нарцін імпрэсіяністаў Клода Манэ, Агюста Рэнуара, Эдгара Дэга, Альфрэда Сіслея, Каміля Пісаро і многіх іншых.

В. ЗЯМСКОУ.

ВЫСТАўКА

Персанальныя выстаўкі жывапісца Дзмітрыя Алейніка і кераміста Мікалая Пушкіра адкрыліся ў выставачнай зале Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

Абедзве выстаўкі дэманст-

НАМ ПІШУЦЬ

У Стаўбцоўскай музычнай школе адбыўся другі тур агляду метадычнай і творчай работы выкладчыкаў музычных школ Мінскай вобласці.

Адбыўся спецыяльны канцэрт удзельнікаў агляду. Высокае выкананне майстэрства прадэманстравалі выкладчыца Барысаўскай музычнай школы п'яністка І. Крынічына, скрыпач Р. Целянскі з Маладзечна і многія іншыя.

Добрае уражанне зрабілі таксама выступленні ансамбляў і аркестраў народных інструментаў Салігорскай, Заслаўскай і Стаўбцоўскай музычных школ.

У ўсіх стацыянарных кінаўстаноўках івацэвіцкага раёна дзейнічаюць кіналекторыі па пяці тэмах: «Аграрная палітыка КПСС — у дзельні», «Навуныстычны мараль і выхаванне новага чалавека», «Рэлігія і праблемы фарміравання асобы», «Закон і права», «Праблемы выхавання дзяцей». Ленцы чытаюць партыйныя і савецкія работнікі, члены першых арганізацый таварыства «Веды». Іх выступленні дапаўняюць дакументальныя, навукова-папулярныя і мастацкія фільмы.

На ўдэліна гасцем Лідскага гарадскога клуба аматараў літаратуры «Субяседні», які дзейнічае пры кнігарні «Кніжны свет», была паэзія Міхаіла Ісаконскага. Члены клуба ў грамадзянска-слухалі голас паэта, а песні яго гучалі ў выкананні Бунчыкава, Бернэса і іншых артыстаў.

У клубе сістэматычна арганізуюцца сустрэчы з пісьменнікамі, абмярковуюцца цікавыя творы. Сёння ў горадзе Лідзе 80 першых арганізацый добраахвотнага таварыства аматараў кнігі, якія аб'ядноўваюць каля 8 тысяч чалавек, надзейных прапагандыстаў кнігі.

У Гомельскай СШ № 11 прайшла выстаўна эстапа, прысвечаная 35-годдзю Перамогі. Творы, выстаўлены ў школе, з'яўляюцца падарункам шэфска школы — калектыву заводу «Гомелькабель». Запомніліся вучыня таліа работ, які «Заданне выканана» (мастак А. Жуноўскі), «Маладая гвардыя» (мастак А. Губаў), «Гібель сярэдняга» (заслужаны дзеяч мастацтваў УССР В. Скуніна), трыпціх мастакоў І. Філонава, І. Крунскага, І. Марцыянава «Канец «Бліцрыга», «Адплата», «Капітуляцыя» і многія іншыя...

У Полацкай гарадской паліклініцы адбыўся вечар, прысвечаны творчасці класіка рускай літаратуры Антона Паўлавіча Чэхава. Пра жыццё і творчасць пісьменніка раскажала выкладчыца медыцынскага вучылішча, член літаратурнага аб'яднання пры рэдакцыі газеты «Сцяг камунізму» Б. Ароніна.

К. КРУПКО.

НАЙШЕРШ-ПРАЦА

У беларускай сталіцы нядаўна гастралявала відэамаля балгарская спявачка. — «каралева песні», як называюць яе на радзіме, заслужыла артыстка Балгары Лілія Іванова. Ёй апладоўраваў Парыж і Рым, Нью-Йорк і Токіо...

Пасля канцэрта, калі патухаюць агні рампы і зачараваныя гледачы разыходзяцца дамоў, несучы з сабою прыемныя ўспаміны ад сустрэчы з балгарскай спявачкай, і адбылася наша гаворка пра яе творчасць, пра сучасную эстрадную песню.

— Ці маглі б вы назваць некаторыя, які прынята гаварыць, «сакрэты» поспеху? У прыватнасці, было б цікава пачуць аб вашых прынцыпах у рабоце над тэкстам і музыкай песні.

— Самае галоўнае — праца, праца і зноў праца. Я не здавальняюся тым, што сёння мне апладоўраюць, нават няхай і вельмі шчыра. Пасля сённяшняга канцэрта думаю пра канцэртны заўтрашні, дзе трэба будзе знайсці тое, што не знайшося сёння. Мне здаецца, што творчасць эстраднага спявачка — гэта ланцуг бяскончых пошукаў і творчага неспакою. І, магчыма, чым больш незаспакоенасці ў нашых спявакоў, тым больш трывалы гэты ланцуг, а значыць, і шырэйшы шлях да сэрцаў слухачоў, да даўгавечнасці песні, яе адметнасці ў такой стракатай і бурлівай эстраднай плыні.

Перш за ўсё я выбіраю тэкст. Гэта ўсё ж — першааснова песні. З балгарскіх паэтаў асаблі-

ва люблю Даміана Даміянава і Паўла Мацева. І, відаць, мне вельмі пашанцавала на кампазітараў: ужо даўно і плённа супрацоўнічаю з Мітанам Штэрэвым і Тонча Русевым. Такім чынам, самы галоўны кампанент эстраднай творчасці, асабліва тады, калі прыходзіць слава, — праца. Без яе — ні песні, ні шчырасці ў ёй, бо без шчырасці не існуе мастацтва.

— У сувязі з гэтым хацелася б ведаць вашу думку аб сучаснай музыцы, яе новых напрамках і жанрах. Вашы адносіны, скажам, да дыска-стылю.

— Цяжка гаварыць, які з напрамкаў сучаснай музыкі будзе найбольш плённым. Дыска-музыка стала вельмі папулярнай, срод моладзі — асабліва. Але яна ствараецца, відаць, толькі для забавы ці, дакладней, як музыка-спадарожнік тых эстрадных твораў, якія выклікаюць у чалавека то добрыя лірычныя настроі, то роздум, то глыбокія грамадзянскія ці інтымныя пачуцці, — тых яркіх твораў, якімі багата савецкая эстрада.

— А хто з савецкіх выканаўцаў імпаануе вам больш за ўсё? Ці можна тут гаварыць пра творчае уземаўзабагачэнне?

— З цікавасцю слухаю песні ў выкананні Алы Пугачовай, Ірыны Панароўскай, Яўгенія Мартынава... У маім рэпертуары — дзве песні Арно Бабаджаняна на словы Роберта Раждзественскага. У будучым я, відаць, уключу не адзін твор і сучасных беларускіх кампазітараў. Бо напрыклад, тое, што

гучыць у адной зале адначасова, і гэта аб'яднанне невыпадковае. Бязмежнае захапленне родным краем, умение перадаць гэтае захапленне ў паўнакроўных мастацкіх вобразах — вось тое, што ўласціва творчасці асобных аўтараў. Пейзажы Д. Алейніка і героі твораў кераміста М. Пушкіра як бы зліваюцца ў адзін вобраз зямлі беларускай.

В. ТАРАСАВА.

МАТЫВЫ РОДАЙ ПРЫРОДЫ

Светлагорскі мастак Міхаіл Пятровіч Андык нарадзіўся на Палессі, дзе шумяць адвечныя бары, дзе коціць свае воды павольная прыпяць. Лес для яго стаў увасабленнем беларускай зямлі, асновай яго творчасці.

У выставачнай зале Гомельскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР адкрыта экспазіцыя твораў М. Андыка, прысвечаная 50-годдзю з дня яго нараджэння. Яна ўключае каля 70 жывапісных палатнаў, якія перадаюць прыгажосць роднай прыроды. Гэта пейзажы «Палессе», «Дуброва», «Зімовы вечар», «Восень», «Паліна», «Прыток Бярэзіны», «Прыпяць», «Каласная пасека» і іншыя. Работам мастака ўласцівы сакавітае колеравай гамы, пазытыўнасць, мастацкая вобразнасць.

А. ШНЫПАРКОУ.

Інтэр'ю правяла Роза СТАНКЕВІЧ.

У КОЖНАГА З НАС ЕСЦЬ СВАЕ, вельмі асабістыя ўспаміны пра нейкія ўсенародныя падзеі, з'явы, свята. Добра памятаю і я даўнюю пасляваенную вясну, звонкія капяжы сакавіцкага дня і сябе, школьніцу, апранутую ў старэнную кофту і буркі з бахіламі. Мы з маці і яшчэ адной вясковай кабетай белім вапнай сцены ў адрамантаванай хаце—тут адкрываецца магазін. Я прыбегла дапамагчы, каб жанчыны хутчэй управіліся—і ў клуб.

І вось у маленькую залу клуба ўжо не ўціснуцца. Жанчыны і дзяўчаты ў чысценькіх ватоўках, некаторыя нават у плюшаўках і тарыноўках. Я стаю на табурэце і чытаю верш пра восьмы дзень сакавіка.

Дзень быў звычайны, будзённы і той жа час урачысты. З раніцы мы віншавалі настаўніц, потым — сход і канцэрт у клубе. Прышлі дадому, і тата, якому не пашчасціла мець сына, загадаў:

Міжнародны дзень салідарнасці працоўных жанчын у іх барацьбе за лепшую долю.

У. І. Ленін не толькі распрацаваў пытанне аб сацыяльным разняволенні жанчын. Упершыню ў гісторыі чалавечтва поўнае палітычнае раўнапраўе жанчын было абвешчана ў першы дзень Савецкай улады, і Леніну належыць велізарная роля ў падрыхтоўцы дэкрэтаў, якія абвясцілі раўнапраўе жанчын з мужчынам у грамадстве і сям'і, прызналі мацярынства яе найважнейшай сацыяльнай функцыяй.

Правадыр Кастрычніка неаднойчы выступіў па жаночым пытанні ў першыя гады Савецкай улады. Яго прамовы слухалі работніцы і сялянкі на сваім першым Усерасійскім з'ездзе ў лістападзе 1918 года, на курсах агітатараў аддзела аховы мацярынства і дзяцінства 8 сакавіка 1919 года, на чацвёртай Маскоўскай

Гэтыя факты і лічбы, якія я прыводжу, агульнавядомыя. Але да іх хочацца дадаць уласныя ўражання і назіранні. У Злучаных Штатах Амерыкі я сустрэла жанчын, захутаных у дарагія футры і ўвешаных золатам з галавы да пяці. І сустрэла амерыканак сціпла апранутых, са стомленымі тварамі, якія з плакатамі «Мы бастуем» тапталіся на вуліцах або, беспрацоўныя, стаялі ў чэргах з надзеяй знайсці хоць якую-небудзь работу, корпаліся ў сметніках Гарлема. Тыя, у золаце, вельмі задаволены існуючым ладам, сваёй свабодой раскашвацца за кошт іншых, а гэтыя, з чэргаў і трушчобаў, аб'ядноўваюцца ў арганізацыі, такія, як «Жанчыны за расавую і эканамічную роўнасць», каб дабіцца хоць якіх-небудзь правоў.

У складзе дэлегацыі Камітэта савецкіх жанчын я наведвала некалькі краін Блізкага Усходу, якія, скінуўшы каланіяльны прыгнёт, пачалі будаваць новае

янняў, накіраваным на ліквідацыю дыскрымінацыі.

Савецкія жанчыны салідарны з працаўніцамі ўсяго свету, якія ўзяліся на барацьбу за права быць свабоднымі, роўнымі, гордымі. Мы працягваем ім руку дапамогі і радыя падзяліцца ўсім, што маем самі.

А маем мы бясконца многа. І сваю вялікую Айчыну, і любімую работу, і дружную сям'ю, і ўсе ўмовы, каб вучыцца, займацца грамадскай дзейнасцю, і свае, чыста жаночыя прывілеі ў грамадстве. Свята 8 Сакавіка ў нашай краіне стала днём усенароднага ўшаноўвання жанчын, сапраўды ўсенародным святам.

У гэтыя дні ў многія нашы дамы прыходзіць і святочны нумар часопіса для жанчын «Работніца і сялянка», які нядаўна адзначыў сваё 55-годдзе і разавы тыраж якога вырас амаль да мільёна экзэмпляраў. Мы гарталі пажоўкля старонкі часопіса даўніх гадоў, і глядзелі на нас жанчыны сціпла апранутыя, у чырвоных кашынках, поўныя энергіі і энтузіязму. Работніца запалкавай фабрыкі з Нова-Барысава дэлегатка Надзея Ляўданская, сялянка са Слуцкай акругі, член ЦВК БССР Вольга Капацэвіч, якой калісьці быў прысвечаны фільм «Арліная крыніца». Зоня Рачок, адна з першых трактарыстак Беларусі. Анастасія Бурава, якая ў ліку першых у рэспубліцы атрымала ордэн Леніна. Легендарная Вера Харужая...

Мы параўноўвалі тыя старонкі з сённяшнімі і радаваліся, як далёка пайшлі наперад дочки і ўнучкі тых, што былі першымі дэлегаткамі, стыханукамі, трактарысткамі. «Зараз я праводжу сходы ў раёне і сельсавеце, працаваць даводзіцца вельмі цяжка, бо вельмі многія мужыкі смяюцца з баб і перашкаджаюць працаваць. Мяне выбралі ў камітэт узаемадапамогі, але вясковым багаццем удалося мяне сапхнуць», — павадамыла часопісу дэлегатка Малання Зіневіч. А сёння беларуская сялянка, аператар машынага даення кароў з калгаса «Перамога» Стаўцоўскага раёна Зінаіда Ярашэвіч расказвае ў часопісе пра сваю работу і на ферме і ў вышэйшым органе ўлады краіны ў якасці намесніка Старшыні Савета Саюза Вярхоўнага Савета СССР.

І думалі пра тое, што мы, журналісты, пісьменнікі, у вялікім даўгу перад нашымі жанчынамі, бо яшчэ не знайшлі самых яркіх слоў і фарбаў, каб велічна ўславіць іх працоўны, ваенны, мацярынскі подзвіг, подзвіг такіх нашых сучасніц, як ветэран вайны мінчанка Валяціна Паўлаўна Чудаева, аршанская ткачыца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Вольга Васільеўна Федукіч, славеты вучоны Герой Сацыялістычнай Працы Тамара Нікандраўна Кулакоўская, выдатны хлебароб з-пад Пінска Людміла Мікалаеўна Журбіла, маці-героіня з Віцебшчыны Марыя Раманаўна Кляцкова, за працоўныя поспехі ўзнагароджаная і ордэнам Леніна, вядомы хірург Зінаіда Аляксандраўна Трафімава, народная настаўніца з Гомельшчыны Вольга Сясоеўна Аўраменка, партыйны работнік з Ліды Надзея Іванаўна Папова, вядомая пісьменніца Алена Сямёнаўна Васілевіч, народная артыстка Марыя Георгіеўна Захарэвіч і сотні, тысячы іншых жанчын, чый працай, часам сціплай і непрыкметнай, слаўная наша зямля...

На пачатку вясны адзначаецца Міжнародны жаночы дзень. Гэта сімвалічна. Вясна нясе добрыя надзеі. Як ні шалеюць сёння ворагі міру і прагрэсу, вясновыя промні сацыялізму заглядваюць ва ўсе куткі планеты. Паўсюдна, як парасткі да сонца, цягнуцца працаўніцы да новага жыцця. Мы, савецкія жанчыны, салідарныя з імі.

А ў сябе дома ў гэты дзень мы прымаем падарункі, віншаванні і пажаданні: — Быць заўсёды такімі прыгожымі, як у дзень свайго свята.

— Каб з пашанай адгукаліся аб нашай працы людзі.

— Каб каханне, згода і павага панавалі ў нашых сем'ях.

— Каб ганарыліся мы сваімі дзецьмі.

— Каб мір і шчасце спадарожнічалі нам.

І верым: усё збудзецца!

Марыя КАРПЕНКА,
член Камітэта савецкіх жанчын,
галоўны рэдактар часопіса
«Работніца і сялянка».

У ВОСЬМЫ ДЗЕНЬ ВЯСНЫ

— Ну, жаночая каманда, за стол! Покль вы па канцэртах шасталі, я драцікаў напёк. Са святам вас!...

Вельмі ўтульна і радасна ў хаце. Засынаючы, я разважаю: «А хто прыдумаў гэтае свята?.. Чаму?..»

Міне час. У 1965 годзе, дваццатым годзе Перамогі, Савецкі ўрад прыме рашэнне ў гонар вялікай заслугі жанчын у барацьбе з фашызмам, іхняй самаадданай працы ў тыле, а потым на ўзнаўленні народнай гаспадаркі зрабіць 8 сакавіка нерабочым, чырвоным днём календара. Шмат разоў буду ўдзельнічаць у гэты дзень ва ўрачыстасцях — у маленькіх клубах і вялікіх палацах — і назіраць, як з кожным днём прыгажэюць нашы жанчыны, як усё большымі клопатамі акружае іх дзяржава. Веды, вопыт, жыццёвыя назіранні адкажуць і на маё пытанне.

Сёлета, калі мы ідзем насустрач 110-ай гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна, калі спаўняецца 70 гадоў з часу абвясчэння Міжнароднага жаночага пралетарскага дня, пра гісторыю свята варта нагадаць.

Ва ўсе былыя часы кіруючыя эксплуатацыйныя класы, рэлігія імкнуліся прынізіць, зняважаць жанчыну, зрабіць яе пасіўнай часткай грамадства. Ідэалагічным класам сцвярджалі, што бяспраўе і забітасць жанчыны тлумачацца яе біялагічнымі асаблівасцямі, нават «навукова» даводзілі, што яна «непаўнацэнная», няздольная да самастойнага творчага мыслення. Дастаткова нагадаць хаця б такі факт: на просьбу выдатнага матэматыка Соф'і Кавалеўскай прадставіць у Расію работу прэзідэнт Расійскай акадэміі навук князь Канстанцін напісаў: «З прычыны таго, што доступ на кафедры нашых універсітэтаў зусім закрыты для жанчын, якія б ні былі іхнія здольнасці і пазнанні, то для пані Кавалеўскай у нашай айчыне месца няма».

Гэтыя рэакцыйныя сцвярджэнні ідэйна разбурылі заснавальнікі навуковага камунізму. Канкрэтны шлях разняволення жанчын вызначыў правадыр сусветнага пралетарыята У. І. Ленін. Ён лічыў, што разняволенне жанчын—частка агульна-пралетарскай справы. Больш чым у 50 працах Уладзіміра Ільіча мы знаходзім асяццельныя розныя пытанні разняволення жанчын, яе ролі ў будаўніцтве сацыялізму, у міжнародным жаночым руху. «Пралетарыят не можа дабіцца поўнай свабоды, не заваяваўшы поўнай свабоды для жанчын», — вучыў Ленін.

Менавіта пра гэта думалі і перадавыя жанчыны розных краін, якія ў 1910 годзе сабраліся ў Капенгагене на Міжнародную канферэнцыю сацыялістак і вырашылі штогод 8 сакавіка праводзіць

агульнагарадской беспартыйнай канферэнцыі ў верасні 1919 года. Яго артыкулы да Міжнароднага жаночага дня друкаваліся ў «Правде» ў 1920 і 1921 гадах.

Ленін заклікаў работніцу і сялянку разам з рабочым і кіраваць ёю. А каб кіраваць, трэба вучыцца. І паклікалі жанчын да новага жыцця жанаддзелы, дэлегацыя сходы, лікбезы...

— Годзе кіснуць, мадзець.
Песні смутныя пець.—
Ладзіць новую час
гаспадарку!

Казкі новыя ў свет,
Дум палаючых цвет
Кінь, сялянка, з сястрой
пралетаркай!

пісаў у 1924 годзе Янка Купала.

Гэта быў не толькі заклік. Савецкі лад гарантаваў на справе ўвасабленне ў жыццё абвешчаных правоў і свабод, і сёння яны — рэальныя фактары развіцця сацыялізму. Зараз у нас больш за 93 працэнты ўсіх працездольных жанчын працуюць або вучацца. Яны складаюць 51 працэнт колькасці рабочых і служачых у народнай гаспадарцы, амаль 60 працэнтаў спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй, 40 працэнтаў навуковых работнікаў, палавіну студэнтаў, трэцюю частку дэпутатаў Вярхоўнага Савета СССР, амаль палавіну дэпутатаў мясцовых Саветаў. Дзяржава дапамагае сям'і выхоўваць дзяцей, прадставіла шмат ільгот жанчыне-маці.

Вопыт вырашэння жаночага пытання ў СССР і іншых краінах сацыялістычнай садружнасці стаў мэтай барацьбы за лепшае жыццё для ўсіх працаўніц несацыялістычнай зоны свету. Бо і сёння актуальна гучаць ленінскія словы: «Поўнага раўнапраўя не дала ні адна, нават самая прагрэсіўная рэспубліканская, дэмакратычная, буржуазная дзяржава».

Нацыянальнай ганьбай лічаць амерыканцы той факт, што канстытуцыя ЗША не гарантуе раўнапраўя жанчын з мужчынам. Сярэдняя заробатная плата жанчын у ЗША складае 58,9 працэнта зарплат мужчыны. Дзве трэці працуючых амерыканак заняты ў сферы абслугоўвання або ў якасці хатняй прыслугі. Няроўная аплата за аднолькавую з мужчынам працу—найбольш грубая форма дыскрымінацыі жанчын і ў іншых капіталістычных краінах. Вось як выглядаюць афіцыйныя даныя: у Францыі жанчыны атрымліваюць зарплату менш за мужчын на 17 працэнтаў, у Швецыі — на 24, Бельгіі — 31,9, Галандыі — 39,3, у Японіі — на 51,5 працэнта.

жыццё. Але каланіялізм пакінуў тут такую спадчыну, ад якой і сёння перш за ўсё пакутуюць жанчыны — непісьменныя, падначаленыя ў сям'і, прыніжаныя рэлігіяй, па дагматах якой нават на белы свет яны вымушаны глядзець праз чорную сетку сваёй чорнай адзежыны — абай.

Мы наведвалі лагер палесцінскіх бежанцаў, што ў прыгарадзе Дамаска, і былі ашаломлены галечай і бясконцай тугой па радзіме гэтых людзей, выгнанных ізраільскімі агрэсарамі з роднай зямлі, гэтых жанчын, чые мужы і сыны і сёння пакутуюць у ізраільскіх засценках.

На сесіі Савета Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын — гэтай сусветнай прагрэсіўнай жаночай арганізацыі, якая аб'ядноўвае 129 жаночых арганізацый з 114 краін свету, — я чула выступленне прадстаўніцы Зімбабве Джэйн Нгвеня, якая казала: «Апартэід — самая жудасная з усіх сістэм, якія калі-небудзь існавалі ў свеце... Мы жабракі, у нас няма права жыць адной сям'ёй, клапаціцца пра мужа, дзяцей... Вечныя бадзянні, голад, страх, пагібель... Маці, не атрымаўшы своечасова весткі аб смерці дзіцяці, часта не можа нават пахаваць яго... Але ж мы людзі і хочам па-людску выхоўваць сваіх дзяцей».

Летась, у Міжнародны год дзіцяці, мне пашчасціла прымаць удзел у рабоце сусветнай канферэнцыі «За мірную і шчасліваю будучыню для ўсіх дзяцей» у Маскве. Трэба было бачыць, з якой цікавасцю знаёміліся замежныя жанчыны з нашым жыццём, сістэмай выхавання дзяцей, і чуць, з якой надзеяй гаварылі аб неабходнасці змагання за мір і добрыя ўмовы жыцця для ўсіх дзяцей. На канферэнцыі гучалі жудасныя лічбы. 600 мільянаў дзяцей свету жывуць у галечы, кожнае пятае памірае, не дажыўшы да пяці гадоў, 40 працэнтаў дзяцей застаюцца непісьменнымі. 400 мільярдаў долараў штогод выдаткоўваецца на гонку ўзбраенняў і 10 мільянаў дзяцей штогод памірае ад голаду.

— Мы хочам хоць крышачку шчасця для нашых малых, — казалі на канферэнцыі жанчыны з краін Афрыкі, Лацінскай Амерыкі, Акіяніі.

А хіба можна зрабіць шчаслівым дзяцінства, не зрабіўшы шчаслівым мацярынства? Вось чаму барацьба за лепшае становішча жанчын і ў свеце працягваецца. Вось чаму так неабходны Міжнародны дзень салідарнасці працаўніц, і Міжнародны год жанчын, якім быў 1975-ты, і аб'юленае Генеральнай Асамблеяй ААН у 1975 годзе Дзесяцігоддзе жанчын з яго Сусветным планам дзе-

КНИГАПІС

СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКИХ
РИФМ

А. БУРАЧОК, І. ГУРЬН
Слоўнік украінскіх рыфмаў.
На украінскай мове. Кіеў,
«Навука думка», 1979.

Слоўнік рыфмаў — досыць рэдкае лексіграфічнае выданне, хоць вядомы ў гісторыі сусветнай лексіграфіі з 1528 года, калі італьянец П. Марэта стварыў слоўнік рыфмаў Дантэ і Петраркі. Пасля гэтага падобныя слоўнікі неаднаразова выдаваліся ў той жа Італіі, у Францыі, Англіі, Германіі. Першы слоўнік рыфмаў на рускай мове («Сборник рифм по алфавиту») выйшаў у 1834—1836 гг. Потым у 1890 годзе выдаў свой «Словарь рифм русского языка» Л. Шахаўскай. Лексіграфія XX ст. папоўнілася новымі англііскімі, амерыканскімі, іспанскімі, італьянскімі, шведскімі слоўнікамі. У славянскай лексіграфіі вядомы польскі слоўнік рыфмаў Г. Турскай, балгарскі С. Т. Іванчава і інш. У зусім нядаўна, у 1974 годзе, у ЗША выйшаў слоўнік рыфмаў А. Пушкіна.

Выдадзены на Украіне «Словник українських рифм» — невялікая аб'ёмная кніжка змяшчае больш за 600 тысяч рыфмаў і граматычных формаў, пачэрпнутых з паэтычных тэкстаў украінскай літаратуры ад І. Катлярэўскага да нашых дзён, а таксама са зборнікаў украінскіх народных песень. Слоўнік уключае ў сябе і нейкую колькасць патэнцыйных рыфмаў ці бо рыфмаў, якія не сустракаюцца ў адзначаных паэтычных тэкстах, але могуць быць выкарыстаны як рыфмы.

Якое ж мае прызначэнне гэта некалькі незвычайнае лексіграфічнае выданне? Хто яго галоўны спажывец? Ці не з'яўляецца яно нейкай спрабай «механізацыі» творчага працэсу? Паслухаем, што гавораць самі паэты — гэта ж ім адрасуецца ў якасці дапаможніка гэта праца.

«Працэс паэтычнай творчасці, — кажа украінскі паэт Дзмітрый Паўлычка, якім бы ён ні быў псіхічна на складаным, загадкавым, індывідуальным і непадатлівым для хоць якой механізацыі, усё ж такі, відаць, у кожнага паэта перамяжоўваецца або завяршаецца «тэхнічным перыядам», калі спадае эмацыянальнае напружанне, уціхамірваецца ўзрушаная фантазія, а свядомасць аналізуе недахопы або вартасці напісанага ў чарнавым варыянце верша.

Менавіта ў гэты «тэхнічны перыяд» сваёй працы паэт і можа пакарыстацца гэтым слоўнікам рыфмаў».

Думаецца, не толькі ў гэтым значэнне слоўніка. Уда-сканальваючы радок, паэт мае магчымасць пакарыстацца паэтычным вопытам, не столькі запэўваючыся, колькі адштурхоўваючыся ад яго. Слоўнік будзе спрыяць хутчэйшаму засваенню сродкамі паэтычнага мыслення, якія дае нацыянальная мова.

Мінола ЛОБАН.

ЧАРГОВЫ СХОД СЕКЦЫІ ПАЭЗІІ, прысвечаны вынікам леташняга паэтычнага года, праходзіў зацікаўлена і ажыўлена. Думкі, назіранні, палеміка — гэтыя словы, што былі пазначаны на афішах, падмацаваліся канкрэтнай размовай — па-свойму абгрунтаванай, у нечым дыскусійнай, палемічнай — зрэшты так і бывае заўсёды, калі гавораць людзі пра блізкае, дарагое, што іх хвалюе па-сапраўднаму.

Супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, малады крытык Яўген Гарадніцкі па сутнасці задаў тон гаворцы, неяк адразу скіраваў

якую лічыць найбольшым дасягненнем маладой паэзіі леташняга года, звяртаецца да паэмы «Даведка аб нараджэнні», якая змешчана нядаўна ў часопісе «Маладоць».

Аднак лепшыя кнігі года — гэта ўсё ж кнігі тых, хто даўно працуе ў літаратуры. У першую чаргу — гэта новыя паэтычныя зборнікі М. Танка «Прайсці праз вернасць», А. Вярцінскага «Ветрана», М. Стральцова «Цень вясла» і іншыя.

Праўда, часам здараецца і так, што паэт, дагэтуль вядомы нам, паўстае як быццам у новым вобліку. Так атрымалася

што дадае нешта новае да ўжо створанага. А створана намі нямае. І пра гэта ў першую чаргу трэба весці гаворку.

Васіль Вітка таксама зазначае, што вызначэнне паэтычнай «талакі» мечш за ўсё падыходзіць да гадавых аглядаў. Трэба гаварыць не пра паэзію ўвогуле, а пра тых, хто стварае яе, пра паэтычныя індывідуальнасці, пра вынікі іх работы. І тут, калі прыгледзецца ўважліва, нямае яркіх паэтычных імён. М'яне, напрыклад, працягвае В. Вітка, асабліва ўсцешыла апошняя «лімаўская» падборка Т. Бондар. Паэтэса, як бы перамагла інерцыю

Наогул, пра пераклад кніг на рускую мову гаварылася на сходзе нямае. І С. Грахоўскі, і В. Вітка, а таксама Аляксей Русецкі, Максім Танк, Алесь Бачыла, Іосіф Васілеўскі слухна выказваюць думкі, што больш уважліва да гэтай важнай справы павінен ставіцца Саюз пісьменнікаў рэспублікі. Ды і перакладчыкаў з беларускай мовы трэба рыхтаваць. І тут, мабыць, варта падумаць аб тым, каб некаторых з іх запрашаць да нас у Беларусь, дзе б яны маглі лепш вывучыць мову.

Востра стаіць і праблема першай паэтычнай кнігі. Калектыўныя зборнікі «Нашчадкі» і «Перасветы» з'явіліся таму, што выдавецтва не мае магчымасці адрозна прадставіць столькі аўтараў асобнымі кніжкамі. Я. Гардніцкі прапанаваў выпускаць альманах тыпу «Літаратурной учебы». Аднак гэта наўрад ці выйсе са становішча. Падобныя альманахі зрэшты ў многім будуць нагадваць тыя ж калектыўныя зборнікі. А ці не запэўчыць тут, мяркую Карлас Шэрман, вопыт некаторых замежных выдавецтваў? Там кнігі выпускаюцца вельмі тонкія, у якія ўваходзіць толькі некалькі твораў маладога паэта.

Святлана Марчанка лічыць, што ёсць і яшчэ адно выйсце. Выдавецкія работнікі звычайна скардзяцца на недахоп паперы. Але ж навошта ў такім выпадку выпускаць некаторыя паэтычныя кнігі, у якіх старонкі напалову і больш застаюцца чыстымі. Наўрад ці апраўданы падобныя выдавецкія эксперыменты.

Інакшай думкі на гэты конт Алег Лойка. Добра, лічыць ён, што выйшлі такія калектыўныя зборнікі. Адбылося, вобразна кажучы, своеасаблівае падцягванне выдавецкіх тылоў. Праз колькі часу будзе цікава пазнаёміцца з творчасцю тых паэтаў, якія дэбютавалі ў іх.

Павышэнне грамадзянскай значнасці паэзіі, сацыяльнасці — на сённяшнім этапе, бадай, самае галоўнае. Дума гэта неаднаразова гучала ў выступленнях удзельнікаў сходу. Нельга тут не пагадзіцца з А. Русецкім, які лічыць, што большасці нашых паэтычных твораў не хапае значнасці пацучцяў, перажыванняў лірычнага героя. Ёсць, праўда, цікавыя адкрыцці і знаходкі, але многія паэты пішуць, так скажаць, вокам, ствараюць толькі выразны малюнак, а спалучэння думак, пацучця і таго ж зрокавага малюнка няма.

Своеасаблівым падагульненнем гаворкі стала выступленне старшын бюро секцыі А. Лойкі. Паэзія наша, гаворыць ён, знаходзіцца на харошым творчым уздыме, і 1979 год быў годам добрым для яе, шчодрым і плённым. З'явілася нямае твораў, што адрозна заваявалі прыхільнасць чытача. А што тычыцца паэма А. Вярцінскага і В. Зуёнка — дык гэта не толькі з'явіўся года, але і дзесяцігоддзям у цэлым. Яны зноў засведчылі аб невычэрпнасці магчымасцяў паэмы.

ЗНАХОДКІ, ПОШУКІ, СТРАТЫ

СА СХОДУ СЕКЦЫІ ПАЭЗІІ «ВЫНІКІ ПАЭТЫЧНАГА ГОДА-79»

яе ў руслу палемічнасці. Гэта адчувалася ўжо хоць бы па тым, што прамоўца пачаў не з канкрэтных набыткаў мінулага года беларускай паэзіі, а з таго, якой яна, гэтая паэзія, павінна быць, да чаго імкнецца, на што арыентавацца.

На думку Я. Гардніцкага, досыць высокі, роўны, без зрываў і асаблівых узлётаў узровень сучаснай паэзіі як бы праводзіць нівеліроўку паэтаў. Літаратура быццам жыве яшчэ толькі ў прадчуванні генія.

Сёння ж, развітае прамоўца свае меркаванні далей, паэзію мы ствараем своеасабліва «талакой», калектыўнымі намаганнямі ўсіх, хто мае дачыненне да яе.

І ўсё ж, чакае прыход генія, лічыць Я. Гардніцкі, трэба. Але і цяпер паэзія жыве, яна глядзіць у заўтрашні дзень, яна сцвярджае сябе. І што б там ні гаварылі пра дэвальвацыю паэтычнага слова, у паэзію па-ранейшаму прыходзяць новыя імёны.

Гаворачы пра леташнія калектыўныя паэтычныя зборнікі «Нашчадкі» і «Перасветы», пра тое, што ў іх адначасова прадстаўлена каля трыццаці новых аўтараў, прамоўца адзначае, што не ўсё роўна ў творчасці гэтых паэтаў, якіх правільней называць нават не маладымі, а пачынаючымі, бо сярод іх нямае і людзей сталага ўзросту. Дэкларацыйнасць, ілюстрацыйнасць, драбнатэм'е, што часта яшчэ ўвогуле шкодзіць паэзіі, у кніжках гэтых даволі адчувальна. І наогул, наўрад ці мэтазгодна, на думку Я. Гардніцкага, у далейшым практыкаваць выданне падобных зборнікаў. Ці не лепш выпускаць, няхай і невялічкія пачаткі, асобныя кніжкі маладых. Вядома, тут ёсць вытворчыя праблемы, і ўсё ж, у крайнім выпадку, лепш выпускаць альманахі тыпу «Літаратурная учеба», дзе б аўтары змаглі атрымаць і пароды старэйшых паэтаў, знайсці разгляд сваіх твораў.

Прамоўца звяртаецца да творчасці канкрэтных паэтаў. Гаворыць пра паэзію У. Някляева, пра яго апошнюю кнігу,

ся, на думку Я. Гардніцкага, з Я. Янішчыц. Адбылося, мяркую ён, своеасаблівае «вяртанне» паэтэсы, якая ў сваёй новай кніжцы зусім не падобна на сябе ранейшую.

Не трэба баяцца і эксперыментатарства. Сёння ж атрымліваецца яшчэ часам так, што калі паэт піша непадобна на іншых, не па шаблону, яго неахвотна друкуюць. А гэта ж стрымлівае сапраўдны пошук, без якога паэзія, як з'ява, рэальнасць, немагчыма.

Мы, лічыць Я. Гардніцкі, стаім перад пагрозай таго, што наша паэзія можа стаць «сярэдняй», нікому не патрэбнай. Нават таму ж самую «сярэдняму» чытачу, пра якога мы яшчэ часта ўспамінаем.

Я. Гардніцкі асобна пра паэму не гаворыць. Ён толькі канстатуе, што сучаснай паэме, як яму здаецца, не хапае сапраўды драматызаванага дзеяння. Адчуваецца, што пра героў піша сам аўтар, а не тое, што жывуць яны сваім самастойным, у нечым, можа, і незалежным ад аўтара жыццём. Шмат у паэмах і бытапісалніцтва. Заўважваецца і шматслоўнасць, таму нялёгка часам выдзеліць нешта галоўнае, важнае, неабходнае.

Разважанні прамоўца — паўтарам, у чымсьці спрэчныя, дыскусійныя — выклікалі гаворачае жаданне пагаварыць з пачатнямі, якія ён закрануў, а таксама ўзняць іншыя, няменш важныя за іх, якія зноў жа патрабуюць свайго высвятлення.

Калі ставіць пытанне, так сказаць, у арганізацыйным парадку, то вядома ж, так званага генія ні ў якім разе не будзе, не пагаджаецца з прамоўцам Анатоль Вярцінскі. Ці не прыбываемся мы, калі гаворым пра тое, што паэзія наша ствараецца «талакой»? А. Вярцінскі называе паэтаў, якія патрабуюць, на яго думку, уважлівага разгляду іх творчасці. На жаль, Я. Гардніцкі абмінуў увагай і паэмы В. Зуёнка, і вершы А. Русецкага, К. Камейшы, паэтаў, што ў апошнія гады працуюць плённа. Геній жа, на думку А. Вярцінскага, гэта перш за ўсё той,

слова, якая характэрна нашай паэзіі ўвогуле. Тую інерцыю, калі з першага ж радка ўжо добра вядома, што аўтар хоча сказаць далей. Такое пераадоленне не можа не радаваць. Наогул, у нас у рэспубліцы склалася ўжо магутная пляяда паэтэс, кожная з якіх адметная сваім талентам, сваёй індывідуальнасцю. Т. Бондар — адна з першых сярод іх.

Няма генія? Жывём у чаканні яго? — пытае Міхась Тычына. — Ці трэба тут разводзіць палеміку? Галоўнае, што Я. Гардніцкі, задаў у сваім выступленні патрабавальны тон. (З гэтым пагаджаецца і Аляксей Вярцінскі). Чаго нестася яму, дык выражанай канцэпцыі: што ёсць у паэзіі і да чаго ёй трэба ісці, імкнецца ў далейшыя. Зрэшты, гэтага якраз і не хапае, мяркую ён, і артыкулу М. Барсток і С. Марчанкі «І немагчымае — змагчы!», змешчаным нядаўна на старонках «ЛіМ», у якім рабіўся разгляд леташняга зборніка «Дзень паэзіі».

Не пагаджаецца з аўтарамі рэцэнзіі ў Уладзімір Паўлаў. «Дзень паэзіі», гаворачы яго словам, — кніжка «цяжка». Рыхтуецца кожны выпуск яе ў выдавецтве няпроста, і крытыка тут павінна быць асабліва ўважлівай і добразычлівай. На жаль, на яго думку, гэта нестася артыкулу, аўтары якога толькі выхопліваюць адвольна прозвішчы асобных паэтаў.

Да «Дня паэзіі» звяртаецца і Сяргей Грахоўскі. Які ж гэта «Дзень паэзіі», заяўляе ён, калі выхад чарговага зборніка не становіцца нашым святам.

Сучасная беларуская паэзія — гэта розныя творчыя пакаленні аўтараў, якія працуюць у ёй. Што ж назіраецца ў крытыцы? С. Грахоўскі заўважае, што часам яна звяртаецца толькі да творчасці прызначаных майстроў, а яшчэ да маладых — тых, хто пачынае пісаць, і сённяшніх саракагадовых. Не ўсё добра і з перакладам кніг некаторых паэтаў, асабліва на рускую мову.

П. ТКАЧОУ. Вішнёвая клецець. Апавяданні пра У. І. Леніна. На чувашкай мове. Пераклад з рускай А. Галіна. Чувашскае кніжнае выдавецтва, 1979.

У літаратурнай Ленініяне шмат твораў велічных, бесмяротных, ёсць і сціплыя, якія ў межах сваіх жанравых магчымасцяў сумленна і дакладна ўзнаўляюць паасобныя фанты, эпізоды з жыцця Ільіча на розных этапах, дадаючы тым самым штрыхі да бесмяротнага вобраза. Для пэўнай жа катэгорыі чытачоў — дзяцей, маладых школьнікаў, — такія про-

стыя, даходлівыя па мове і стылю творы, як апавяданні Паўла Ткачова, з'яўляюцца першым подступам да авалодання больш глыбокімі і складанымі па ідэйным змесце і жанравай структуры твораў на ленінскую тэму, на тэму рэвалюцыі.

Зборнік апавяданняў П. Ткачова «Вішнёвая клецець» неаднойчы выдаваўся ў рэспубліцы і за межамі. Цяпер, да 110-ай гадавіны з дня нараджэння У. І. Леніна, яго атрымалі на роднай мове і юныя чытачы Чувашыі. Аформіў кнігу беларускі мастак І. Давідовіч.

А. ІГНАТОВІЧ.

А. КОБЕЦА - ФІЛІМОНАВА. Жаўрукі над Хатынню. Аповесць. На татарскай мове. Казань, «Мектэп», 1979.

Аповесць Алены Кобецы-Філімонавай, у якой расказваецца аб жыцці беларускай вёскі Хатыні, аб зверствах, што ўчынілі над яе жыхарамі нямецка-фашысцкія захопнікі, аб лёсах тых нямогіх, хто ўцялеў пасля гэтай трагедыі, з цікавасцю была сустраэта ўсесаюзным чытачом пасля выхаду ў Маскве ў выдавецтве «Детская литература», а потым і беларускім, калі яе выпусціла «Мастацкая літаратура».

І вось новае выданне. На гэты раз — на татарскай мове, у перакладзе Венеры Іхсановай.

З. СОМАУ.

Выбраныя творы — вынік калі не ўсяго жыцця, дык пэўнага яго перыяду. Для вядомай беларускай паэтэсы Еўдакіі Лось гэтыя творы азначалі, магчыма, нейкі перападчатак новай працы. Ва ўсякім выпадку, у іх свеціцца адчуванне гатоўнасці да спраў і клопатаў напружанай творчасці. Да будучых здзяйсненняў. Ды лёс наканаваў інакш. Аўтарка толькі паспела скласці двухтомнік для друку. Цяпер кнігі яе выйшлі ў свет. Бачыць іх радасна. І горка: не дачакалася Еўдакія Лось, не дачакалася...

Ужо за першы год пасля заўсёднай ростані з паэтэсай аб ёй напісалі ці не больш, як за ўсю творчую дзейнасць. «Каэфіцыент рэзанансу» вялікі. Артыкулы, успаміны, даследаванні, прысвячэнні. Цяжка вызваліцца ад жадання неяк скампенсаваць несправядлівасць гэтай страты...

Ператвараль, аднак, пасляслоўе ў скрушную эпітафію не хочацца. З інтанацыяй пасмяротнага прызнання заслуг і навідзнення хрэстаматычнага глянцу двухтомніка Е. Лось не суадносіцца. Кнігі яе вельмі жывыя, неспакойныя. І сучасныя, хоць змяшчаюць вершы розных гадоў.

Уражае ў двухтомніку, перш-наперш, унутраны «сюжэт». Драматычны, поўны жыццёва-творчай складанасці. Паэтэса змагла паяднань у адзін «жыццёпіс» паасобныя часткі свайго апаўданага вопытнай рукою прафесіянала. Раздзелы злучаны паміж сабой і храналагічна, і непарыўна змястоўна-тэматычнай блізкасцю.

Увесь двухтомнік, як, уласна, і ўсё творчае жыццё, Е. Лось прысвяціла свярджэнню адной думкі, але думкі з разраду «доўгіх» (выраз А. Блока):

Заўжды галоўнае — пачаць і прадаўжацца да астатку.

І сэрцам песню праспяваць Сакавіковаму пачатку...
(«Заўжды галоўнае — пачаць»).

Такім чынам, яна сама — лепш чым хто — вызначыла «звышзадачу» сваёй дваццацігадовай работы ў паэзіі. Тварыла яна, сапраўды, не столькі дзеля асэнсавання мінулага, колькі дзеля таго, каб актыўна зразумець прабачанае будучае. Заўсёды імкнулася асабістай творчасцю дапамагчы

«Аб прызнанні», «Штодзень чываць», «Дзіўна, як набліжаецца момант святых», «Я прымаю цябе, жыццё», «Бліжэй да ран», «Часам трэба, каб нехта цябе разлаваў», «Гадзі жыць у чалавеку» і шмат, шмат якія іншыя.

Між тым палемічнасць, задор, выразнасць і бескампраміснасць ніколі не з'яўляліся для Е. Лось самамэтамі. Лінія яе паводзін у паэзіі, якая не была ідэальнай прамой (гэта

лены лыжы», «Я напісала вершаў цэлы «жмут», «З кожным годам жыву багацей», «Згубіўся сын вячэрняю парой» і інш.).

Паэзія Е. Лось закаранілася на тых луцывінах, дзе вырашаўся народны лёс савецкай жанчыны-беларускі. У самай прстой — і двухбаковай! — залежнасці ад яго. Адсюль у паэтэсу характар перажыванняў. Іх сацыяльная акцэнтаўка. Разуменне мастацкай праў-

ла: «Калі гаворым пра вайну, мы не жанкі — амаль стратэгі».

Постаць Е. Лось бачыцца ў нязменным руху, зменах, у суадносінах яе на розных узроўнях жыцця і паэзіі. Для яе «сэрцам песню праспяваць сакавіковаму пачатку» — вяртанне і важны момант руху наперад.

«Ад сакавіка да ліпеня» — так назваў свой артыкул пра Е. Лось крытык В. Бечык («ЛіМ», 1979, № 9). «Ад сакавіка да ліпеня» — назва артыкула В. Каваленкі пра паэтэсу («Малодосць», 1979, № 3). Назвы, як бачым, супалі. Абумоўлена гэта самай рэальнасцю. Разуменнем дыялектыкі творчасці паэтэсы. Рух наперад у Лось адбываўся праз бачнасць вяртання да пачатку. Гэта, можа быць, сама форма існавання яе ў паэзіі. Каб не паўтарацца, каб не супыніцца — яна мусіла ўвесь час шукаць. Адыходзіць ад сябе наперад. І зноў непазбежна вяртацца да той мяжы, дзе паэзія ці то пачынаецца, ці то канчаецца да астатку.

Адметнасць хады Е. Лось (вяртаннямі па спіралі, вышэй), мета яе манеры ляжыць на творчасці нашых паэтэс: Я. Янішчыц, Р. Баравіковай, Т. Бондар, Г. Каржанеўскай, С. Басуматравай. На іх стылявых асаблівасцях. На іх адчуванні нацыянальнага характару і лёсу. На іх пачуцці эстэтычнай нормы. На іх увасабленні агульначалавечага пачатку.

Думаю, даследчыкам давалося нялёгка. Е. Лось была надзелена тым, чым у вышэйшай ступені бывае надзелены чалавек, — характарам. Свае творчыя перыяды яна не акцэнтавала. З сабой учарашняй вялікай спрэчкі не заводзіла. Рэдкім выпадкам у паэтычнай

ПАСЛЯСЛОЎЕ

ДА ВЫХАДУ ДВУХТОМНІКА ВІБРАННЫХ ТВОРАЎ ЕУДАКІІ ЛОСЬ

агульнай справе развіцця літаратуры.

Малодосць, рэвалюцыйны дух паэзіі Е. Лось засвоіла яшчэ ў час дэбюту (1948) і мужа пранесла праз усё жыццё. Менавіта рэвалюцыйнасць светапогляду як неад'емная якасць прыроды і дазволіла Е. Лось чуйна ўлоўліваць перадавое ў мастацтве слова. Разуменне асабістага дзейснага дачынення да гісторыі культуры дыктвала паэтэсе востры характар яе творчага пошуку.

Знакам своеасаблівага, часам дзёрзкага, палемічна-бескампраміснага таленту памечаны ўсе лепшыя творы Е. Лось: «Клічуць дарогі», «Заўжды галоўнае — пачаць», «Дай перамерзнуць у сцюжах тваіх», «Адкрыццё», «Азерца за зялёнай лугавінай», «На любоў глядзяць са смехам», «Пра жаночую паэзію», «Кашуля», «Пісьмо», «Галоўнае ў любові — любоў», «Мне ўсё цяжэй развітвацца з людзьмі», «Брат», «У кожным імгненні»,

акалічнасць раскрываецца і вытлумачаецца ў вершах), узнікла як вынік пэўнай грамадзянскай пазіцыі. Але не пад уплывам амбіцыйнай сумятні, жадання гучнай славы.

Сутнасць занятай творчай пазіцыі Е. Лось недвухсэнсоўна вытлумачыла ў вершы «Я прымаю цябе, жыццё», уключаючы пафас пераўтварэння жыцця: «Я прымаю — якое ёсць, каб аддаць — якое хачу».

Магчыма, таму на прыкладзе яе творчага вопыту будучы вычыцца маладзейшыя паэты. І — падкрэсла — паэтэсы.

Бо Е. Лось — тып творчай жаночкай культуры. Жаночкай не ў тым сэнсе, што ёсць культура, пачынальнікам якое быў прыгажун Аполон. А ў тым сэнсе, што самабытнасць паэтэсы лепш за ўсё адпавядае канонным рысам і якасцям жаночкай народнай мэсы і гістарычным асаблівасцям яе традыцый, псіхалогіі, быту, мовы («Пісьмо сявкоўкі», «Не куп-

ды. Асаблівая набліжанасць да светаўспрымання, штодзённага жыцця жанчыны. І накірунак творчых пошукаў («Напамін аб вайне», «Вёскі, якія не ўсталі», «Крочу гасцінцам недратаваным», «Крытык маскоўскі мяне пахваліў», «Ляжу адна, самотная, у ложку», «Калі пішуцца вершы» і інш.).

Гэты цэнтральны, арганічна-традыцыйны для яе шлях выразна відзён у двухтомніку. Умоўна кажучы, Е. Лось была ўласным карэспандэнтам жанчыны. Непаседным карэспандэнтам. Яна свядома арыентавалася на кантакт, збліжэнне з істотна новымі маральна-мастацкімі формамі, праявамі, у якіх паспелі ўжо вызначыцца і жаночая мудрасць і жаночая прыгажосць, зразумелыя ўсяму свету прагрэсіўнага чалавецтва. І міма галоўных тэндэнцый эпохі яна не праходзі-

ДОРЫЦЬ СЭРЦА РАДАСЦЬ

Імя Васіля Віткі добра вядома і сённяшнім дзецям, і іх старэйшым братам і сёстрам, і нават іх бацькам, бо ўжо не адно пакаленне юных чытачоў спасцігае свет і па яго добрых, дасціпных, шчодрых на выдумку кніжках. «Вавёрчына гора» і «Бусліна лета», «Казка пра цара Зубра» і «Дударык», «Зайчык-надалаз» і «Азбука Васі Вясёлкіна». Па сутнасці, перад намі сапраўдная бібліятэчка, напісаная мудрым чалавекам, класічным і ўважлівым да маленькіх.

І вось у гэтай своеасаблівай віткаўскай бібліятэчцы — папаўненне. Выдавецтва «Мастацкая літаратура» нядаўна выпусціла новую кніжку пісьменніка «Мы будзем метро». Як і большасць ягоных твораў, яна адрасуецца дзецям дашкольнага ўзросту, а гэта той перыяд у жыцці маленькіх, калі асабліва чуйна прыглядаюцца яны да навакольнага свету і штодня, штогадзінна задаюць дзесяткі пытанняў: «як?», «чаму?», «дзе?»...

На іх, гэтыя часам няпростыя і, можа, нават не зусім дзіцячыя пытанні і спрабуе ўкаторы ўжо раз даць адказ В. Вітка, дорачы цёпліна свайго таленту маленькім. Хораша і светла піша ён, таму

В. Вітка. Мы будзем метро. Вершы. Для дзяцей дашкольнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

што вельмі любіць дзяцей, таму што спалучае ў сваёй асобе талент пісьменніка і педагога. Таму і вельмі добра адчувае, што сённяшнія дзеці праходзяць паскоранае развіццё, надзвычай хутка пашыраецца кола іх інтарэсаў, і яны больш чуйна рэагуюць на тое, што адбываецца наўкола.

«Мы будзем метро» — расказ пра беларускую сталіцу, пра класічны метрабудуаў. Гаворка гэтая В. Віткам вядзецца не дыдактычна-паўчальна, а шчыра, неспрэчна і нагадвае сабой своеасаблівую гульню, удзельнікі якой павінны падбіраць словы на літары «М». Дапамагае ім у гэтым добры знаёмы Вася Вясёлкін.

— Яшчэ якія словы вы знаеце на эм, хто адказаць гатовы? — Раз, два... чатыры... сем... Называюць дзеці словы «мір», «масква», «музей». І вось:

— Метро! — сказала Мая,
— Метро, — сказаў Змітро, —
Масква дапамагае
Нам будаваць метро.
«Чамучкі» неўзабаве і самі загараюцца жаданнем прыняць удзел у гэтай важнай будоўлі:
— І нам, — сказала Ада, —
З Маскоўскае, ад нас,
З нашага дзетсада
Пачаць бы ў самы раз!
Брыгадзірам гэтай «будоўлі» дзеці выбіраюць свайго добрага сябра Васю Вясёлкіна! Рэальнае і казачнае, сапраўднае і ўяўнае ў гэтым вершы суседнічаюць між сабой. Што ж, на тое ён і свет маленства, дзе

ўсё адбываецца па сваіх няпісаных законах. Добра, калі дзіцячы пісьменнік разумее гэтую ўмоўнасць, умела падае тое, што хвалюе і цікавіць яго сяброў-дзяцей.

Ці не таму ў новых вершах В. Віткі так шмат здзіўлення? Столькі свежасці і чысціні! Здавалася б, пра самае звычайнае, будзённае ён можа сказаць хораша. Прачытае такі твор хлопчык ці дзяўчынка, а хутчэй за ўсё пачуе ад дарослых і запомніць яго. А яшчэ выкажа свае адносіны да таго, пра што даведаўся, як, напрыклад, у вершы «Майская госця». У гэтым творы да дзяцей звяртаецца... ластаўка. Яны, вядома, адразу пазнаюць гэтую госцю і адказваюць:

— Мы ўсе цябе пазналі,
Прасім, калі ласка,
Сябраваць заўсёды з намі,
Ластавачка, ластаўка!
Умее паэт і адкрыта пасмяяцца са свайго героя. Ды смех гэты — не зласлівы, не абразлівы, а дасціпны, добры смех. Як у вершы «Нос», персанаж якога захацеў атрымаць ад урача даведку, каб не хадзіць у школу:

Напішу табе па форме.
Так, як мае быць:
«Горла ў норме, вушы ў норме.
Нос — унараціць».
Досыць галаву марочыць,
Дарагі мой друг,
— А хто будзе...
уна-роч-ваць?

— А я сам — хірург.
Шмат вобразнасці, пазнавальнасці і, як заўсёды, дасціпнасці і ў іншых творах, якія ўвайшлі ў гэтую кніжку — «Сакавік», «Свята», «Добры знак», «Вартавы часу». Адзінаццаць вершаў падарыў на гэты раз дзецям іх любімы пісьменнік. Невялічкай атрымалася кніжка, ды змястоўнай, цікавай.

Святлана ХОРСУН.

ДЫЯЛЕКТЫКА ПЕРАЕМНАСЦІ

Узрастанне ролі мастацтва ў жыцці нашага грамадства, у выхаванні гарманічнага, усебакова развітага чалавека надае выключную значнасць і актуальнасць распрацоўкам важнейшых праблем марксісцка-ленінскай эстэтыкі. Кніга В. Грыніна і А. Ладыгінай, дзе фундаментальна даследуюцца пытанні пераемнасці мастацкай культуры, варта таму нашай асаблівай увагі. Садзейнічае гэтаму і смелы зварот аўтараў да матэрыялу сучаснага, у тым ліку беларускага мастацтва, іх імкненне вырашыць шэраг тэарэтычных і практычных пытанняў, пастаўленых сёння самім жыццём.

У аснове навуковай канцэпцыі В. Грыніна і А. Ладыгінай тэзіс К. Маркса аб дваістасці вытворчых адносін у класавантанганістычным грамадстве. Яна, на думку аўтараў, дае падставу для існавання розных тыпаў мастацкай пераемнасці — у іх арганічнай сувязі з катэгорыямі партыйнасці, народнасці, сучаснасці мастацтва. Дыялектычнасць ідэй К. Маркса пра дваістасць вытворчых адносін з'яўляецца вызначальнай таксама для разумення генезісу сацыялістычнай мастацкай культуры і пераастання яе ў камуністычную. Аб'яднан-

не намаганняў прадстаўнікоў дзвюх навук (адзін з аўтараў манаграфіі — філосаф, а другі — эстэтык) дало станоўчыя вынікі. Іх праца — прыклад таго, як гістарычны матэрыялізм увававідкі, а не ў дэкларацыйнай форме, як гэта бывае, кладзецца ў фундамент эстэтычнага аналізу, становіцца ключом у даследаванні мастацтва. Прычыны, якія дэтэрмінуюць развіццё духоўнай дзейнасці чалавека, аўтары слухна шукаюць па-за ёй, у матэрыяльных, эканамічных фактарах. Дваіста-супярэчліва прырода вытворчых адносін у класавантанганістычным грамадстве дае аўтарам магчымасць прадставіць важнейшыя катэгорыі эстэтыкі, класавасць, партыйнасць, народнасць, як розныя моманты, розныя тыпы пераемнасці — абсалютнай і адноснай, прагрэсіўнай і рэгрэсіўнай. І аказваецца, што такі разгляд гэтых катэгорый дазваляе пачынаць іх з'яўляцца ў пачатку, убацькаваць строгую логіку іх узаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці. Такім чынам, складаны комплекс праблем сучаснай мастацкай культуры пранізвае адзіны стрыжань. У мастацкай культуры грамадства дакладна выяўляецца дыялектыка грамадскага і класовага, пераходзячага і праходзячага, а святленне адзіным святлом важнейшых эстэтычных катэгорый, распрацоўка адзіных

В. Грынін, А. Ладыгіна. Мастацтва: дыялектыка пераемнасці. На рускай мове. Мінск, Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1979.

практицы! Звычайна ж тыповы сучасны паэт ледзь не сам лезе пад пяро крытыку: пазначае кожны перыяд росту душы. Еўдакія Лось іншая. Такое адчуванне, нібы яна адразу з першага зборніка «Сакавік» выказалася з большага. І далей — выказвалася. Але найчасцей — акрэслівала важныя рысы характару і творчай волі, здатнай на адказнае здзяйсненне. На нешта рашучае.

У апошніх вершаваных публікацыях Е. Лось, якія з'явіліся пасля яе смерці, настрайваю гамы паўтараюць жыццёлюбны, неўтаймаваны настрой яе вершаў 1958 года. Кур'ёзна. А ў Лось — не. Прасачыць эвалюцыю яе «гераяў» немагчыма. Паспрабуйце прасачыць, калі яны сумяшчаюцца. Дэвіз: «Заўжды галоўнае — пачаць і прадаўжацца да астатку...» (1970) мы маглі б прачытаць яшчэ ў вершы «Любімая праца» (1958), толькі ў іншым варыянце: «Заўжды лічу, што мала я зрабіла, і зноў да працы цягнуцца рука!».

На першае ўражанне, дык Е. Лось жыццёпісала старонія, непадобныя і самабытныя характары. А, разважыўшы, — бачыш паэтычны свет. Ён нібы зыбаецца. Нібы сіліцца змясціць нейкую адзіную душу. Супярэчліваю. Непаслядоўную. І прыходзіць здагадка: зусім не мноства «герояў», «гераяў» пісала Е. Лось, а адзін псіхалагічны тып. Адзіны лёс, дзе хапіла ўсялякага: «...хвалёнага, праклятага, ...беднага, багатага, ...харошага, узнятага...».

І мы становімся даследчыкамі-чытачамі духоўнай эвалюцыі самой Еўдакіі Лось.

Ужо ёсць «школа» дбайнага прачытання яе. Авалодалі ключом спасціжэння цэласнай спад-

чыны паэтэсы крытыкі: В. Бельч, У. Гіламедаў, В. Каваленка. Далучаючыся да асаблівай змястоўнасці вобразаў, абараняючы мастацкі феномен Е. Лось ад разбуральнага ўздзеяння аднабаковага погляду, яны робяць наглядным працэс спасціжэння, далучэння, абароны. Відаць, тут заяўляюць пра сябе выхаваўчыя функцыі крытыкаў. І ў нас, чытачоў, адкрываецца магчымасць уступіць у тайную дамоўленасць з ім: быць асяржымі ў вывадах. Памятаць пра складанасць, шматзначнасць вобразнага спасціжэння жыцця.

Двухтомнік Е. Лось выяўляе здзіўляючыя па сіле і разнастайнасці намаганні, бліскуча ажыццёўленыя або якія засталіся нерэалізаванымі. Намаганні, што мелі на мэце пашыраць само паняцце нацыянальнай культуры. Пры гэтым мы, чытачы, яшчэ раз адчуваем трагізм лёсу і ранній страты Е. Лось.

Тое, што на аснове яе паэзіі можна аб'ёмна і поўна прасачыць фарміраванне новай эстэтычнай якасці «жаночай» беларускай паэзіі — адзін з важнейшых вынікаў двухтомніка.

Напэўна, тая акалічнасць, што Е. Лось была не проста «пішучай жанчынай», але і сапраўдным літаратарам, літаратарам не па прафесіі, а па прызначэнні, па складу таленту, і вытлумачаецца сапраўднай цікавасцю да яе апошняга твора. Пра двухтомнік гавораць і спрачаюцца, як пра надзённую, дзейную з'яву агульнакультурнага жыцця. Кнігі Еўдакіі Лось выйшлі за межы паэтычна-ведамасных рамак. Яе «жыццёпіс» стаў з'явай айчынай літаратуры.

Ці не памяць гэта Паэтэсе?

Святлана МАРЧАНКА.

прынцыпаў даследавання на дае аналізу сістэмнасць.

Вырашэнне праблемы ўзаемаадносін важнейшых эстэтычных катэгорыяў дае нам крытэрыі разгляду самых разнастайных праблем савецкай эстэтыкі і мастацтва: эстэтычнага выхавання, ацэнкі твораў мастацтва і прагрэсу ў мастацтве, фарміравання эстэтычных патрэбнасцей працоўных і г. д. — нават аналізу асобных пытанняў развіцця буржуазнай эстэтыкі і мастацтва. Аўтары пераканаўча пазначаюць, што пераёмная сувязі буржуазнага мастацтва не адвольныя, не хаатычныя, што яны прадвызначаны патрабаваннямі рэакцыйнай буржуазнай партыйнасці і засваенне тых або іншых традыцый мінулых эпох адбываецца ў строга акрэсленым русле.

Тыя арыгінальнасць і навізна канцэпцыі В. Грыніна і А. Ладыгінай, што дазваляюць прасачыць аб'ектыўныя заканамернасці працэсу пераёмнасці ў мастацтве, будуць, я ўпэўнена, па заслугах ацэнены савецкімі эстэтыкамі і мастацтвазнаўцамі. Таму што ідэя, сфармуляваная аўтарамі, не вычэрпвае сябе ў іх рабоце, яна можа «працаваць» пры рашэнні многіх іншых пытанняў эстэтыкі і мастацтва.

Дарэчы, адзін з аўтараў кнігі неаднаразова даказвае яе высновы на практыцы: А. Ладыгіна ні ў якой ступені не з'яўляецца толькі кабинетным вучоным, чыстым тэарэтыкам. Мінчане могуць бачыць і чуць яе ледзь не ўсюды, дзе абмяркоўваюцца самыя вострыя пытанні эстэтыкі і мастацтва, чытаць яе кнігі і артыкулы, дзе разглядаецца практыка мас-

тацтва ў нашай рэспубліцы, з пазіцыяў марксісцка-ленінскай эстэтыкі аналізуюцца музычныя творы, напісаныя ў нашы дні. І заўсёды ў іх дакладна і ярка рэалізуюцца эстэтычныя погляды аўтара, яшчэ раз пацвярджаючы думку В. Бялінскага пра тое, што «крытыка — гэта эстэтыка, якая рухаецца». Прафесійнае ж веданне канкрэтнага матэрыялу, «зялёнага дрэва» мастацтва робіць тэарэтычныя вывады крытыка як бы абгульненнем вопыту, калі заключэнні, здавалася б, «абстрактныя», заканамерна вырастаюць з жывога назірання, вывучэння, асэнсавання практыкі і, выкрышталізаваўшыся, становяцца магутнай сілай, якая зваротна ўздзейнічае на яе.

Работа В. Грыніна і А. Ладыгінай, зразумела, можа быць і ўдасканалена. Для гэтага аўтарам трэба пазбавіцца ад некаторай паспешлівасці выкладання (яна адчуваецца часам у прыкладах, якія прыводзяцца з галіны мастацтва), а таксама ад празмернай катэгарычнасці ў ацэнцы тых або іншых мастацкіх з'яў. Можна было б, відаць, пазбягаючы «хрэстаматыійных» прыкладаў з сусветнай практыкі, больш звяртацца да аналізу тых твораў беларускіх пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, што добра вядомы аўтарам і найбольш цікавыя для чытачоў у нашай рэспубліцы. Аднак, усе заўважаныя недахопы кнігі — дробныя выдаткі сур'ёзнай і патрэбнай працы.

Ю. ЧУРКО,
доктар мастацтвазнаўства,
прафесар.

ЧАСАМ ЗДАРАЕЦА НА СХОДЗЕ—устае чалавек толькі дзеля таго, каб паказаць сваё красамоўства. Бывае так і ў літаратуры, у прыватнасці, у паэзіі.

Пятрусь Макаль у нашай паэзіі не з такіх «прамоўцаў». Яго нельга аднесці да тых, пра каго пісаў Я. Еўтушэнка: «Превыше слез твоих, народ, он ставит рифмочки красивость».

Неадступная трывога пра лёс нашай Зямлі, чалавека на ёй — адзін з асноўных матываў твораў П. Макаля. Усё, што чыніцца не на такой ужо і вялікай нашай зямлі, не павінна быць аб'якавым для кожнага чала-

дай «свой паядынак, свой няроўны бой».

Аўтар не мінае і яшчэ адну катэгорыю людзей — так званых «нейтральных», а па сутнасці сваёй аб'якавых да ўсяго, што не тычыцца іх саміх, мяшчан, якія пазбягаюць усялякай барацьбы («мая хата з краю»). Гэта яны, калі «на плочках шматлюдных палілі начамі» такіх, як Джардана Бруна, беглі туды, каб паглядзець на душашчыпальнае відзішча. Паэт вельмі трапна параўноўвае іх, гэтых бяздумных «разывакаў», з матылькамі, што «ляцяць і ляцяць на агонь». Ім, самаздаволеным

тыя, ёмка, афарыстычныя. Мова густа насычана такой вобразнасцю, вельмі арганічнай, ніколі не крыклівай. Прыклад для прыкладу хаця б першыя строфы верша «Балгарскія памідоры», дзе кожнае слова, кожны вобраз, кожны гук, рыфма нясуць сваю неабходную нагрукку, нідзе «не вытыраючыся»:

Поезд запыхае дымнай
цыгараю,
Лягнуць суставы саставу
ад зморы...
Едуць да нас
Пасажыры з Балгары —
Чырванашчонкі памідоры.
Дрогка гайдаюцца ў скрынях
з дзяржалымі.
Жарам прыручаным станцыі
поўнічы.
Вось і парушаны межы
дзяржаўных

Лета і Восені,
Поўдня і Поўначы...
Метафарычнасць мовы дапамагае паэту з найбольшай паўнатой перадаць сваю думку, усю глыбіню пачуцця. Дзеля гэтага часам цэлы верш будзе на адной разгорнутай метафары — тады ён гучыць як сапраўдны, добра зладжаны аркестр:

Я — нафта.
Я чорнай рабыняй
у сховішчы
Пад прэсам адменнай
каменнай пароды
Шукала ў сваім безвыходным
становішчы
Свабоды.
Пластоў цвёрдалобых
вяхроўнай сіла
Мяне прысцкала,
каб я прыкусіла
Язык небяспечны
падпольнага полымя,
Якое мне кроў гарачыла
і поўніла...
Не быць мне рабыняю болей
ніколі.
Праз шчыліну ў глыбах
каменных на волю
Я, нафта, прабілася лаваю
чорнай
з чырвоным агнём
у душы непакорнай!

Разам з тым, пры разглядзе кнігі нельга не абсціся і без традыцыйнага «але»: так, у каго іх няма, тых ці іншых выдаткаў! Першае, чаго б варта было, на мой погляд, пазбягаць П. Макалю, — гэта кампазіцыйнай раскіданасці, якая назіраецца ў асобных вершах. Сочыш, бывае, за думкай верша, чакаеш яе лагічнага працягу, а аўтар раптам ні з таго ні з с'яго адб'ягае ўбок, гаворыць «не па тэме», хоць і хораша, па-макалёўску экспрэсіўна.

Часам зводзіць аўтара з тропу рыфма і ў вершы «Носіш маўчанне». Накіраваны верш супраць замкнутасці чалавечай душы. Гучыць ён пераканаўча, добра, а вось канцоўка — «душа — не лёд, душа — палёт» — зусім лішняя, аблегчаная, у ёй разжоўваецца тое, што было сказана раней: аўтара яўна прывабіла тут «поўна» рыфма (лёд—палёт).

Радуе, што такіх прыкладаў у кнізе П. Макаля знойдзеш не шмат. Кожны верш мае сваю закончаную паэтычную думку, на якую «працуюць» усе яго кампаненты.

У вершы, прысвечаным Р. Барадуліну, П. Макаль вельмі ясна выказвае сваё паэтычнае крэда:

Давай не будзем ростам
мерацца,
Як у дзіцячую пару.
Нам самы раз дзіпер
даверыцца
Свайму сумленнаму пяру.
Паблекне, што наспех
расквечана,
Узважыць час крылом
крутым,
Якое слова забяспечана
Запасам праўды залатым.
Няхай штука з нутром
уласніка
Крадзе жылплошчу ў вышыні.
А нам любоў і боль
сучасніка —
Пароль у будучыя дні.

У гэтым даверы «свайму сумленнаму пяру», якое не прымае пустой «расквечанасці» і ўсялякага іншага «штукарства», а хоча аднаго: верна служыць чалавеку, раскрываць «любоў і боль сучасніка» — зрука новых творчых здзяйсненняў Петруся Макаля, аднаго з самых цікавых і самабытных паэтаў пасляваеннага пакалення.

Кастусь ЦВІРКА.

ЛЮБОЎ І БОЛЬ СУЧАСНІКА

века, бо сёння, у наш «маторны век», можа —

Самая страшная бяда
З тых плацдармаў, дзе баі
грукочуць,
Да твайго зацішнага гнязда
За адно імгненне
пераскочыць.

Трывога за мір, за будучыню чалавецтва асабліва моцна гучыць у вершах «Паветра», «Вар'ят і вайна», «Піраты», «Бонка», «Лозяць вушы радыё-антэн», «Упала слязіна», «Я — вусны маторнага веку», «Заражаючы» нас гэтай трывогай, паэт разам з тым выказвае веру ў розум чалавека, які не дапусціць, каб ашаламляльны дасягненні тэхнічнага прагрэсу скарысталі ў сваіх мэтах ворагі міру: «Ці ж для таго агонь у неба кралі, каб стала Хірасіма зямля?»

Каб прагрэс не быў «дрымурым цёмным лесам», сцвярджае паэт, трэба, апрача тэхнічных адкрыццяў, адкрываць яшчэ «чалавека ў чалавеку», нястомна пракладаць паміж людзьмі масты дружбы і ўзаемаразумення «над прорваю варожасці былога». Паэт з гневам абрушваецца на ўсіх чалавекананавіснікаў, якія цащаца са сваёй вялікасці, са сваёй здольнасці ад аднаго кіўка пальцам «нізрынуць прахам гарады і вёскі» і нават расшчапіць «нібы арэх, маленькую планету».

У процівагу такім маньякам, паэт усяляе веліч і мужнасць тых, хто смела ўздымае супраць прыгнатынікаў народа голас пратэсту, не шкадуючы жыцця ў барацьбе за народную справу, за справядлівасць. Тут аўтар прыцягвае векапомныя вобразы з гісторыі, сярэд якіх і беларускія партызаны, што смела ўзняліся на ўсенародную вайну супраць фашысцкага гвалту, і «лёс народа — Купала», і паэтэса-рэвалюцыянерка, «дачка бліскавіцы і грому» і разам з тым «сястра міласэрнасці вечнай», «добравольная санітарка» Цётка, якая і зараз свеціць нам «далёкаю зоркаю», вучачы «ў бязбоязнай праўдзе» чэрпаць «слоў гаючых пілюлі горкія ад бяздушнасці і ад чэрствасці», і бесмяротны Джардана Бруна, які «з-за чорнай заслоны сярэднявечча, дрогка расуноўшы цемры сувой, перад вачыма стагоддзяў трапеча... свечкай жывой».

З асаблівай сімпатыяй гаворыць аўтар пра паэтаў-дэмакратаў — бескампрамісных змагароў супраць самаўладдзя, якія стагоддзямі вялі з няпраў-

мяшчанам, не патрэбна праўда — ні ў жыцці, ні ў мастацтве: «За горла смага душыць: хутчэй — мані глыток!» Галоўнае для іх — не парушаць б дарагі ім спакой, утульнасць іх быту. Іх ідэал адзін — «халодзілнікі ды машыны», а жыццёвае правіла — «слацца кашуляй пад прасам».

Паэт катэгарычна адвяргае гэтую мяшчанскую «філасофію жыцця». У «рэчаманні», якая паглынае чалавека, губіць яго «я», паэт бачыць вялікую небяспеку:

Без добра зямнога
Людзі бедавалі.
Людзі вельмі многа
Рэчаў збудавалі.
Больш дзіпер пустэчы
У людзей не будзе.
Наступаюць рэчы —
Адступаюць людзі.

П. Макаль — паэт сучаснага мыслення. Жывая паўсядзёнасць сучаснасці, тэрміналогія навукова-тэхнічнай рэвалюцыі вельмі арганічна ўплываюць на тэму яго твораў. Паэт з радасцю прымае дасягненні НТР: Век з рэактыўнай хуткасцю імкне прапелі.

Адлегласць колы,
Вышыню прапелер
Адольваюць,
Узносяць мяне.
Разам з тым паэт не хоча адрывацца ад зямлі:

Хай сёння я на Млечны Шлях
ступіў.
Усіх маіх здзяйсненняў
таямніцы

Вяруць вытокі з той зямной
крыніцы.
З якой і я рукамі неба піў.
Апошні радок, праўда, трохі недакладны («рукамі... піў»), але думка верша вельмі выразная: аснова ўсяго нашага прагрэсу—зямля, на якой мы нарадзіліся, якая нас выгадала, якая дае нам крылы для самых высокіх палётаў. Таму паэту і рупіцца заўсёды азірнуцца туды, «дзе жыта б'ецца ў небакрай», у краіну маленства, дзе ён бегаву «па зорных росах босы». Там, на роднай зямлі, вытокі самага высокага, што ёсць у нас, вытокі нашай маральнай сілы, без якой немагчымы ніякі прагрэс.

Вырастаем...
Адно б не выраслі
У ракетным разбегу падзей
Вышай праўды і вышай
шчырасці,
Вышай чуласці добрых
людзей.
Вось тое асноўнае, што непакоіць паэта. Гэтым «непакоем» прасякнуты многія вершы зборніка, робячы іх востра надзённымі, патрэбнымі нам.

Грамадзянскасць лірыкі П. Макаля абумовіла характар яго творчай манеры. Мы не знойдзем у яго кнізе вялых апісальных твораў. Кожны верш—гэта адкрытая размова, звернутая непасрэдна да чытача. Радкі яго вершаў мускуліс-

П. Макаль. Заручыны. Вершы, Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

У ТАВАРЫСТВЕ ДРУЖБЫ

Нам дадзена думаць і гаварыць

На мове любові,

пяшчот,

калыханак.

А мы — аб тым,

што свет белы гарыць,

Гасцей растрывожылі, амерыканак.

Мы доўга сядзелі за доўгім сталом —

Жанчыны вялікіх двух кантынентаў.

Мне ўсё карцела спытаць напралом:

Ці не сорамна ім за свайго прэзідэнта?

Я потым адчула ў падтэксце слоў —

Не толькі ім сорамна, але балюча:

Паслухаў бы стогн хатынскіх званаў,

Прайшоў па зямлі ад слёз калючай!

І паднялася, як гора зямлі,

Жанчына родам з вёскі Паперні:

У сэрцы магілы не зараслі!

Хто ёй сябровак дзяцінства верне?

І сёння душыць яе ўначы

Дым ад Хатыні, дым ліхалецця...

— Мір зберагчы,

зберагчы, зберагчы!

Іначай навошта жанчыны на свеце?

Сядзелі насупраць нас за сталом

Маці сівыя з разлучаных Штатаў.

Яны атакуюць Белы дом

Антываенным лістом, плакатам.

Глядзелі на гордых, нязломных, нас,

І што там тварылася ў іхнім сэрцы?

Мы верыць гатовы. (Не ў першы раз!)

Паедуць,

хай скажуць панам у Амерыцы—

Тым, хто не бачыць сірочых слёз,

Хто прагне шалёнага ўзбраення —

На шалых жыцця чалавечы лёс,

Лёс калыханак усіх пакаленняў.

НАЧНЫ ЗВАНOK

Кліча трывожна ўначы тэлефон.

Стукнула ў скронь!

Абарваўся сон.

Першая думка:

з блізкім няшчасце!

За сцены трымаюся,

каб не ўпасці...

А ў трубцы вясе́лы голас узнік:

— Гэта я — сакавік,

гэта я — сакавік!

Першага дня вясны не праспіце,

Кроплі звіняць, акно адчыніце!

Хавае мароз свае вітражы.

Вецер паўднёвы завёў віражы,

Хочацца вам маладосці азону?

Зоры збірайце ноччу бяссоннай!

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

РАДКІ ДА СЫНА

На блакіт і на першага ў небе жураўліка

Сын не зводзіць вачэй. Адкрываецца

сыну абсяг.

...Б'еца ў целе планеты

нястомнае сэрца Настаўніка,

Неўміручае сэрца, як полымя сцяг.

Гэта, сынку, зямля

яго вечным святлом апраменена.

Смела ўперад ідзі і сцяжыну сваю

выбірай.

На гадзіннік глядзі,
Ды па сэрцу вялікага Леніна
Да секунды жыццё,
Да расучай хвіліны звярай!

Юнацтва рынецца з вясны
Раскрылена — нявінна
Мой лепшы баль, мой выпускны...
(А дома — дысцыпліна).

Павінна я вярнуцца ў час
Дахаты з поўні мая,
Пакуль у доме не пагас
Агеньчык, што чакае.

Семнаццаць год і да нягод,
Як да касмічнай трасы.
Шуміць вяснушчаты народ,
Усе формулы — на вальсы!

Вось ідэальны мой партнёр,
Класічная карціна:
Глухі, паўцёмны калідор...
(А дома — дысцыпліна).

Праз час, адправіўшыся ў шлях,
Запомніць я павінна,
Што воля ёсць і ёсць размах!..
І дома — дысцыпліна.

...Шляхоў, бы ў травах журавін.
Маўчыць, прыглухшы, хата.
З усіх праграмных дысцыплін —
Тваю я помню, тата!

Раіса БАРАВІКОВА

Калі б я знала што ў гадах? —
была б да ўчынкаў асцярожнай,
ды нават слова па складах
раскладзі не заўсёды можна.

Калі б я знала — дзе, калі? —
узнікне тая агароджа
зямлі, дзе ўжо няма зямлі, —
не пражыла б і дня, быць можа.

Калі б я знала, што няма
душы, каб мне душой прыпасці,
я не чакала б, я сама
сабе адмовіла б у шчасці.

Калі б я знала...Свеце мой,
я не хачу глыбінь пазнання,
дай, чым ты жывы, мне, — жывой,
каб знаць, за што плаціць дыханнем...

Жыву, як ёсць, не без заганы,
і не нясу журбы гадам,
і, можа, я, другім каханым
сябе па кропельках раздам.

І ўсё, што снег не зацярушыць,
сплыве вясною па вадзе,
і што там губы? Нават душы
не сутыкнуцца анідзе.

Ні тут, ні там... у снежнай сіні,
ах, не пра гэта мой радок!
Навошта несці ва ўспаміне
сатлелай памяці грудок.

Пары харошай — недарэчнасць,
на спад збіраецца зіма...
І застаешся ты, як вечнасць,
і знаю, вечнасці няма.

Зінаіда ДУДЗЮК

З раніцай параіцца б:

Што яна парадзіць?

Туманова прадзіўца

Над ракой разгладзіць,

Скажа: «Недарэчы нам...
Праллю трэба з прасніцай,
Пачакай да вечара,
Можа, што й праясніцца».

Да расы вячэрняе
Праца ў полі рупная.
Песня невычэрпная,
Стоме недаступная.
Зноў туман, як раніцай,
Малаком над рэчкаю.
Раіцца, не раніцца
Мне з табой, сардэчны мой.

Зінаіда МІНЧАНКА

Зоры звіняць і танцуюць.
У сэрцы — мелодый звон.
Вочы закрыву і чую
Песню, як казачны сон.

Веру і быццам не веру.
То сапраўды, або ў сне:
Крочу праз сінія дзверы
Прама насустрач вясне.

Поўніцца сэрца трывогай,
Шчасце рыхтуе чаўны...
Бачыцца: доўгай дарогай
Крочу да сіняй вясны.

Людміла ПЯТРУЛЬ

УЗГОРКІ ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

Яшчэ лунае ў золку
Маладзіка прамень,
А Гродзеншчыны ўзгоркі
Галубяць новы дзень.
Тут — гай шумлівы, светлы,
Тут — дзічкі парасон,
Тут голас пёўня ветлы
Пракрадваецца ў сон.

Яшчэ — нідзе гаворкі,
У студні вёдры б'юць,
А Гродзеншчыны ўзгоркі
Да шлюбна дзень вядуць.
І яблыню і вішню
Пазбавіць цноты ён.
Звіняць азёр кілішкі
І разбіваюць сон.

О, Гродзеншчыны ўзгоркі!
Ваш хвалісты абрыс!
О, лёсу водар горкі!
О, бег то ўверх, то ўніз!
Да вас, як да пляцовак
Пасадачных на ўзлёт,
Прыпаў пасля вандровак
Мой сіні самалёт.
Крылом сваім прымятам
Абняў ён ад душы
Гарбок закутых хатаў
У бранзалет шашы.
Ці не ад гэтых соснаў,
Не з гэтага гарбка
Хапалася за сонца
Сірочая рука?

О, Гродзеншчыны ўзгоркі!
У думак на шляху!
Злятаюць вашы зоркі
З павекаў на шчаку.
Так многа абяцалі!
Збылося ўсё? Наўрад...
Складаю рук скрыжалі,
Пад гэты зоркапад.
І сумна прыкмячаю:
З вясны, тугі, дарог,
Да сэрца прыціскаю
Паэзіі вянок.

ЧОРНЫ КОЛЕР

Не бойся чорнага колеру —
Свайго да яго падабенства...
Хіба не з чорнага караня
Прыходзяць пялёсткі белыя?

Хіба не з чорнага хлеба
Дзень пачынаецца кожны?
Хіба не на чорным небе
Знакі вечнай раскошы?

Хіба не люблага вочы
У чорным трыснягу веяў?
Хіба не ў чорных ночы
Істоты нашы сталеюць?

Хіба чарніцы гаркавей
Сунічнай барвы мядовай?
Хіба не ад чорнага клавішу
Гук нараджаецца новы?

Хіба не з чорнае хмары
П'юць маладыя гоні?
Хіба не светлая пара
З чорных Ільі і Тоні?..

Валянціна АКОЛАВА

БУЯКІ

Паспелі ў лесе буюкі.
На глінішчы сунічнік сохне.
Вось так і слухала б вякі,
Як у бары палескім сосны
Гусляраць, хвойя шапацяць.
Зацята музыкай дыханне.
Стаю. Дарослая. Дзіця.
Прыроды слухаю прызнанне...
Ні да чаго. Ні да каго
Ніякай справы... ягад жменьку
Перасыпаю на далонь
І ў гэты светлы цуд маленькі
Бліжэй тулюся да зямлі,
Да бацькаўшчыны і Айчыны...
Зрываю буюкі з галін —
І цэлы свет перад вачыма.

А мне б такою, як мая
Радзіма, быць заўсёды мужнай.
Не заўважаць, што ёсць мана
І недаверу злага сцюжы.
А мне б, як Случ, такою быць —
Свабоднай, чуйнаю ракою.
І так, зямля, цябе любіць,
Каб не было душы спакою.

Апошні зімовы ўбор.

Фота Ул. КРУКА.

У рэстаране быў час, калі схлынула ўжо нецяярлівая і шумная гамана людзей, што спяшаліся паабедцаць, і не настала яшчэ пара для тых, хто збіраўся прабавіць тут цэлы вечар. Афіцыянткі, у аднолькавых сініх сукенках з белымі фартушкамі, неспяшаючыся хадзілі вакол сталаў, накрытых абрусамі, выціралі і ставілі каля прыбораў празрыста-чыстыя фужэры, клалі на талеркі згорнутыя каўпачкамі туга накружаныя сурвэтки.

Касцевіч сядзеў з двюма маладымі дзяўчатамі, чакаў, калі падыдуць да іх століка. Ён бачыў, што высокая бялавая афіцыянтка з прычоскаю, склеенаю лакам, раз-пораз пазірала ў іх бок, можа, столік, за якім яны сядзелі, акурат і належыла ёй абслугоўваць, а можа, думала — во старэча, маладых у рэстаран прывёў.

Касцевіч то не лічыў сябе старым, але ўсё на гэтым свеце адносна, побач з больш пажылымі мужчынамі ён выглядаў і зусім маладжавым — у густых цёмных валасах толькі пачыналі прабівацца белыя

даўце адна адной руці.. Ну, падайце! — загадаў ён дочкам.

Дзяўчаты не вельмі ахвотна працягнулі адна адной цераз стол рукі.

— А цяпер пацалуйцеся, ну, пацалуйцеся!

Ірына, а за ёю Света зірнулі на бацьку, думаючы, што той жартуе, але ўбачылі, што просьба яго сур'ёзная.

Света паднялася першая, за ёю, не вельмі ўпэўнена, абцягваючы сукенку, паднялася і старэйшая. Яны абедзве нахіліліся над сталом, абняліся, пацалаваліся. Зачапілі знянацку за фужэр, і той бразнуўся аб талерку, разбіўся.

Ірына спалохалася. Света засмяялася.

— Нічога, нічога, на шчасце, — супакойваў бацька старэйшую.

А меншая не стрымлівала смеху.

— Сам вінаваты... Цалуйцеся, цалуйцеся, — перакрываў яна бацьку.

Зноў вярнуліся да меню.

— Куранё табака, — чытала Света. Тата, што такое куранё табака, гэта што, абсыпанае ў табацы?

чык, — давайце разам паедзем адпачываць... утраіх... Я і вы абедзве... У Ялту альбо ў Сочы!

— Без мамы? — крыху здзіўлена спытала Света.

— А што, можна і без мамы, я вас буду пасвіць! Касцевіч сказаў гэта не падумаўшы, але такая ідэя яму раптам спадабалася.

— Дык што, згода? — весела нахіліўся ён да Ірыны.

— У мяне адпачынак будзе зімою... Я нядаўна на работу паступіла, — адказала тая стрымана.

— Ах, во, — Касцевіч збынтэжыўся. Ён і забыўся, што дачка працуе ўжо, што ў яе могуць быць свае планы.

— Ну, калі не выйдзе ў гэтым годзе, то давайце ў наступным, ты, Ірачка, летам адпачынак заплануй, — не хацеў адразу развітацца з такою ідэяю бацька.

Падышла афіцыянтка, прынесла віно, цукеркі, ліманад. Света адразу пацягнулася рукою па цукерку, але Касцевіч спыніў яе:

— Пачакай, з гэтага абед не пачынаюць, апетыт сапсуеш.

— О-о! — роблена капрызна застагнала Света. — Тут так доўга... Пакуль прынясуць.

— Нічога, пачакае, — сказаў Касцевіч. Здаецца, ён знарок надаў голасу строгасці, каб гэтая старэйшая, зразумела... Ну, што ён не патакае...

Некалькі хвілін яны сядзелі моўчкі, сёстры між сабою не размаўлялі, Касцевічу зноў трэба было шукаць ніткі, зноў сточваць, але ён ніяк не мог знайсці ніякага канца — за што пацягнуць, як завязаць размову. А маўчанне напружылася ўжо да няёмкасці. Выручыла афіцыянтка, якая прынесла, нарэшце, салат «аліўе», і Касцевіч ажывіўся, пачаў наліваць віно ў фужэры. Падняў свой.

Ідучы сюды, Касцевіч рыхтаваў нават тост. Думаў, што ён шмат скажа дочкам, шмат растлумачыць, скажа, што ён любіць іх абедзве аднолькава і хоча, каб яны, нягледзячы ні на што, таксама палюбілі адна адну, што ён ні ў чым перад імі не вінаваты, што жыццё — складаная штука і што некалі яны, можа, і самі ўсё зразумеюць... Шмат хацеў сказаць, і, падняўшы фужэр, глянуў на дачку, гатовы пачаць сваю прамову. Ірына сядзела, апусціўшы вочы, думала пра нешта сваё, Света зірлася на людзей, якіх пачынала набірацца ў зале рэстарана, і Касцевічу раптам расхацелася гаварыць падрыхтаваны тост, пабаяўся, каб не здаўся ён фальшывым, сказаў коратка:

— За вас, дзевачкі... За ваша здароўе!

Дзяўчаты адлілі пакрышку, узяліся за салат. Касцевіч асушыў свой фужэр да дна, што яму гэта віно, ён з радасцю перакуліў бы цяпер грам сто пяцьдзесят гарэлі, але пры дочках пасаромеўся загазаць, баяўся ап'янець.

Людзей у зале набіралася ўсё больш, ужо амаль усе столікі былі заняты, каля іх шумна ўсяджвалася кампанія зусім маладых хлопцаў і дзяўчат. Сукенкі на дзяўчатах глыбока адкрывалі спіны і грудзі, вочы былі моцна падсінены, губы нафарбаваныя, хлопцы — з доўгімі валасамі, праўда, без модных цяпер барод, але, мабыць, па той проста прычыне, што бароды ў іх яшчэ не раслі.

«Адкуль такія бяруць грошы на рэстаран? — думаў Касцевіч. — Самі многа зарабляць яшчэ не могуць... Бяцкі даюць, ці што...»

Ён заўважыў, што Ірына не звярнула ўвагі на кампанію, якая села каля іх, старэйшая дачка наогул увесь час была нібы пагружаная сама ў сябе, нешта там разглядала, перадумвала, затое меншая ва ўсе вочы ўставілася на дзяўчат, на хлопцаў, глядзела на іх, як на прышэльцаў з невядомага ёй свету.

Цяпер афіцыянткі паварочваліся жвавей, скоры прынеслі ім суп, а за супам і кураня. Дзяўчаты яшчэ крышку прыгубілі віна, Касцевіч асушыў яшчэ адзін фужэр.

Святлана, якой дагэтуль віна наогул не давалі, пачырванела, вочы яе весела заблішчэлі, яна ў ахвоту ела, зірлася па зале, многа гаварыла, смяялася.

— Ой, смачнае кураня... Тата, тата, паглядзі, якая сукенка... А хлопец... Якія штаны... Аж белыя, так вынасіў, хі-хі-хі...

У старэйшай на шчоках таксама з'явіліся ружовыя кружочки, але яна не выходзіла са стану задуманасці, засяроджанасці.

Ударыла музыка, яна загучала так нечакана і так моцна, што Касцевіч аж уздрыгнуў. Трубіў саксафон, лякалі мядзяныя талеркі, біў барабан і ўсё гэта з такою сілаю, што Касцевічу здавалася — яго б'юць музыкаю па галаве, размаўляць болей было проста немагчыма. Але дачок гэты шалёны наскок музыкі, здаецца, не збынтэжыў, Сведніны вочы заблішчэлі яшчэ большым захапленнем, нават Ірынін твар ажывіўся.

Аркестр іграў з перапынкам не больш чым на хвіліну, пасля адной мелодыі пачыналася другая, пасярэдзіне залы ўжо таўкліся танцоры — выгіналіся спінамі, паводзілі рукамі, выбрыквалі нагамі. Нечакана каля іх століка вырас высокі тонкі хлопец у сіняй паласатай кашулі, пакланіўся Ірыне — запрашаў на танец. Дачка глянула на бацьку, пытаючыся, што ёй рабіць, а па вачах Касцевіч бачыў — хоча, хоча дачка танцаваць, і рада, што яе запрашаюць.

— Што ж, ідзі, патанцуй, — дазволіў ён, і Ірына, толькі што задуманная, засяроджаная на нейкіх сваіх, невядомых Касцевічу думках, быццам узрадалася, што можа ад іх уцячы, і ад іх, і ад стала, за якім ёй, мусіць, было не вельмі ўтульна.

Касцевіч не надта здзіўўся кавалеру, які нечакана апынуўся перад Ірыною, як-нікак — Ірына дарослая, але ён аж разявіў рот, калі барадаты, у вынашаных, аж белых штанах, падскокчыў да Светы.

Меншая дачка ўмольна паглядзела на бацьку — прасіла дазволу. Не мог жа Касцевіч ёй забараніць.

(Заканчэнне на стар. 10).

Лідзія АРАБЕЙ

Старэйшая і маладшая

АПАВЯДАННЕ

павуцінкі, яшчэ трэба было прыгледзецца, каб іх убачыць, ладна выглядала худашчавая спартыўная постаць. Але пры такіх дзяўчатках, калі адной трохі за дваццаць, а другой і зусім восемнаццаць, ён не мог не адчуваць саліднасці свайго ўзросту. Касцевіч паспрабаваў нібы збоку, староннім позіркам паглядзець на сваіх спадарожніц. Старэйшая — чарнявая, з цёмнымі задуманымі вачамі, маладшая — светленькая, з цікаўнасцю ў блакітным позірку, вёртка... Дзяўчаты зусім не падобныя адна на адну, але абедзве яго дочки, і Касцевічу зрабілася радасна, што ў яго такія прыгожыя дарослыя дочки, захацелася сказаць усім у рэстаране — думайце сабе, што хочаце, але гэта мае дочки!

Так, абедзве былі яго дочки, значыцца, паміж сабою сёстры, але да сённяшняга дня яны не бачылі адна адной, рэстаран Касцевіч і задумаў для таго, каб пазнаёміць сясцёр, каб зблізіць іх.

Нарэшце афіцыянтка, тая самая, з прычоскаю, склеенаю лакам, падышла да іхняга століка, паклала перад Касцевічам доўгую вузенькую кніжачку меню.

— Ну вось, — ажывіўся Касцевіч, — зараз у нас пойдзе пір гарою, выбірайце, дзяўчаты, што хочаце, што спадабаецца, на цэны не глядзіце!

Касцевіч і праўда не шкадаваў сёння грошай, днямі ён атрымаў прэмію і вырашыў усю патраціць на дачок.

— Бяры, Ірынка, выбірай, — падаў ён меню старэйшай дачцы.

Ірынка, чырванючы, узяла вузкую кніжачку, няўмела яе разгарнула.

— Што любіш, тое і выбірай, — падахвочваў яе бацька.

Ён наўмысна падаў меню старэйшай дачцы, каб паказаць, што яна тут нібы гаспадыня, што ён любіць яе не менш за гэту, белабрысу. Касцевіч і сам задаў сабе раптам пытанне — а ці праўда аднолькава любіць ён сваіх дачок, і тую, што вырасла без яго, і тую, якую бачыць кожны дзень, з пляёнкай? І пераконваў сябе, што любіць аднолькава, любіць аднолькава, але... Яго страшэнна ўразіла, калі аднойчы ён, доўга не бачыўшы старэйшай дачкі і сустрэўшы яе выпадкова на вуліцы, ледзь не сказаў ёй «вы»... Як сёння Света. Пачала гаварыць Ірыне «вы».

— Якое «вы», яна твая сястра, вы родныя між сабою, — узрушана пераконваў меншую Касцевіч.

Ірына між тым, прабежы вачамі па незнаёмым ёй назвах страў, аддала назад меню Касцевічу.

— Я не ведаю, ты сам, — сказала ціха.

— Ну як гэта — не ведаеш, тут жа ўсё напісана, выбірай...

— Дай я, тата, — папрасіла меншая, вочы якой гарэлі цікаўнасцю і нецяярпеннем.

— Ну, на, — падаў Касцевіч меню меншай дачцы. Света пачала чытаць уголас.

— Салат «аліўе». Тата, што такое салат «аліўе»?

— Ну, гэта такі салат... З маянэзам, ці што, — адказаў Касцевіч, які сто разоў заказваў па рэстаранах гэты салат, а з чаго ён, і сам не ведаў.

— А ён смачны?

— Смачны.

— Вы згодная, возьмем салат «аліўе»? — падняла Света вочы на Ірынку.

— Зноў «вы»! — з дакорам сказаў Касцевіч. — Па-

— Ды не, — смяяўся Касцевіч. — Без табакі... Смачнае.

— Дык возьмем? В... Ты згодна? — падняла Света вочы на сястру.

Тая кінула галавою.

Афіцыянтка зноў падышла, прыбрала разбіты фужэр, запісала ў бланкоцік заказ. Акрамя абеду, узялі яшчэ і цукерак, і пірожных, і ліманад, і нават бутэльку віна, Касцевіч вырашыў, што і Швеце можна прыгубіць, восемнаццаць ужо споўнілася. Ён знарок чакаў, пакуль падрасце меншая, і тады пазнаёміць сясцёр, каб зразумелі, каб не асудзілі, хаця... Што яны могуць зразумець... Пакуль не пражывеш сваё жыццё... Вопыт іншых, нават бацькоў, нічому не вучыць...

Афіцыянтка пайшла выконваць заказ, Касцевіч стараўся разгаварыць дачок, завязаць вузельчык, каб дзяўчаты не толькі на словах зразумелі, што яны родныя.

— Ты б, Ірачка, да нас дадому заходзіла, мы былі б табе вельмі рады, вы ж — сёстры, павінны любіць адна адну, і ў горы, і ў радасці быць разам... Ведаеце, у жыцці ўсякае можа быць, тады добра, калі ёсць родны чалавек — сястра...

Ірына слухала, водзячы пальчыкам па беражку талеркі, Света разглядала вітражы, якімі была ўпрыгожана зала рэстарана. Ці зразумелі яны, чаго хацеў ад іх бацька? Ці згодны былі адкрыць адна адной свае душы? Ён так хацеў, каб сяброўствам сваім дочкі паказалі, што ні ў чым не вінаваты бацьку, бо Касцевіч быў упэўнены, упэўнены ён і цяпер, што ні ў чым не вінаваты ні перад імі, ні перад іхнімі маткамі.

Пасля нараджэння Ірачкі, яе маці, дасюль чысценькая, пяшчотная Леначка неяк адразу ператварылася ў неахайную крыклівую кабету, якая патрабавала ад Касцевіча — сядзі, прынясі, сядзі дома... Ён адстойваў свае мужчынскія правы — на кампанію з сябрамі, на рыбалку. Леначка сварылася, з кожным месяцам сваркі рабіліся ўсё больш зацятыя, жонка наладжвала ледзь не істэрыкі. Аднойчы, пад гарачую руку, закрывала:

— Ідзі, ідзі на сваю рыбалку і больш сюды не вяртайся, нам такі бацька не трэба, рыбалка яму даражэй за дачку!

А ён меў гонар. Узяў, і пайшоў. І не вярнуўся.

Спачатку чакаў, што Леначка адумаецца, прыбяжыць да яго, папросіць вярнуцца. А тая, мусіць, таксама мела гонар.

Час плыў, як рака, адносячы сваім цячэннем іх далей і далей адно ад другога.

Потым ён сустрэў Таню, Сведніну маці. Зноў пакахаў. І цяпер кахае, ну, ва ўсякім разе, паважае... Таня на яго мужчынскую свабоду не замахваецца, але ёй маці памагае, увесь побыт цягне на сабе... Што было б, каб не цешча...

Гадуючы Свету, Касцевіч не забываў і першую дачку, даваў часам і звыш аліментаў — на паліто, на чаравічкі, другая жонка не перашкаджала дапамагаць — разумная жанчына. І ў душы Касцевіч увесь час любіў Ірынку, шкадаваў... Але неяк вельмі скоро яна вырасла, зрабілася дарослая, Света, здаецца, не так скоро расце.

— Альбо, ведаеце што, — цягнуў Касцевіч ніткі ад адной дачкі да другой, каб завязаць той вузель-

Вядомаму беларускаму пісьменніку, галоўнаму рэдактару выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аркадзю Марціновічу — 60 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітання, у якім гаворыцца:

«Дарагі Аркадзю Нічыпаравіч! Шчыра вінуем Вас, вядомага беларускага прызямнага аднаго з арганізатараў выдавецкай справы ў рэспубліцы, у дзень Вашага шасцідзесяцігоддзя!

Вы належыце да таго пакалення, якое ледзь толькі пераступіла парог маладосці, як са зброяй у руках пачало барацьбу за свабоду і незалежнасць нашай Радзімы. Спачатку — фінская вайна, пасля перададні краі Вялікай Айчыннай вайны, дзе Вы камандавалі ротай бранябойшчыкаў.

Да гэтага было Мінскае педагагічнае вучылішча і настаўнічанне ў сельскай школе. Пасля ж вайны — журналіцкая работа і адначасова вучоба на філалагічным факультэце

Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна і ў Рэспубліканскай партыйнай школе. Доўгі час Вы загадвалі аддзелам рэдакцыі газеты «Калгасная праўда», былі адказным сакратаром у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», узначальвалі рэдакцыю дзіцячай літаратуры ў выдавецтве «Беларусь»...

Ваша літаратурная дзейнасць пачалася больш за сорак гадоў таму назад з вершаў, якія публікаваліся ў рэспубліканскім друку, а пасля склалі зборнік «Чырвоныя ветразі». Найбольш плённа вы працуеце ў жанры прозы. Вашы кнігі «Надзея», «Водгулле», «Прасека», «Панарама», «Няхай ідзе дождж», «Сцюжа», раман «Не шукай слядоў сваіх», які Вы падаравалі чытачу напярэдадні юбілею, даследуюць глыбінныя маральна-этычныя праблемы ў жыцці нашых сучаснікаў, уключаючы іх мужнасць, патрыятызм і самаадданасць у барацьбе за высокія ідэалы камунізму.

Героі большасці Вашых твораў — гэта людзі нялёгкага лёсу з таго пакалення, чыё пастаўленне прыпала на цяжкія выпрабаванні ваеннага часу. Душаўная шчодрасць і спагадлівасць да чалавека збліжаюць Вас з усімі новымі коламі прыхільнікаў Вашага таленту.

Пісьменнік-камуніст, Вы заўсёды спалучаеце сваю творчую працу з актыўнай грамадскай дзейнасцю.

Жадаем Вам, дарагі Аркадзю Нічыпаравіч, моцнага здароўя, на доўгія гады творчай бадзёрнасці, новых здабыткаў на ніве беларускай савецкай літаратуры».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Аркадзю Нічыпаравічу доўгіх год жыцця, аптымізму, новых творчых здзяйсненняў.

БОЛЕЙ ЯК СОРАК ГАДОЎ ТАМУ назад Аркадзю Марціновічу малады і яшчэ зусім невядомы ў літаратурных колах хлопец з вёскі Барбароў, які той год толькі што паступіў у Мінскае педвучылішча, надрукаваў у Глускай раённай газеце свае першыя вершы.

Болей, як чатыры дзесяткі гадоў творчай працы...

Ці не таму, надрукаваўшы свой першы верш у 1936 годзе, сваю першую кніжку Аркадзю Марціновіч выдаў толькі ў 1960 — праз 24 гады пасля дэбюта!

Сёння Аркадзю Марціновіч — вядомы пісьменнік. У яго творчым актыве зборнік паэзіі, кнігі апавяданняў, аповесцей, раманаў.

І таму дзіву даешся, як у такім віры жыцця, якое не дужа

тальнае жыццё, клопаты нашага тылу. І ўсё ж твор гэты — пра вайну.

І яшчэ пра дружбу народаў. І яшчэ пра Радзіму. Ён, як і ўсе творы пісьменніка, прысвечаны ёй, любай Радзіме.

Бо, нарадзіўшыся амаль разам з нашай Савецкай Радзімай, Аркадзю Марціновіч рос, стаў, набіраў сіл, мужней, гартаваўся разам з ёю — таму

У ТВОРЧЫМ РЫТМЕ

Напісаўшы такое, міжволі задумаўся: а ці многа на працягу гэтых дзесяцігоддзяў было ў пісьменніка часу, каб засяродзіцца, цалкам аддаць сябе творчасці, каб спакойна пісаць?

Пасля заканчэння педвучылішча — адрозніе ж праца. Няўрымслівая, неспакойная праца настаўніка — спачатку ў Турэцкай, а затым у Цітвянскай школе, што на Рудзеншчыне. Затым дзве вайны — з белафінамі, якую ён радаваў салдатам-связістам прайшоў ад Куаккалы да Выбарга, і Вялікая Айчынная. Толькі з апошняй вайны Марціновіч вярнуўся тройчы паранены.

А пасля вайны — зноў напружаны рытм жыцця: Рэспубліканская партыйная школа пры ЦК КПБ, філфак БДУ імя У. І. Леніна, рэдакцыі газет «Калгасная праўда» і «Літаратура і мастацтва», Саюз пісьменнікаў, выдавецтва «Беларусь» і «Мастацкая літаратура». Супрацоўнік, адказны сакратар, сакратар партарганізацыі, галоўны рэдактар. Лятуцькі, планёркі, нумары, планы, пасяджэнні, камандзіроўкі...

песціла пісьменніка, пры такім напружаным рытме, ён усё ж знаходзіў час, каб пісаць, каб шчыра раскажаць чытачам сваім тое, што ведае толькі ён адзін.

А потым разумееш, што нічога тут дзіўнага няма. Аркадзю Марціновіч належыць да пакалення воінаў, якія прайшлі праз полымя вайны і прывыклі (не, мусіць, прывыклі не тое слова — да гэтага ніколі не прывыкнеш), прызвычаліся да цяжкасцей, да перагрузак.

Успамінаю Ялту, дом творчасці, дзе мне пашанцавала колькі гадоў таму назад быць разам з Аркадзем Марціновічам.

Аркадзю Марціновіч, скарыстоўваючы свой чарговы адпачынак, працаваў тады над раманаў «Не шукай слядоў сваіх». Ён быў у Ялце і быў далёка ад Ялты — на складаных, нялёгкіх дарогах апошняй вайны.

Пісьменнік сярод багатай і разнастайнай ваеннай літаратуры знайшоў сваю, малаасвоеную тэму, свой малавядомы матэрыял — шпіталі, пасляшпі-

яго лёс неаддзельны ад лёсу Радзімы.

Ён па-партыйнаму, па-чалавецку строга і класіфічна. Усё, што ён робіць, робіць шчыра і сумленна, на поўную аддачу свайго таленту. Есць у яго і яшчэ адна вельмі каштоўная рыса — падтрымаць, памагчы. Падтрымаць маладзейшага. Памагчы старэйшаму. Заўважыць талент і даць яму шырокую дарогу.

Знешне ён заўсёды спакойны. Але, прыгледзеўшыся, бачыш, як за гэтым знешнім спакоям віруе сапраўдная, непадробная любоў да свайго краю, да людзей і непрыязь да ўсяго таго, што замянае чалавеку быць чалавекам.

Ці не таму яго аповесці, якія закранаюць вострыя, надзённыя, сучасныя тэмы, выклікаюць спрэчкі, знаходзяцца ў цэнтры чытацкай цікавасці.

Аркадзю Марціновіч спрабуе змясціць у сваіх творах шматграннае чалавечае жыццё, спалучыўшы яго з жыццём Радзімы. Што ж, задача гэта нялёгкая, але ганаровая.

Янка СІПАКОЎ.

СТАРЭЙШАЯ І МАЛОДШАЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9).

не ханжа ён які-небудзь — і вось сукенка меншай дачкі таксама знікла ў той гушчы, растала, як цукар у вадзе.

За столікамі народу нашам паменшала, усе былі там, у цэнтры залы, хлопцы і дзяўчаты, што сядзелі побач, таксама пайшлі танцаваць. Касцёвіч астаўся адзін за сталом, застаўленым талеркамі, фужэрамі з недапітым віном. Ён глядзеў у гушчу, якая паглынула яго дачок, хочучы пабачыць іх хоць здалёк, але яму відаць былі толькі твары, спіны, рукі незнаёмых людзей. Ён даўно не сядзеў у рэстаране вечарам і з нейкай хваравітай цікаўнасцю прыглядаўся да танцоўраў. Танцавалі як хто хацеў, не існавала ніякіх правілаў. Адна дзяўчына сашчапіла тонкія голыя рукі ў хлопца на шыі, паклала галаву яму на грудзі, ён абняў яе за плечы і так яны мерна пагойдваліся. Другая пара выкаблучвала з усёй сілы — хлопец выкручваў свой стан, прысядаў, рукамі нібы мух адганяў, дзяўчына трэсла перад ім усім сваім даволі поўным целам, падкідала ў бакі ногі ў лакараваных туфліках. Трэцяя пара таксама рабіла нейкія выкрутасы. Касцёвіч спалохаўся, што яго дачкі не дзе там, за чужымі спінамі, танцуюць такім самым манерам, і яму аж захацелася пайсці, знайсці іх, прывесці на месца альбо і наогул пакінуць рэстаран. Ды няёмка было шукаць дачок, вывуджваць іх з таго віру, мог жа паставіць дзяўчат у няёмкае становішча. Падумаў раптам, што вось так і жыццё схопіць іх, панясе, закруціць, і дай жа бог, каб не выкінула на пусты бераг, каб не натрапілі на якіх прахвостаў.

І ён сядзеў, чакаў, калі дачкі самі вернуцца. Але дачкі не вярталіся, пасля аднаго танца пачынаўся наступны і дзяўчаты заставаліся там. Часам Касцёвіч бачыў, як мільгала светлая галоўка меншай дачкі, сукенка старэйшай. І яго дачкі танцавалі, як усе, — выгіналіся станам, паводзілі рукамі, але яму здавалася, што яго дачкі танцуюць зграбней, прыгажэй, чым іншыя. Разумеў, што калі не вяртаюцца яны да стала, значыцца, там ім лепей, веселей, і ад гэтага ў грудзях варушыўся чарвячок. З застылаю ўсмешкаю глядзеў на моладзь, якая так апантана веселілася і зноў думаў — адкуль яны, такія маладыя, бяруць грошы на рэстаран... І раптам засумаваў. Успомніў сваю маладосць, іх танцы пад баян на лесвічнай пляцоўцы ў інтэрнаце, як танцаваў ён з Ленаю — Ірачкай маці, як захлыналася сэрца ад яе

блізкасці, як баяўся быць нязграбным у танцы. Здаецца, кахаў шчыра, як толькі можна кахаць. Дзе ж дзелася каханне? Ці вечнага каханна не бывае? Каханне пераходзіць у прывычку, у неабходнасць быць разам з абраным чалавекам, у патрэбную табе неабходнасць. Можна, паспяшаўся, калі пакідаў Лену, Ірачку? Але яна ж сама сказала — «ідзі». Касцёвіч часта хапаўся за гэтае слова — «ідзі», якое сказала яму Лена, лічыў яе вінаватаю ў тым, што яны разышліся, але недзе глыбока ў душы разумеў, што тое «ідзі» нічога не значыла б, каб не легла на яго душу...

«Ну добра, — думаў Касцёвіч, — не пакінуў бы я Лену, але тады не было б Тані... Не было б, нарэшце, Светы...»

А Касцёвіч цяпер ніяк не мог уявіць гэты свет без меншай дачкі, без яе светлай галоўкі, дапытлівых блакітных вачэй, мяккіх рук, якія часам абвіваюць яго шыю.

«З Ленаю былі б яшчэ дзеці, — думаў Касцёвіч. — Ну, так, з Ленаю былі б яшчэ дзеці, але другія, а Света...»

Ён вяртаўся ў думках да таго, дзеля чаго прывёў сюды дачок — каб яны пазнаёміліся, зблізіліся. Але, мусіць, гэта не так проста, як здавалася спачатку. Дзяўчынкі чужыя адна адной, і няма чаго рабіць выгляд, што ты не заўважаеш гэтага, і, як у той прымаўцы, колькі ні кажы — цукар, цукар, цукар, солдак ў роце не будзе, так і тут — колькі ні кажы — сёстры, сёстры... З сяброўкамі, мусіць, ім вальней, чымся між сабою. Вунь як вытанцоўваюць са сваімі кавалерамі. Касцёвіч бачыў цяпер Ірыну, якая танцавала ўсё з тым самым, высокім, у сіняй паласатай кашулі, і нешта з ім гаварыла, гаварыла весела, адкрыта, дзе дзеліся яе напружанасць, задумненасць, якія скоўвалі за сталом. І тая, малая, вунь як выбрыквае, калі толькі, дзе навучылася... Вырваліся з-пад бацькавай апекі... Ці для гэтага ён прывёў іх сюды.

Нарэшце музыка сціхла, аркестранты паклалі свае інструменты на крэслы, пайшлі адпачываць. Разыходзіліся і танцоры. Вярнуліся дачкі. Іх прывялі кожную свой кавалер, галантна пакланіліся, падзякавалі Касцёвічу — быццам пазычалі ў яго якую рэч ды аддалі.

Касцёвіч ужо вырашыў, што зараз яны пойдучы адсюль, ён разлічыцца з афіцыянткаю і пойдучы, ён наогул знайшоў кепскае месца для гэтай сустрэчы, але не хацеў так, адрозніе аб'яўляць дачкам пра сваё рашэнне.

— Што, весела было? — хацеў спытаць спагадліва, але адчуў у сваім голасе нешта падобнае на рэўнасць.

— Ой, весела, — адазвалася Света. — Ён такі смешны, ведаеш, што ён спытаў?

Касцёвіч разумеў, што «ён» — гэта кавалер, з якім нядаўна танцавала.

— Ён спытаў, ці ты не рэжысёр... Скажаў, што ты падобны на рэжысёра, а я на артыстку.

— Гм, і што ты адказала? — Касцёвічу было ўсё ж прыемна, што ён, звычайны інжынер, збоку можа выглядаць падобным на рэжысёра.

— Я адказала, што ты ніякі не рэжысёр, а мой тата.

— Ты правільна адказала, — паляпаў яе па руцэ Касцёвіч. — Я ваш тата, вы павінны мяне слухацца і таму мы зараз адсюль пойдзем.

— О-о! — расчаравана працягнула Света. Ірына нічога не сказала, але і яе твар, здаецца, паказваў расчараванне.

Касцёвіч паклікаў афіцыянтку, разлічыўся. Абходзячы столікі, за якімі сядзелі распараныя віном і нядаўнімі танцамі госці вячэрняга рэстарана, яны пакіраваліся да выхаду.

Паветра на вуліцы здалася асабліва чыстым і лёгкім. Цямнела. Загарэлася чырвоным агнём рэклама кінаатэатра, да тратуара пад'ехаў, спыніўся на сваім прыпынку тралейбус, асветлены знутры. Пасажыраў у ім было мала, усе сядзелі, трымаючыся за верхні поручань стаяла толькі адна дзяўчына з белаю сумкаю цераз плячо. Яна задуманна глядзела ў акно, напэўна, нічога за ім не бачычы, пагружаная ў свой вялікі, неабсяжны, як космас, свет.

— Мы з табою паводзім Ірачку, — сказаў Касцёвіч меншай дачцы.

Абедзве пагадзіліся без слоў.

Яны перайшлі на другі бок вуліцы, селі ў аўтобус, доўга ехалі, потым выйшлі з аўтобуса, пайшлі па асветленай вуліцы, скіравалі ў цёмны завулак. Спыніліся перад высокім новым домам. Касцёвіч ведаў, што яго былой жонцы нядаўна далі новую кватэру, што жывуць яны з Ірынай няблага... У сэнсе матэрыяльным... А далей... Ён ні ў чым не вінаваты... Магла выйсці замуж, маладая была...

— Ну вось, Ірачка, Света... Цяпер вы пазнаёміліся... Я б вельмі хацеў, каб вы пасябравалі... Вы ж сёстры...

Касцёвіч павінен быў гэта паўтарыць, ён не траціў надзеі, зрэшты, сёння было першае спатканне, можа, яшчэ наладзіцца.

Ірына зноў выглядала задуманнаю, паглыбленаю ў сябе, і меншая, нават меншая, душа якой заўсёды была расчынена насцеж, раптам затулілася ўсмешкаю, у якой, здаецца, таіліся насцярожанасць, няёмкасць.

— Дык будзеце сябраваць, будзеце? — дапытваўся Касцёвіч.

Абедзве маўчалі. Маўчанне — знак згоды!

І раптам Касцёвіч успомніў іншую пагаворку, запомніў з таго часу, калі вывучаў у інстытуце лацінскую мову:

Кум тацэт, клямант!

Калі маўчаць — крычаць!

ПРЭМ'ЕРА АДБЫЛАСЯ: лаўрэат Усесаюзнага конкурсу фальклорна-харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» паказаў новую праграму. Атмасфера прэм'еры заўсёды хваляючая, прыўзнятая, святочная. Ці не таму, пакуль канцэрт не адбыўся, Валянціна Іванаўна Гаявая гаварыць пра змест праграмы не хацела і не магла. Зразумелая-насяражана-насьць: творчыя работнікі, асабліва звязаныя са сцэнічным мастацтвам, заўсёды чакаюць прысуду галоўнага судзі таго, што ў зале.

Шчыра кажучы, нас адразу ж захапіла музычная кампазіцыя «Добры вечар», складзеная з калядных вітальных песень, і

пацвердзіла фальклорнае паходжанне таго матэрыялу, на падставе якога створана гэтая канцэртная праграма.

— На гэты раз мы карысталіся матывамі народных песень і ўзорамі танцаў, што бытуюць на Палессі — у Мінскай і Брэсцкай абласцях. З падарожжа па гэтых мясцінах мы прывезлі і малюнкi цяперашніх нашых касцюмаў.

Першае аддзяленне пабудавалі на зімовых калядных і вясновых абрадавых песнях. Запрасілі вакальны квартэт «Купалінка».

Лічыцца, што фальклорна-

прыгадаць цяперашнія студэнцкія або турысцкія песні... Навізна гучання і аранжыроўкі ўспрымаецца слухачамі і гледачамі вельмі непасрэдна. Мы ў сваіх творчых пошуках імкнемся злучыць дынаміку і дух фальклору з сучаснай экспрэсіяй, захоўваючы і ў пафасе кожнага нумара беларускі нацыянальны характар.

Новая праграма — новая не толькі ў рэпертуары. У нас з'явіліся маладыя выканаўцы. Мы адрасуем праграму гасцям Алімпіяды-80 у Маскве і Мінску. Гледачы сталіцы пазнаёмяцца з гэтай праграмай у сакавіку...

Пасля калядных песень у кампазіцыю ўплываецца другая тэма — вясновая. Ёсць нейкая лірычная спавядальнасць у жаночым танцы «Гуканне вясны», які выконваецца на музыку У. Будніка. Калі ж «Харошкі» знаёмяць нас з жаночым абрадавым танцам «Танок» (па матывах старажытнага «Абрада з кустом»), многія гледачы адкрываюць для сябе рэпертуарную навінку і характава арыгінальнага нумара. Імклівы, праякнуты сапраўды, народным гумарам, мужчынскі танец «Валачобнікі» таксама прыйшоў да густу глядзельнай залы, бо і ў ім ёсць гэты чароўны «эфект сапраўднасці», калі танцор аднолькава ўпэўнена пускаецца ў скокі і іграе на музычных інструментах, адначасова яшчэ і спяваючы зухаватую песню. Таму так дружна апладзіравала зала Анатолю Кашталанава і кіраўніку музычнай групы Васілю Купрыяненку. Ансамбль выдатна выконвае і любімыя мінчанамі танцы вёскі Харошкі, што на Магілёўшчыне — «Гусарыкі».

Сярод навінак і знаёмых нам нумароў амаль немагчыма назваць «лепшых». Кожны нумар па-свойму унікальны. Адметны склад інструментальнай групы, дзе «права голасу» маюць гудкі, валынкi, кмены... Дарэчы, як у танцавальных нумарах, так і ў касцюмах і музычных інструментах ёсць непаўторнасць яшчэ і таму, што яны ствараліся народнымі ўмельцамі спецыяльна па заказу «Харошак».

Артыстка аркестра В. Карэлінава.

Канцэрт набліжаўся да фіналу. Артысты ўжо зычылі гледачу ўсяго добрага традыцыйным «Бывайце здаровы!», а гледачы не пераставалі здзіўляцца і радавацца новай сустрэчы з сапраўды народным і сапраўды адмысловым майстэрствам.

«Добрым людзям — добры вечар!» — такім прывітаннем сустракалі «Харошкі» гледача. Такім ён і быў, гэты добры і шчодры вечар. Нездарма ж ён чэрпаў свае фарбы і мелодыі з народных крыніц.

Марына БАБКІНА.

...І ў сэрцы ТАКСАМА

Фальклорная спадчына захоўваецца па-рознаму. У музеях. У афіснях. У архівах. Захоўваецца яна, як недзе сказана паэтам, і ў сэрцы чалавечым таксама. І яно шукае зручнага моманту, каб падзяліцца тым, што помніць і ведае, і з іншымі людзьмі. Шукае форму перадачы іншым таго характава і непаўторнай самабытнасці, якое з'яўляецца ўсеагульнай эстэтычнай каштоўнасцю. Зінаіда Мажэйка і Ніна Сава выбралі для такой прапаганды дакументальнае кіно. Цяпер выходзіць на экраны другі іх фільм — «Галасы стагоддзяў». Папярэдні — «Палескія калядкі» — запомніўся гледачам і заняў сваё месца ў своеасаблівым фальклорным летапісе нашай рэспублікі.

Аўтары знаходзяць у жыцці тое, што яшчэ бытуе, хай сабе і ў сціплай форме, што захоўваецца ў жывой памяці людзей і аднаўляецца без паказу і шпаргалак. Інакш кажучы, З. Мажэйка і Н. Сава «ловяць» адыходзячае з цягам часу, каб замацаваць на стужцы. Іх «Галасы стагоддзяў» — не чыстая рэканструкцыя, не аднаўленне, а жывы шрых часу, які перадае непасрэдную адметнасць этнічнай традыцыі нашага народа.

Вядома, ад рэжысуры такой стужкі нельга патрабаваць абсалютнага «неўмяшальніцтва». Ад таго, наколькі выканаўцы абрадаў паверца кінематаграфістам, перастануць «помніць» пра нацэлены на іх аб'екты ў здымачнай камеры, залежыць галоўнае ўражанне, такое каштоўнае ў дакументальным кіно: уражанне поўнай свабоды рухаў, жэстаў, інтанацый, усіх паводзін удзельнікаў у кадрах. Фільм «Галасы стагоддзяў» — гэта не канцэрт і не інсцэніраваны эпізод.

Умоўна кажучы, гэты фільм пра сустрэчу. Адна частка — гэта народны абрад сустрэчы вясны; другая — лета. Свята прыроды. Свята чалавеча. Абуджэнне светлых надзей, надыход працавітых будняў. Прылёт птушак. Пара кахання. Пара здзяйсненняў самых жыццёвых намераў. І усё гэта — у вылученым радзе і ў гукавым напэўненні стужкі, афарбаванае пацучыямі і парываннямі людзей да святла і шчасця, унутраным эмацыянальным уздымам, які набывае пластычны і гукавы малюнак непаўторнага характава. Гэта глядзіцца. Гэта слухаецца.

Хіба толькі вельмі прафесійнае вока кінематаграфіста заўважыць у ім асобныя шурпатасці ў гуказапісе і ў сінхронных спалучэннях песні і руху ў кадрах. Агульнае ж уражанне такое, што пра гэтыя шурпатасці наўрад ці трэба гаварыць, бо пра іх і аўтары, відаць, самі ведаюць. Характава і адметнасць паказаных на экране абрадаў раскрываецца тут знутры, з захаваннем усіх параметраў народнага ўяўлення аб свяце, — экран нібы робіцца люстрам, якое само па сабе не прэтэндуе ні на якія свае заслугі ў паказе народнага абрада.

Такая прапаганда аўтэнтычнага фальклору мае і асветніцкі характар, і навуковы. Фільм і павучальны: ён паказвае мэтазгоднасці і мудрасць звычайнага, завядзёнкі, абрада. Будзе добра, калі мінапанатныя арганізацыі здолеюць наладзіць шырокі паказ стужкі «Галасы стагоддзяў». Яна абуджае светлыя пацучыі наогул, набліжае да нас гістарычны вопыт і культуру народа, захапляе натуральнасцю і духоўным зместам.

Зянон ПАЗНЯК.

ВЕЧАР ДОБРЫ-ВЕЧАР ШЧОДРЫ

«Вясельная кампазіцыя».

ўсе ў зале былі зачараваны такім зачынам новай праграмы. Слухаем галасы, і штосьці знаёмае, блізкае чуецца: гэта ж «Купалінка»! І мы паглыбляемся ў свет характава і песні, дзякуючы Надзеі Баканавай, Ніне Брынковіч, Алене Цяльковай, Надзеі Басалай, якія так хораша спяваюць у суправаджэнні інструментальнай групы ансамбля. А потым нас бярэ ў палон маляўнічы народны танец «Кросны»...

З гэтых уражанняў і пачала я гутарку з заслужанай артысткай БССР В. Гаявой. Яна

электроннае гучанне «Харошак» — гэта даніна модзе, жаданне быць арыгінальнымі. Між тым, сучасная апрацоўка фальклорных твораў для эстраднага выканання, для вакалістаў — з'ява звычайная. А вось для харэаграфічнага фальклору — гэта навіна. На маю думку, пошукі сучаснага гучання заканамерныя і ў танцавальным мастацтве. Мы ж ведаем, што фальклор — гэта не толькі старажытнасць і мінулае, не толькі тое, што жыве сёння, а няспыны працэс народнай творчасці. Дастаткова

Слухаючы В. Гаявою, я ўвесь час бачыла перад сабой маляўнічыя нумары нядаўняга канцэрта. Што наогул характэрна для «Харошак»? На гэтае пытанне і знаўцы народнай творчасці, і непасрэдныя гледачы, мабыць, адкажуць прыблізна так: «Сапраўды народная пластыка. Лаканічнасць танцавальнага малюнка. Эмацыянальнае напоўненасць выканання кожнага нумара. Першапачатковая прыгажосць народнага ўзору танца і песні. Самастойна падобраная і складзеная праграма...» Гэтыя якасці ўласцівыя і цяперашняй праграме ансамбля.

Канцэрт не мае канферанса, да якога мы прывыклі. Кожны нумар звязаны з папярэднім выступленнем квартэта «Купалінка». Перад тым, як пойдзе танец — гучыць народная абрадавая песня. Адно пераліваецца ў другое, песня перадае свае фарбы і інтанацыі танцам, успрыняўшы, у сваю чаргу, ад іх нейкую адметнасць, — і усё гэта стварае уражанне адзінай, гарманічнай сюіты народнага свята. Свята, якое з зямлі перайшло на сцэнічныя падмосткі.

«Субота». На прыэднім плане — салісты Ф. Балабайна і В. Галубенка.

ЛЮБЛЮ ПРЫГІСЦІ задоўга да спектакля і моўкі стаяць у цінныя тэатральныя вітражоў, у цеплыні позіркаў артыстаў, якія глядзяць са здымкаў. І думаць: акцёр — самая добрая прафесія на зямлі. Аднойчы сказала аб гэтым Анатолю

яго праблемы. Таму не выпадае, што Анатолю адзін з энтузіястаў — стваральнікаў новага тэатра ў Бабруйску, звычайна маладыя акцёры імкнуцца застацца ў сталіцы, а тут — небывалы выпадак — увесь нурс захацеў ехаць у Бабруйс. Было радасна, што іх настолькі моцна з'яднала ідэя стварэння тэатра. Шнада, што ён усё ж распаўся. А маладзёжны тэатр

роляй — вельмі і вельмі складанай. Хацелася разгадаць характар Трыгорына, логіку яго паводзін... Які ён, Трыгорын? Не, гэта не сыты сібарыт. Памятаеце яго маналог пра асабістае жыццё? Гэта ж крык душы стомленага, знясіленага чалавека. Ён — надарваны, слабы, супярэчлівы. Акцёр часта ўспамінае таго свайго Трыгорына, які дапамог яму зразумець і палюбіць Чэхава.

А потым былі Міканор, Амбако, Ваяжак, Хорыя...

Акцёр з удзячнасцю гаворыць пра свой тэатр: «Ну дзе б я яшчэ выйшаў на сцэну ў ролі 70-гадовага дзеда?» Ён іграе Амбако («За ракой мая вёска» ў рэжысуры Ю. Бярозы) з усёй яго дзівакаватасцю, дабрадушам і невыварпанай энергіяй. Яго сумленнае душа без хітрасці выглядае з добрых вачэй, да краёў напоўненых смяшынкамі. Здзіўляешся, як гэта ён умеє так па-дзіцячаму радавацца прыездзе Гіі — унука свайго суседа, як ён задаволены, што Гія таксама, як і ён, хоча стаць пчаларом! Ён — і старанны працаўнік, і разумны педагог — раскрывае хлапчуку таямніцы свайго майстэрства.

Нельга не адзначыць работу А. Жука ў спектаклі «Імем зямлі і сонца» (рэжысёр І. Нікалаеў).

...Вось пагасне святло ў зале, на сцэне, нібы жывыя, вырастаюць дрэвы, неба заліецца блакітам. Адрозж — адчуванне вясновай свежасці і чысціні. З'яўляецца Хорыя. Ён прыязджае ў вёску настаўнічаць. Есць у яго запаветная мэта — напісаць кнігу пра старажытны званіцу. Вось ён на ўроку ў класе, з указкаю ў руках. У яго ўпэўненая поведка — унутраная сабранасць, сіла, мэтанакіраванасць. Хорыя — Жук любіць свой прадмет, імкнецца зацікавіць ім сваіх свавольнікаў-вучняў. Стараецца растлумачыць, што гісторыя — гэта жыццё, гэта казкі, легенды, гэта тэя-песні, што калісьці складалі пастух і наігрываў у ражок. Ён раскавае, і такая

А. Жук вельмі вырае як акцёр, нібы распавіў крылы ў гэтай ролі.

...На сцэне — фантастычны свет зялёнага лесу. Нованароджанае аляня Бэмбі радасны і здзіўленымі вачамі пазірае вакол сябе. Яму яшчэ не знаёмыя дзівосы гэтага лесу. Застаўшыся адзін, Бэмбі спалохана кліча маці. І тут нібы з-пад зямлі вырастае перад ім стары Ваяжак — прыгожы і моцны: шырокія плечы, гордай каронай ускінутае над галавой спляценне рук. Ён мерае Бэмбі суровым позіркам: «Ты што, не можаш быць адзін? Саромся!» Спакойна і мудра гучыць ягоны голас, якому — верыш. Верыш і яго словам у канцы спектакля, словам, якія датычаць не толькі тых казачных аленяў. Але — і перш за ўсё — нас, людзей: «Мы павінны абараняць сваё жыццё і жыццё сваіх блізкіх... дапамагаць адзін аднаму. Мы павінны быць пільнымі, чутымі... і ніколі — баязлівымі».

Нельга не адзначыць работу А. Жука ў спектаклі «Імем зямлі і сонца» (рэжысёр І. Нікалаеў).

...Вось пагасне святло ў зале, на сцэне, нібы жывыя, вырастаюць дрэвы, неба заліецца блакітам. Адрозж — адчуванне вясновай свежасці і чысціні. З'яўляецца Хорыя. Ён прыязджае ў вёску настаўнічаць. Есць у яго запаветная мэта — напісаць кнігу пра старажытны званіцу. Вось ён на ўроку ў класе, з указкаю ў руках. У яго ўпэўненая поведка — унутраная сабранасць, сіла, мэтанакіраванасць. Хорыя — Жук любіць свой прадмет, імкнецца зацікавіць ім сваіх свавольнікаў-вучняў. Стараецца растлумачыць, што гісторыя — гэта жыццё, гэта казкі, легенды, гэта тэя-песні, што калісьці складалі пастух і наігрываў у ражок. Ён раскавае, і такая

ўсхваляванасць Хоры — Жука ў вачах, у жэстах рук... А потым старажытны званіцу спяляць. І зноў будзе ўрок гісторыі. Хорыя будзе стаяць з класным журналам у руках. Каб паставіць сваім вучням адзнакі за мужнасць. Нібы знямелы, ён раптам выцісне адзінае пытанне: «Хто хадзіў тушыць званіцу?» У гэтай сцэне акцёр змог маўчаць — як гаварыць? Так многа ў яго маўчанні — і любові да сваіх вучняў, і чакання, і трывогі!

Роля Хоры акцёру вельмі дарагая, бо гэта роля сучасніка. Ён хацеў бы паразмаўляць з глядачом аб унутранай чалавечай культуры, аб адносінах да гістарычных помнікаў... Здаецца, А. Жуку гэта ўдалося: верыш, што кожнае слова Хоры, кожны яго ўчынак акцёр перажывае, як асабістае.

У розных спектаклях Анатоля Жук непаўторны, але заўсёды — сучасны акцёр. Ён можа прайсці па сцэне, як падых ветру, — свежы і лёгкі. Ён можа сказаць пра героя імклівай паходкай, кіўком галавы... А быць заўсёды прывабным — хіба гэта не майстэрства?

Прафесія акцёра непарыўна звязана з яго чалавечымі якасцямі. Перш за ўсё ўражае дабрата Анатоля Жука. Яго лірычнасць. Тонкасць натуры. І нерасчэднасць. Думаю, калі дарослы чалавек захоўвае гэтую якасць, неабходную для мастацтва, для творчасці, то ён — багаты чалавек. У тэатры цягнуцца да яго, проста і з захапленнем аб ім гавораць. Бо знаходзяцца сярод людзей, акцёр перадае ім часцінку той душэўнай цеплыні, якой шкода надарыла яго прырода. Асабістыя якасці Анатоля Жука высвечваюцца і на сцэне, поўнячы яго ролі высокім чалавечым і грамадзянскім зместам.

Вераніка КОЗЕЛ.

«АКЦЁР— ГЭТА БАЕЦ...»

У спектаклі «Юнацтва бацькоў». Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Жуку, а ён вельмі сур'ёзна запярэчыў: «Не, самая добрая прафесія — урач, а акцёр — гэта баец».

...Ён марыў стаць журналістам. Марыў многа пісаць. Мабыць, яго будучыя творы былі б прысвечаны тэатру, ад якога ён з самага дзяцінства ў захапленні. Але... журналістам не стаў: «падаўся ў акцёры». І гаворыць цяпер, што на сцэне — усё яго жыццё і шчасце.

— Я не магу забыць гэтую яго ўлюбённасць у тэатр яшчэ з гадоў вучобы ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце, — гаворыць Вера Паўлаўна Рэдліх. — Ён быў заўсёды да ўсяго цікавы, задаваў шмат складаных пытанняў. На першым месцы — толькі тэатр і

патрэбен! Патрэбен і тут, у Мінску. Хацелася б, каб маладыя заручаліся аўтарытэтай падтрымкай, каб больш клопату было і аб тэатры маладых акцёраў (на чале з Уладзімірам Матросавым), дзе Анатолю Жук апошнім часам падрыхтаваў добрую работу ў спектаклі «З выпадку моарага снегу».

Вось ужо чатыры гады А. Жук працуе ў Рэспубліканскім тэатры юнага глядача. Крок за крокам ён набываў тут умненне, тэхніку, вопыт. Першыя і запамінальныя ролі — Трыгорын у «Чайцы» і Рабінін у «Юнацтва бацькоў» (абодва спектаклі пастаўлены рэжысёрам Р. Баравіком).

Сустрэча з Чэхам была жаданай і хваляючай. Быў дарагі сам працэс работы над

АКТРЫСА РАСКАЗВАЕ...

Каля нашай хаты ў пасёлку Васілевічы на Гомельшчыне, дзе я нарадзілася і гадалася, часта вечарамі збіралася моладзь. Бацька мой добра граў на гармоніку, і танцы часам доўжыліся за поўнач. Потым людзі спявалі... Так што, відаць, не выпадае ў 1947 годзе я паступіла ў Магілёўскае культасветвучылішча на аддзяленне харавага дыгжыравання. Пасля заканчэння вучобы арганізавала хор у вёсцы Пінкавічы — у Пінскім раёне. Як далей павярнуўся б мой лёс, не ўяўляю, ды ў 1951 годзе да нас прыехаў Генадзь Іванавіч Цітовіч, каб адабраць людзей для свайго прафесійнага хору ў Мінску.

А я ж не толькі дырыжыравала, але і запявалай была. Голас быў тады чысты, звонкі. Паслухаў нас Генадзь Іванавіч, прапанаваў і мне ехаць з ім у сталіцу. Канечне, прываблівае прапанова! Я падумала, падумала — згадзілася, ды васьм калгас не адпусціў. А калі праўдамі і няпраўдамі, праз які месяц, вырвалася ў горад, дык аказалася, што народны хор — нібы знарок! — з'ехаў на доўгія гастролі.

Што тут будзеш рабіць? Горад вялікі, нікога не ведаю. Вярнуцца? Сорамна. І я вырашыла пайсці ў Міністэрства культуры, прычым, трапіла на прыём да самога міністра — Мінковіча. Ён уважліва паслухаў мяне, сказаў, што правільна зрабіла, што прыйшла ў міністэрства: кадры патрэбны. І нечакана прапанаваў паспрабаваць уладкавацца ў труп абласнога тэатра лялек, які толькі год, як тады арганізавалася.

Нялёгка было мне знайсці тагачасны

лялечны тэатр. Ён месціўся ў невялікім пакоі, адным з дзесяткаў службовых пакояў тэатра оперы і балета. Я ўвайшла. Увесь пакой быў загрузаны скрынямі, дэкарацыямі, нейкімі цяжкамі, трубкамі. «Добры дзень!» — аднекуль з-за ўсіх гэтых тэатральных атыбутаў (я нават спалохалася) раптам выйшаў пажылы чалавек. — Прабачце, вы да каго? Чалавек аказаўся галоўным рэжысёрам тэатра, Сяргеем Макаравічам Мерзляковым. Ён праслухаў мяне і накіраваў афармляцца ў аддзел кадраў. Я запяталася, у якасці каго ж мне афармляцца. «Як гэта — каго? — адказавае. — У якасці актрысы, канечне. Вучыцца будзеце ў працэсе работы».

Баццохны-светы! Я — актрыса? Каму сказаць! Словам, так я і звязала свой лёс з лялечным тэатрам. Гэта быў ліпень 1952 года. Праз некалькі месяцаў я ўжо выязджала на гастролі, іграла сцае першыя, маленькія, але дарагія сэрцу ролі. Сярод іх, як цяпер помню, Зайчык са спектакля «Зайка-зазнайка» паводле п'есы Сяргея Міхалова, Журавель з «Дзеда і Жорава» Віталія Вольскага... А праз год ужо даверылі ролю Бабкі ў той жа пастаноўцы «Дзед і жораў», затым — Чыпаліна ў вядомай казцы, Герду ў «Снежнай каралеае», Несмяяну ў спектаклі «Па шулаквым загадзе», Чычы ў «Доктары Айбаліце», Золушку. Заўсёды — мне проста прыемна пра гэта сказаць — мае героі спявалі, і кампазітары, якія стваралі музыку да таго або іншага спектакля, ніколі не звярталіся да прафесійных спявакаў, а запісвалі мяне. Час ішоў. Зноў было запрашэнне ў

Дзяржаўны народны хор. Ды дзе ўжо там! Тэатр паланіў. Падбалася ў ім усё: зьняты, рэпетыцыі, ролі, спектаклі, гасціролі, сябры-калегі; падбалася па начах шыць лялькам адзенне, майстравец дэкарацыі — адпаведных цэхаў тады не было. Наогул, кінучы усё гэта было ўжо немагчыма.

Уяўляеце? Дваццаць гадоў, вера ў маладую і перспектыўную справу... Не, сапраўды, кінучы гэта немагчыма. Работа кіпела. Мы рыхтавалі спектаклі, здавалі. Ледзьве не ў кожным я іграла вядучыя ролі, быў у мяне і цудоўны партнёр — Міхась Каладзінскі, цяпер кандыдат мастацтвазнаўства. Працавалі мы з ім каля семнаццаці гадоў... Не маючы стацыянара, мы многа гастролявалі. Нас паўсюль і заўсёды прымалі радасна, зычліва, як дзеці, так і дарослыя. Калі спектакль ігралі ў вёсцы вечарам, пасля падоўжы кароў, дык закончыўшы яго, мы наладжвалі танцы. Яна Таралюк брала баян (дарэчы, не ўсе, мабыць, ведаюць, што Ядвіга Віктараўна да таго, як стаць памочнікам рэжысёра, працавала акампаніятарам). І ўся вёска танцавала і спявала разам з намі. А наўкол лета, ліпень, зоркі!

Неяк пасля чарговага адпачынку новы галоўны рэжысёр Аркадзь Станіслававіч Аркадзевы прапанаваў паставіць спектакль для дарослых. Мы, зразумела, — «ура!»! Праўда, доўга корпаліся, пакутавалі, але, нарэшце, паставілі і здалі. Называўся ён «Краса ненаглядная» — паводле п'есы Сперанскага. Глядачы на спектакль «валам валілі». На гастроліх ніводнага дня не праходзіла без аншлагаў.

Ды вось тэатр атрымаў доўгачаканы стацыянар. Узначалі калектыў Анатоля Ляляўскі, прыйшоў новы галоўны мастак — Леанід Быкаў, прыйшлі новыя акцёры. А мы ўжо сталі сярэднім пакаленнем. У Дзяржаўным тэатры лялек з'явіліся спектаклі больш глыбокія па думцы, разнастайныя па сцэнаграфіі, арыгінальныя па рэжысуры. Мы атрымалі запрашэнне на Першы фестываль лялечнага тэатраў Прыбалтыкі і Беларусі, дзе паказалі дзіцячы спектакль «Арэхавы пруток». Я іграла ролю капрызнай Бабуасы — дачкі староў ведзьмы Клоанцы, за яе атрымала спецыяльны прыз фестывалю.

Мінула яшчэ год колькі. Вось мы ўжо і старэйшае пакаленне. Граматы, дып-

ломы... Сыграныя ролі, і вялікіх і малых, сабралася больш за сто. Але ўлюбёнай засталася роля Золушкі, ды і спектакль, бадай, самы любімы. Я вось так гавару — усё, маўляў, добра, добра... Зразумела ж, былі і зрывы, і няўдачы, і слёзы, і сумненні. Аднойчы нават пайшла з тэатра, хацела збегчы «на край свету». Рэжысёр знайшоў мяне, вярнуў. Ды я, напэўна, нікуды б не паехала. Як уявіць сабе — без усіх гэтых шырмаў, дэкарацыяў, гапітаў, трысцін, без дзяцця ў зале, якія чакаюць цудаў, без усмешак дарослых — дзе там уцячэш! Відаць, век тут будзе скончаным...

Што зараз? Працую. Люблю родно Бабулі-матулі ў спектаклі «Дзякуй, вялікае дзякуй!». Мне вельмі зразумела гэта жанчына з яе любоўю да людзей, да роднай зямлі, да працы, да міру, да свайго «зорнага сына» Рыгоркі, мне так імпануе яе нейкая «клапатлівая» пласцька, наша пазычанае беларускае мова. Заўсёды нецярпліва чакаю гэты спектакль, радуся сустрэчы са сваёй гераіняй.

Другая мая сённяшняя любоў — роля Жанчыны ў Чырвоным у спектаклі паводле п'есы Анатоля Вярцінскага «Скажы сваё імя, салдат», пастаўленым Анатолям Ляляўскім, з музыкой Кіма Цесакова. Я перажыла вайну, смерць сваіх блізкіх і разумю, што значыць для маці атрымаць «пахаронку». Роля ў мяне кароткая, слоў няшмат. Але адчуваю, як у зале слушаюць мяне, як плечуць разам з маёй гераіняй. Увогуле спектакль добры: арыгінальная драматургія, лялькі Алы Фаміной — манументальныя, з дрэва, з яркім, востра выразным жэстам, высокая, лёгкая, жывыя... З імі лёгка думаць, выказваць думку, працаваць на паўзах.

Магу толькі дадаць, што Кацярына Мікалаеўна Калашнікова — выдатны партнёр, лёгкі, чулы, тэмпераментны; спагадлівы таварыш, нястомны настаўнік, у любы час гатовы дапамагчы маладому акцёру; жыццядарасны чалавек, з зарадам бадзёрасці і энергіі яшчэ на сто гадоў. І, нарэшце, таленавітая актрыса, самаадданая і працаздольная, якая многа карыснага зрабіла для тэатра і для лялечнага мастацтва рэспублікі, ды і нямала яшчэ зробіць.

Запісаў Уладзімір КАЗБАНАУ.

ВЫСТАВКА «Літоўская кераміка і габелен», якая экспанавалася ў Палаты мастацтваў, безумоўна, выклікала цікавасць гледачоў, таму што сустрача з творчасцю мастакоў братняй рэспублікі заўсёды абядае новыя ўражанні: літоўская кераміка і габелен атрымалі прызнанне не толькі ў нас у краіне, але і за мяжой. Аб гэтым сведчыць і той факт, што Вільнюс неаднаразова быў цэнтрам міжнародных сімпозіумаў як па кераміцы, так і па габелене.

Яшчэ ў пачатку 60-ых гадоў мастакі габелена Савецкай Прыбалтыкі ў пошуках новых шляхоў абагацэння тканай паверхні, звярнуліся да структурнай і фактурнай распрацоўкі габелена. Мастакі сталі не

вую прыгажосць гэтым работам прыдае ўведзены новы матэрыял — сізаль (валакно агавы).

Блізкія па сваім мастацкім рашэнні да літоўскай народнай творчасці габелены Д. Кветківічутэ «Квітнее жыта» і М. Шымеліса «Восень». З. Калпакавайтэ - Вагеленэ, аўтар прац аб роднай зямлі, яе прадстаўніка, удала рашае сучасную тэму сродкамі дэкаратыўнага мастацтва ў габелене «Святая моладзі».

Кампазіцыя А. Кучыскенэ «Заход сонца ў порце» нагадвае аб бурштынавым краі — Прыбалтыцы. Дэкаратыўна, яскрава «палыхае» заходзячае сонца, строга акрэслены сілуэты караблёў.

«Вечар» З. Даргенэ склада-

на ўдзельнік усесаюзных і міжнародных выставак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. У 1971 годзе яна атрымала залаты медаль на XXIX Інтэрнацыянальным конкурсе мастацкай керамікі ў Фазенце (Італія). Яе зварот да шмоту, так распаўсюджанага сярод керамістаў матэрыялу — вынік працы ў Латвіі. Але, нягледзячы на гэта, Л. Шулгайтэ зберагла сваю творчую індывідуальнасць, мае свой, як кажуць, твар і па-свойму разумее задачы мастацтва. Яе работы прызначаюцца часцей за ўсё для вялікіх інтэр'ераў, адсюль і імкненне да пошуку ў галіне тэктонікі форм і рытмічных пабудов.

Л. Шулгайтэ вельмі добра выкарыстоўвае шурпатую фак-

ПОМНІК: ДЗЕНЬ СЕННЯШНІ

Тут будзе музей
Бялыніцкага-Бірулі

Пра гэты дом, што стаіць у глыбіні двара Магілёўскага педінстытута, упершыню нагадвае план Магілёва XVIII ст. Але некалі гісторык А. Дэмбавецін, а потым і савецкі гісторык архітэктуры А. Квітніцкая аднеслі гэты будынак да XVII ст. А. Дэмбавецін, напрыклад, лічыў, што ён спачатку належаў бургамістру Захарыю Анташкевічу і што менавіта пра гэты дом стольнік Пятра і Пётр Талстой пісаў у сваім дзёніку: «Дом маеет той мешанін немалый, строенне во дворе каменное, строенне и уборы у него в палатах хорошии и сосудов серебряных немало».

Архітэктурны стыль гэтага помніка — позняе барока, пра што сведчыць аблічча самога будынка — своеасаблівы фасад, сцяпленны перакрыцці падвалаў і першага паверха. Элементы класіцызму ў аздабленні фасадаў і памяшканняў другога паверха ўзніклі тут, відаць, у выніку перабудовы.

Калі выпела рашэнне рэстаўраваць гэты дом, каб потым размясціць тут музей вядомага беларускага мастака В. Бялыніцкага-Бірулі, быў праведзены шэраг даследчых работ з мэтай высветлення яго першапачатковага выгляду. Спецыялісты рэспубліканскіх навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў у працэсе работ над праектам рэстаўрацыі шляхам закладкі шурфаў і заданой вызначылі познія пераробкі і перабудовы будынка (у апошнія дзесяцігоддзі тут быў звычайны жылы дом).

Пры натуральных даследаваннях выяўлены высокія арачныя дзвярныя праёмы, другі гаспадарчы ўваход у будынак са двара, балкон, які быў раней над парадным уваходам, каміны. Дарэчы, па вельмі маленькіх фрагментах, што захаваліся, удалося поўнасьцю ўзнавіць форму і ляпны дэкор камінаў. Спатрэбілася шмат намаганняў, каб алшунаць і прааналізаваць аналагі таго часу для вызначэння памераў мансарды і формы даху, якая б адпавядала менавіта гэтаму будынку.

Сёння рэстаўрацыя гэтага дома (аўтары праекта А. Канаваленка і Л. Паўлава) — закончана.

Наступным этапам будзе рэалізацыя праекта добраўпарадкавання тэрыторыі вакол помніка (аўтары праекта А. Канаваленка, Л. Паўлава, І. Фёдарова).

Архітэктурна-ландшафтная арганізацыя і добраўпарадкаванне тэрыторыі вакол помніка мае першаступеннае значэнне: пры ўспрыняцці любога помніка яго акружэнне іграе вялікую ролю. Помнік нават неадрэстаўраваны, калі знаходзіцца на спецыяльна добраўпарадкаваным участку, больш прывабляе, чым адрэстаўраваны аб'ект, пазбаўлены ўласцівага яму асяроддзя.

Асноўная ідэя архітэктурна-планіровачнай кампазіцыі ўчастка, дзе знаходзіцца магілёўскі помнік, складаецца з выдзялення яго з існуючага горадабудаўнічага асяроддзя, каб надаць яму новую якасць музейнага экспаната на плэнэры, а таксама стварыць «амфітэатр» для найлепшага яго агляду.

Прынцып азелення ўчастка вакол помніка заключаецца ў максімальным раскрыцці яго з боку «амфітэатра» і стварэнні натуральнага ландшафтнага фону.

Праектам прадугледжваецца падсветка помніка архітэктуры ўначны час пражэктарамі, размешчанымі ў нішах падпорных сценак.

Нам падаецца, што такі комплексны падыход да пытанняў рэстаўрацыі «помніка ў асяроддзі» дасць магчымасць удасканаліць метадыку рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў гісторыі і культуры.

Л. ПАУЛАВА, І. ФЕДАРАВА,
архітэтары.

З. Калпакавайтэ-Вагеленэ. «Святая моладзі» (воўна, ткацтва).

толькі аўтарамі праектаў, але і выканаўцамі іх на ткацкіх кроснах. Яны дасканалы аваладалі ўсімі тонкасцямі майстэрства народных ткачоў. Мастакі самі падбіраюць матэрыял, самі фарбуюць ніткі, часам па старадаўніх рэцэптах, асвойваюць і ўводзяць у работу новыя матэрыялы. І ўсе гэтыя пошукі накіраваны на асноўнае — на стварэнне мастацкага вобраза. Сёння мы гаворым ужо аб школе літоўскага габелена. Літоўскія майстры тонка адчуваюць матэрыял, яго спецыфіку і віртуозна валодаюць ім. Работы іх нацыянальныя і па каларыце, і па кампазіцыі. Матывы часта ад фальклорнага пачатку, песень, паданняў, і таму ў большасці сваёй літоўскія габелены пазычаны і музычныя.

На выстаўцы былі прадстаўлены работы вядомых майстроў — Ю. Бальчыконіса, Д. Кветківічутэ, З. Калпакавайтэ-Вагеленэ, Г. Разменэ-Кекштайтэ, М. Шважэнэ, М. Шымеліса і іншых.

Дзве работы Юозаса Бальчыконіса «Вясна паззіі» і «Вясна. Радасць» даюць уяўленне аб «тыповым» сучасным літоўскім габелене, які ідзе ад традыцыйнага пласкаснага гладкага ткацтва. Мастак будзе свае кампазіцыі проста і ясна, у стрыманай мяккай колеравай гаме.

Габелен «Вясна паззіі» з'явіўся пад уплывам традыцыйнага вясновага свята паззіі, якое праводзіцца ў Літве... Постаці дзяўчат, якія сімвалізуюць паззію, які музы, павольна рухаюцца ў рытме нацыянальнага танца. Кампазіцыя пабудавана па вертыкалі. Мякка «струменіцца» фон, струменяцца доўгія валасы дзяўчат, іх адзенне. Ствараецца настрой лірычнай песні, святочнасці.

Габелен «Вясна. Радасць»... Праз празрыстыя вясновыя фарбы праглядае дыск сонца, надймаецца лёгка дымка туману. Лініі фарбаў мякка пераплятаюцца на плоскасці. Ствараецца светлы і жыццярэдны вобраз абуджанай прыроды, вобраз, які па настроі вельмі адпавядае вытанчанаму свету музыкі Чурцініса. Здаецца, мы чуем яе гукі. Асаблі-

яцца з некалькіх плоскасцей, якія з'яднаны адзіным настроем ціхага вечара. Аўтар трактуе тэму абагульнена, чаргуючы каларыявы і рытмічныя элементы, аб'яднаўшы іх аранжавымі авальнымі плямамі. З гэтай работы пачынаецца агляд выстаўкі.

Цікавыя работы майстроў «прасторавых» і каларовых кампазіцый — «Кветка зямлі», «У прасторы» М. Шважэнэ, «Чырвона - зялёны» В. Даўтаса, «Гадзіннік часу», «Індустрыяльныя рытмы» Д. Начулэнэ і многіх іншых.

Работы Г. Разменэ-Кекштайтэ — якраз той выпадак, калі габелен выступіў як самастойны аб'ект прадмет у прасторы, як тэкстыльная скульптура. Цікавая канструкцыйная схема перапляцення ў гэтых работах. Традыцыйна, можна сказаць, падсобны матэрыял, як лён, «лепіць» віртуозна форму габеленаў «Святая» «Пераможцы сацыялістычнага спорніцтва». У святочных касцюмах — прадстаўнікі народа. Два габелены на выстаўцы выкананы ў ворсавай тэхніцы — «Заспявала птушка» Васіленкайтэ і «Спявай, сэрца» С. Вайнілайтэнэ.

Сустрача з мастацтвам нашых суседзяў аказалася вельмі карыснай і прыемнай як для шырокага гледача, так і для майстроў беларускага габелена.

Кераміка, на жаль, была прадстаўлена слабай. Але мы ведаем, што гэты від дэкаратыўнай творчасці мае ў Літве даўнія традыцыі. Добра вядомы ў нас у краіне і за мяжой імёны такіх выдатных майстроў, як Л. Строліс, Л. Шулгайтэ і іншыя. Наватарскія пошукі Л. Строліса, яго педагогічная дзейнасць у значнай ступені вызначылі напрамак, па якім пайшло фарміраванне нацыянальнай школы керамікі ў Літве.

На выстаўцы глядач сустраўся з работамі Л. Шулгайтэ — «Імпрызацыя на архітэктурныя матывы» (шамот, глазура) і дэкаратыўнымі вазамі «Рух» (шамот, глазура). Люцыя Аляксандраўна Шулгайтэ зараз адна з вядучых керамістаў рэспублікі. Яна пастаян-

на туре шмоту, падкрэсліваючы яго зярністую структуру. Гэтыя якасці матэрыялу дапамагаюць знайсці цікавыя рашэнні ў архітэктурнай кераміцы.

Дэкаратыўныя вазы «Рух» — своеасаблівы спляў прыродных форм і аўтарскай фантазіі. У гэтай рабоце, у адрозненне ад многіх іншых, немалаважную ролю адыгрывае і колер. Пераходы ад зялёнага да цёмна-шэрага і чорнага надаюць прадметам пэўнае падабенства з прыроднымі формамі, якія тэрасцілаюцца і туляцца да зямлі, а затым, пераадолюючы цяжар, цягнуцца ўверх, як усё жывое, цягнуцца да сонца.

Большасць мастакоў аддае перавагу гліне — традыцыйнаму для Літвы матэрыялу. Цікавыя творы А. Лічкунтэ — камплект ваз (гліна, глазура). Гэта металізаваная кампазіцыя блізкая да тых тэндэнцый, якія зараз распаўсюджаны ў мастацкай кераміцы. Тут можна бачыць і элементы «натурстылю», і імкненне да стварэння індывідуальнай мастацкай прасторы, матываў нішы, ракавіны. Прадметы прымушаюць уважліва разглядаць іх, заглядаць унутр, шукаючы нешта патаемнае, схаванае ў глыбіні. Кампазіцыя выклікае асацыяцыі з адвечным дрэвам жыцця.

Можна таксама адзначыць дэкаратыўную пластыку малодшай удзельніцы выстаўкі А. Скабралотэ «Пісьмы Гедымінаса» (белая гліна, эмаль, солі), камплект ваз А. Лауціоса. Творы керамікі дапамагаюць больш цэласнаму ўспрымання габеленаў, узабагачаюць экспазіцыю. Але варта заўважыць, што ў асобных выпадках назіраецца некаторы дысананс — у той час, калі габелен трымае гледача на адлегласці, керамічныя кампазіцыі патрабуюць набліжэння да іх, уважлівага і блізкага разгляду.

Безумоўна, што выстаўка мастакоў дэкаратыўнага мастацтва Літвы з'явіцца яшчэ адным крокам у справе далейшага ўмацавання і пашырэння культурных сувязей паміж нашымі рэспублікамі.

Д. ТРЫЗНА,
В. ЖУК.

«НАМАЛЮЙ МНЕ БЯРОЗКІ...»

Мабыць, таму-сяму падасца дзіўным, што гаворку пра мастацкае афармленне клубаў і дамоў культуры я пачну з папрокаў у адрас архітэктурна-планіровачных арганізацый. Аднак, на маю думку, маральная даўгавечнасць тыпавых праектаў — адна з самых сур'ёзных праблем клубнага будаўніцтва. У чым, напрыклад, прычына таго, што тыпавы праект, які не паспеў яшчэ пакінуць рабочы стол праекціроўшчыка, ужо ўстарэў? Чаму ледзь не з першых дзён эксплуатацыі некаторыя клубныя ўстановы пачынаюць перабудоўвацца, перапланіроўвацца і г. д.? Чым растлумачыць такія, скажам, архітэктурныя пралікі, як адсутнасць зручнай сцэны, і ў той жа час, пампезнасць і, як правіла, безгустоўна аформленыя фэе, якія на праекце прызначаліся для танцаў і веча-роў адпачынку, але з гэтай мэтай не выкарыстоўваюцца, бо перашкаджае суседства з глядзельнай залай, дзе ў гэты момант можа дэманстравацца фільм ці ісці канцэрт?

Магчыма, мая прапанова можа падацца не вельмі рэальнай, але я лічу, што танцавальныя залы трэба выносіць з памяш-

кання Палаца культуры. Інтэр'ер танцзала павінен уводзіць наведвальніка ў свет музыкі, пластыкі, гармоніі. Тут і гардэроб, і крэслы для адпачынку, і эстрада для музыкантаў, і светлае афармленне. Сам інтэр'ер, сама атмасфера такой залы павінна эстэтычна выходзіць моладзь.

Сёння праекціроўшчыкі, як і мы, мастакі, павінны добра ўяўляць задачы, функцыі, спецыфіку сучасных клубаў, перспектывы развіцця культасветработы, а таксама ўлічваць дынаміку росту духоўных запатрабаванняў насельніцтва.

Чаму, скажыце мне, пры будаўніцтве клуба не прымаць да ўвагі ландшафтныя асаблівасці мясцовасці, асаблівасці ўжо існуючай забудовы той ці іншай вёскі? Што ў выніку мы маем? Безаблічны будынак, які не з'яўляецца дамінуючым і арыгінальным цэнтрам, тым вузлом, што здольны сканцэнтраваць, сабраць культурны каштоўнасці, уласцівыя гэтаму рэгіёну. На маю думку, клубны інтэр'ер павінен адлюстроўваць і адметныя рысы мастацкай творчасці менавіта дадзенага раёна. У адным месцы гэта традыцыйнае харавое спяван-

не, у другім — ганчарнае рамяство і г. д.

На маю думку, клубнаму будынку неабходна вярнуць яго клубную сутнасць, бо гэта шматфункцыянальная ўстанова, дзе людзі адпачываюць, сустракаюцца на аснове агульных інтарэсаў і спраў, узбагачаюць свае веды, праяўляюць сябе ва ўсіх аспектах духоўнай дзейнасці. Таму не толькі глядзельная і танцавальная залы павінны вызначаць функцыянальна-планіровачную структуру любога будынка — няхай гэта будзе маленькі клуб або буйны палац. Сучасны клуб павінен мець і пакой для гурткавай работы, рэгістрацыі шлюбу і новавараджаных і г. д.

Вельмі рэдка даводзіцца бачыць дамы культуры, дзе былі б размешчаны ЗАГСы, залы грамадзянскіх абрадаў. А калі дзе-нідзе і ёсць нешта падобнае, дык гэта проста прыстасаваныя памяшканні з казённага інтэр'ерам, прымітыўным афармленнем. Не разлічаны многія нашы клубы на размяшчэнне ў іх музеяў. А музей, на маю думку, павінен стаць неад'емнай часткай цэнтры культуры.

У традыцыйнай схеме клубнага будынка сёння даміруе зала, астатнія ж памяшканні «нарэзаны» ўздоўж калідораў, як класы ў школах або пакой ў адміністрацыйным будынку. Зрабіць прывабны інтэр'ер тут практычна немагчыма.

Цяпер пра мастацкае афармленне нашых клубаў. Танцавальная зала, а на сценах — наглядная агітацыя: паказчыкі, дыяграмы. Ці тут ёй месца? Плякат павінен не проста вісець і «агітаваць» прастору, для яго ўспрыняцця патрэбен адпа-

ведны, зусім не «танцавальны» настрой. Дарэчы, наглядная агітацыя — гэта не толькі сам плякат, «маланка», фотаздымак, кідкі лозунг, але і тая канструкцыя, на якой яны размешчаны. А ў клубах можна ўбачыць грувасткія канструкцыі, стэнды, зробленыя з дарагіх, але непрыгожых матэрыялаў, парушаюцца элементарныя законы геаметрычнай перспектывы, неарганізавана ўнутраная прастора і г. д.

Мне хацелася б сказаць пра ролю прафесійнага мастака-афарміцеля ў справе праектавання клубных будынкаў. Як правіла, праекты такія складаюцца без іх удзелу. Мастак прыходзіць ужо ў гатовы клуб, прыходзіць, каб намалюваць, што яму загадаюць. «Вось тут мне патрэбны стэнд, — гаворыць дырэктар клуба, — а тут намалюй мне бярозкі». Пачнеш прырэчыць, — адразу пачуеш сакрамэнтальную фразу: «Я плачу табе грошы...» А між тым немагчыма вырашыць тую або іншую афарміцельскую задачу без уліку ўсяго асяроддзя. Трэба, каб афармленне арганічна ўваходзіла ў прастору інтэр'ера, з'яўлялася яго састаўной част-

кай. Трэба, каб заказы паступалі ў вытворчыя майстэрні не адзінкам (дошка гонару, плакаты), а комплексна. Толькі тады мы вырашым праблему мастацкага афармлення пэўнага ансамбля ў цэлым, сінтэзу мастацтваў. А пакуль што нашаму мастацкаму савету часта даводзіцца прымаць нецікавую, шэрую работу, бо ў заказчыка «гараць грошы»...

Наогул, паміж устаноўмі культуры і абласнымі аддзяленнямі Саюза мастакоў рэспублікі пакуль што няма трывалых сувязей. А хто, як не мастакі, маглі б параіць, як лепей аформіць той ці іншы клуб? Ды і наогул падраздзяленням нашага Саюза трэба кантраляваць усю афарміцельскую работу, асабліва на сяле. І дапамагчы нам у гэтым павінны мясцовыя аддзелы культуры. Толькі такім чынам можна будзе паставіць заслон рознага роду халтуршчыкам, якія ездзяць па вёсках, прапануючы свае паслугі.

Э. АГУНОВІЧ,
сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР, старшыня афарміцельскай секцыі.

КЛУБ: эфектыўнасць, якасць

У СВЯТА І Ў БУДНІ...

Больш як трыццаць гадоў назад сяляне вёскі Пярховічы Баранавіцкага раёна стварылі калгас. Імя яму далі «17 верасня». Гэтая дата ўвайшла ў гісторыю беларускага народа, як дзень уз'яднання заходніх абласцей рэспублікі ў адзіную сям'ю братніх народаў нашай Радзімы.

Першая пасяўная, першы ўраджай, радасць першых поспехаў, дасягнутых калектывнай працай... З гэтых падзей складалася гісторыя гаспадаркі і працоўная біяграфія кожнага яе працаўніка.

З павагай углядаемся мы ў фотаздымкі першага старшыні калгаса Івана Захаравіча Афанасія і яго папцельнікаў. Яны дэманструюць ў экспазіцыі музея працоўнай славы. Тут жа скупыя радкі калгаснага летапісу, дарагія сэрцу кожнага жыхара рэліквіі, сведчанні вытворчых дасягненняў калектыву.

Летапіс калгаса — біяграфія людзей. Іх заканамерная ўзаемазвязь пераканаўча прасочваецца не толькі ў музеі.

Да 25-годдзя калгаса ўзвялі Дом культуры з глядзельнай залай на 400 месцаў, пакоямі для заняткаў розных гурткаў, бібліятэкай і чытальнай залай. Да 30-годдзя пабудавалі праўленне, правялі водаправод, добраўпарадкавалі цэнтральную сядзібу. Адным словам, у калгасе робіцца нямала, каб стварыць найлепшыя ўмовы працы і жыцця хлебарабаў, напоўніць іх духоўнае жыццё багатым зместам.

Традыцыйнымі сталі ў Пярховіцкім сельскім Доме культуры вечары-партрэты перадавікоў вытворчасці, ветэранаў працы і вайны, многія святы сельскагаспадарчага года. І хай будзе гэта змяняльная падзея ў калгасе або чыста сямейная ўрачыстасць, самая важная і памятная яго частка абавязкова адбываецца ў Доме культуры. Толькі ў мінулым годзе героямі клубных тэматычных вечароў былі пераможцы сацыялістычнага спаборніцтва Ірына Макачук, Зінаіда Шкут, Аляксандр Кавалеўскі і іншыя перадавікі калгаса. Заўсёды ўрачыста і маляўніча праходзіць у Доме культуры і абрад вяселля. У прасторнай, па-святочнаму прыбранай зале ўрачыстасцей з асаблівай значнасцю і пранікнёнасцю гучаць словы пра нараджэнне новай сям'і, пажаданы маладым шчаслівага жыцця на зямлі бацькоў. А постым — кветкі, народная музыка, радасныя твары шматлікіх сведкаў радаснай падзеі... Адпавядае ўрачыстасці настрой і само ўбранне залы з яе вітражом, габеленамі.

Нямала на сяле аматараў самадзейнай мастацкай творчасці. Славіцца на ўвесь раён фальклорны калектыв, духавы аркестр, у якім іграюць пераважна механізатары. Сярод удзельнікаў мастацкай самадзейнасці — паважаны ў калгасе людзі: сакратар партыйнай арганізацыі Фама Фаміч Кміта, брыгадзір комплекснай брыгады, кавалер ордэнаў Ле-

ніна і Працоўнага Чырвонага Сцяга Ілья Рыгоравіч Слізень і іншыя.

На сцэне сельскага Дома культуры выступаюць не толькі самадзейныя артысты, частыя госці тут прафесійныя калектывы з Масквы, Ленінграда, Мінска, Брэста.

Знаёмячыся з Домам культуры, нельга абмінуць яго музычна-мастацкі салон. Ідэалагічныя работнікі калгаса ўмела выкарыстоўваюць гэтую новую форму арганізацыі культурнага адпачынку і эстэтычнага выхавання працаўнікаў сяла. Інтэр'ер салона з яго мэбляй, радыёлай і магнітафонам, рэпрадукцыямі карцін вядомых мастакоў, работамі сельскіх майстроў і народных умельцаў стварае шчырую атмасферу гасціннасці. Вось чаму палюбіўся салон і людзям старэйшага пакалення і моладзі. Тут за шклянкай чаю можна сустрэцца з цікавым чалавекам, паслухаць новыя музычныя запісы, абмеркаваць хваляючыя праблемы.

Пасля адной такой сустрэчы моладзі сяла з ветэранам рэвалюцыі Юстынам Юльянавічам Вераб'ём яго расказ запісалі на магнітафонную стужку. Яна папоўніла фанатэку музея, у якой сабраны ўспаміны ветэранаў партыі, заснавальнікаў калгаса, лепшых працаўнікаў гаспадаркі. Дзякуючы салону, у Пярховічах нядаўна была праведзена першая выстаўка народнай творчасці. Уразілі яе наведвальнікаў мастацкія вышыўкі, ткацтва і вязанне сельскіх майстроў Аляксандры Гапонік, Марыі Яўтух, Веры Піроты. Простыя ўзоры, фарбы, якія ўвабралі ў сябе блакіт неба, зеляніну лясоў і лугоў, былі знаёмы і зразумелы кожнаму, але як умела ўсё гэта сплучалася ў работах майстроў! Таленавітыя людзі жывуць і працуюць у калгасе «17 верасня»!

А цяпер зазірнем на некалькі хвілін у бібліятэку. Ёй ад-

Клуб у пасёлку Зялены Бор Смалявіцкага раёна.

ведзены адзін з самых светлых і прасторных пакояў Дома культуры. Тут больш за 8 тысяч экзэмпляраў кніг. Акуратна аформлены кніжныя выстаўкі ў дапамогу працаўнікам сельскагаспадарчай вытворчасці, падростаючай змене землярабаў. Да паслуг чытачоў — даведачна-бібліяграфічны каталогі. Карыстаюцца вялікім попытам тут грамадска-палітычная, спецыяльная і мастацкая літаратура. У актыве заадачыцы бібліятэкі Марыі Івановай — галоўны інжынер Тадэвуш Міжыеўскі, механізатары Анатоль Кміт і Надзея Рэгіневіч, настаўнікі школы Аляксей Жарыкаў і Алена Стрыхар. Марыя Іванова, як сапраўдны «лоцман кніжнага мора», імкнецца, каб ні адна цікавая і карысная кніга не палілася на паліцах. Таму бібліятэкар — часты госць на фермах, у полі, у спецыялістаў. Трэба правесці масавае мерапрыемства — памочнікаў таксама шукаць не даводзіцца. Напрыклад, у падрыхтоўцы канферэнцыі чытачоў па кнізе Л. І. Брэжнева «Цаліна» прынялі ўдзел многія сельскія камуністы, настаўнікі школы, увесь актыў бібліятэкі.

Так, калгасны Дом культуры стаў цэнтрам усёй ідэалагічнай і выхаваўчай работы, цэнтрам духоўнага жыцця сяла.

Эстэтычныя погляды і мастацкі густ сялян, якія выходзілі ў сельскім асяродку культуры, трывала ўваходзіць у побыт, у чалавечыя і вытворчыя кантакты. Мабыць, таму даўно ўжо няма ў калгасе парушэнняў грамадскага па-

радку і працоўнай дысцыпліны, а моладзь знаходзіць тут справу па душы. Многія юнакі і дзяўчаты засталіся ў родным сяле і сумленна працуюць. Гэта — Анатоль Кміт, Уладзімір Пархановіч, Васіль Раманоўскі і іншыя.

Паважаныя людзі на сяле — культасветнікі. Дырэктар Дома культуры Віталія Мікалаеўна Кунаш выбрана дэпутатам і сакратаром партыйнай арганізацыі сельскага Савета. За актыўную культурна-масавую работу гаспадарка робіць ёй даплату. Нядаўна працуе на сяле мастацкі кіраўнік Дома культуры Тацяна Парандайка — выпускніца Баранавіцкага музычнага вучылішча, але з яе прафесійнай думкай ужо лічацца, паважаюць за стараннасць. Таня вучыцца завочна на факультэце харавога дырыжывання Мінскага інстытута культуры.

...Сельскі Дом культуры стаіць у Пярховічах на самым бачным месцы. Яго абступілі маладыя дрэўцы сквера, у цэнтры якога ўзвышаецца помнік аднавяскоўцам, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Іх светлую памяць ушаноўваюць жыхары сяла. Шчыры клопат людзей і калгаса адчуваюць усе 69 сем'яў загінуўшых. У пастаментам абеліска замуравана ўрна са зваротам да пакалення 2000 года. Якім яно будзе, як працягне працоўныя традыцыі нашых сучаснікаў — адказ на гэтыя пытанні дае і сённяшні дзень.

В. ГЕДРОЙЦ,
вядучы Інспектар Міністэрства культуры БССР.

НЕ УСІМ БЫЛО СУДЖАНА прычаліць да роднага мацярыка. І таму пантэон беларускай культуры бязмежна разлёгся ў прасторы: у Казахстане застаўся Змітрок Бядуля, пад Сталінградам — Хвядос Шынклер, ля Гдыні — Сяргей Крывец, у васьмі кіламетрах ад Берліна загінуў Мікола Сурначоў, у Татрах — Змітрок Астапенка... Калі на поўначы, у Ленінградзе, на 75-ым годзе жыцця не стала Б. Эпімах Шыпілы, то на поўдні на 25-ай вясне згарэла зорка Максіма Багдановіча. Прах мо аднаго толькі Янкі Купалы вярнуўся ў родную зямлю...

А ў доме, дзе зараз гасцініца «Гняздзечка», жыў сам Тарніні. У Ялце ён застаўся і пасля рэвалюцыі, жыў у доме, дзе зараз пражывае Галуковіч.

Цяжка сказаць — калі, але пансіён ад Тарніні перайшоў ва ўладанне Яфіма Васільевіча Гуля. На пачатку стагоддзя сталі праціваць яго «кефірныя і малочныя ўстановы». Менавіта Гуль стварыў малочную ферму для хворых пансіёна «Шалаш».

Бацька паэта ва ўспамінах пісаў, што Максім любіў прагулькі ў «ляснічавасце». Я. Галуковіч нагадаў, што даўней за Аўткай пачынаўся лес, і меў ён прыгожую назву Ісар (Іс-

Урачы рэальнага вучылішча паралі пераехаць у Ялту. Гэта чалавек і выратавала. Замест пакутнага згасання (як здарылася з Багдановічам) лёс надзяліў яго даўгалеццем. Ці не дзіва: перада мною сядзеў чалавек, амаль аднагодак Максіма Адамавіча. Ён тут атрымаў адукацыю, і на 85-ым годзе шкадаваў, што не прыйшлося трапіць на бацькаўшчыну.

Дом былога пансіёна «Шалаш» стаіць і па сёння — зусім недалёка ад гасцініцы «Гняздзечка». Вакол яго растуць велізарныя, у некалькі абхватаў, дрэвы. А між імі — такія ж як і камлі — сучышыся агромністыя камяні. Ка-

Максіма Багдановіча Ганна Ільвічэна Бірукова. Калі яна прыходзіць на магілу свайго мужа, то і палле, і праполе, і зёлку пасадзіць на магіле нашага паэта. Ганна Ільвічэна збіраецца выкапаць адзін з кіпарысаў ля надгробка, бо дрэўца аказалася такой пароды, што з ігам часу будзе надта шкодзіць помніку. Трэба нам да 90-годдзя Максіма Багдановіча месца пахавання класіка нашай літаратуры нейкім чынам абнавіць, надаць яму мемарыяльнае аблічча.

Зноў вяртаюся на шашу, каб дачакацца аўтобуса на Місхор. З узгорка добра відаць горад, порт, глыбокі няроўны шоў рэчкі Учан-Су. Вунь і былая Верхняя Аўтка. О, лёс! Праз восем гадоў пасля першай ялцінскай пабыўкі Багдановічу было суджана навечна застацца на супрацьлеглым, ніжэйшым беразе Учан-Су, амаль што насупраць яго вяселага, высокага «Шалаша». Толькі цяпер некаму было шукаць далёкую і пяшчотную зорку Венеру.

ПРЫПЫНАК ТРЭЦІ.

За год да смерці М. Багдановіча ў Місхоры быў збудаваны палац, дзе ў савецкі час размясціўся санаторый «Горнае сонца», якому ў 1957 годзе надалі новае імя — «Беларусь». На тэрыторыі гэтай здраўніцы на пляцоўцы ля фантана ў 1959 годзе і быў устаноўлены помнік З. Азгура з надпісам: «Выдатнаму беларускаму паэту Максіму Багдановічу. 1891 — 1917». Напачатку ж помнік стаяў у пасёлку Карэіз (Сярэдні Місхор).

З санаторыя «Беларусь» можна пазнаць не толькі ў родны горад М. Багдановіча, але і ў многія абласныя, раённыя і гарадскія цэнтры Беларусі. Санаторый уесь час пашыраецца. У яго бібліятэцы прадстаўлена і беларуская літаратура.

ПРЫПЫНАК ЧАЦВЕРТЫ.

Праз Місхорскі парк спускаюся ўніз, каб ніжняй дарогай вярнуцца ў Ялту. Хочацца трапіць на вуліцу Літкенска, 8. Калісьці там жыла Леся Украінка. У 1977 годзе ў доме размясціўся аддзел краязнаўчага музея: «Прагрэсіўная руская і ўкраінская літаратура Ялты дарэвалюцыйнага перыяду». Над экспазіцыямі філіяла працаваў Яўген Андрэевіч Варанцоў.

Куток М. Багдановіча прадстаўлены даволі сціпла: усяго шэсць пераздымкаў — партрэта Багдановіча, тытульнага ліста «Вянка», нарыса паэта «Из летних впечатлений» («Русский вестник», 1916 г., № 1. Феодо-

сія). Тут жа — фота пансіёнаты «Шалаш» і дома на Мікалаеўскай вуліцы, 8 (пазней Набрэжная Леніна, 2), дзе паэт напісаў свае апошнія радкі. Праўда, у вітрыне ляжаць тры кнігі пра паэта — М. Стральцова, Р. Бярозкіна, С. Майхровіча, а таксама альбом з матэрыяламі для выставак у школе. У бібліятэцы аддзела захоўваюцца зборнікі М. Багдановіча, кнігі пра яго.

На стэндзе, прысвечаным М. Горькаму, ёсць адзін цікавы фотаздымак: «А. М. Горкі з сынам Максімам і Шурыкам Багдановічам на ганку дачы «Нюра». 1912 г.»

ПРЫПЫНАК ПЯТЫ.

Усё ж такі нездарма пісалі (у тым ліку і А. Бачыла) аб трагедыі апошніх ялцінскіх дзён Максіма Багдановіча... У нейкім сэнсе пра гэта гаворыць выписка з даведніка Грыгорыя Масквіча «Ялта ў 1904 годзе»: «Але асабліва многа цяжкасцей для хворых стварае нежаданне большасці ялцінцаў здаваць памяшканні цяжкахворым. Прыватных дамоў, дзе здаюцца такія памяшканні, надта мала, а з устаноў прымаюць цяжкахворых толькі пансіён пры супольцы Чырвонага Крыжа і пансіён апекі над нястачлівымі прыезджымі». Такі ялцінскі звычай, трэба меркаваць, не змяніўся і да 1917 года. Не ў характары М. Багдановіча было стаяць жабраком перад вышэйназванымі апекунамі, а іншага выйсця не было. Так ён трапіў у няпалены пакой Цямко.

На жаль, будынка, дзе была ўстаноўлена мемарыяльная дошка з надпісам «У гэтым доме правёў апошнія дні свайго жыцця (люты — май 1917 г.) выдатны паэт Беларусі Максім Багдановіч», даўно няма. На гэтым месцы ў 1980 годзе будзе закончана будаўніцтва новага корпуса санаторыя «Ялта». Мемарыяльная дошка знаходзіцца ў начальніка службы КЭА санаторыя «Ялта» (вул. Севастопальская, 12/43, тэл. 32-86-91), і ён праціў перадаць Саюзу пісьменнікаў Беларусі, што патрэбен новы тэкст, накіраваў такога: «На гэтым месцы знаходзіўся дом, у якім правёў...» Дошка будзе ўстаноўлена на новым корпусе санаторыя.

Відаць, трэба Саюзу пісьменнікаў звязацца з прадстаўнікамі гарвыканкома, санаторыя «Ялта» і сумеснымі намаганнямі зрабіць усё для таго, каб увекавечыць імя беларускага паэта на крымскай зямлі.

Сяргей ПАНІЗНІК.

ДА МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Тым большая патрэба, будучы ў падарожжах — далёка ці блізка ад Беларусі, — прыйсці на паклон да тых мясцін, дзе ўсё яшчэ целляцца сляды дарагіх нашых людзей.

78 гадоў назад у Мінску нарадзіўся М. Багдановіч. Крым жа стаў для яго і надзеяй, і ўсплёскам натхнення, і апошнім прытулкам. Нядаўна я наведаў у Ялце мясціны, паяднаныя з імем беларускага паэта.

ПРЫПЫНАК ПЕРШЫ.

Лягчы за ўсё трапіць у санаторый «Беларусь», да помніка М. Багдановічу, калі ехаць у Місхор з ялцінскага аўтавакзала па так званай верхняй дарозе. Прыпынак — «Паліана казак». Адсюль паўз помнік Лесі Украінцы крочу ў бок гасцініцы «Гняздзечка» (вул. Кірава, 149). Побач — будынак, дзе калісьці месцілася малочная ферма «Шалаш». У 1909 годзе тут лячыўся Максім Багдановіч.

Ялта 1909 года падзялялася на чатыры часткі: Стары горад, Новы горад, Зарэчча, Аўтка. «Шалаш» знаходзіўся ў Аўтцы, і вуліца Кіраўская, па якой я крочу, раней называлася Аўткай.

Мне паралілі наведваць старажыла гэтай вуліцы — Яўгена Восіпавіча Галуковіча. Ад яго і дазнаўся, што адным з уладальнікаў «Шалаша» быў Іван Мікалаевіч Тарніні, член гарадской управы. Пансіён яго быў, як кажуць, сярэдній ца-

сарь). Пра мясціну, дзе 70 гадоў назад жыў М. Багдановіч, чытаю ў даведніку «Крым» за 1914 год наступнае: «Аўтка. Тут можна ўладкавацца танней, чым дзе (пакой 10, нават 9 рублёў у месяц), але аддаленасць ад цэнтра і мора і амаль вясковы характар жыцця не асабліва прывабліваюць прыезджых. Аднак узвышыня і паўднёвы схіл Аўткі, від на мора і горы спыняюць увагу тых, хто жадае цішыні і спакою...»

Усё тут было даспадобы Максіму. Вось чаму Аўтка так паспрыяла яму ва ўмацаванні здароўя. Сивердзяць сказаў яшчэ некалькі радкоў пра гэтае прывольле над рэчкай Учан-Су: «Дачная мясцовасць «Ісар» на вышыні 900 футаў; паветра надзвычай дабрадзейнае для лёгачных хворых. Яна знаходзіцца ў 4 вярстах ад вёскі Аўткі, адсутнасць паблізу пасяленняў і мноства хвойнай расліннасці, якая выпрацоўвае вялікую колькасць аэону, забяспечвае чысціню паветра ў «Ісары»... Як добра, што ўсё гэта меў тады наш Максім. Праз два гады пасля яго ад'езду Верхняя Аўтка была далучана да горада. А ферма «Шалаш», як дзеючая, упамінаецца нават у даведніках 1919 года.

А Яўген Восіпавіч Галуковіч аказаўся земляком. Ён нарадзіўся ў 1893 годзе ў Рэчыцкай губерні. Выехаў з Беларусі ў 1910 годзе: пад час вучобы ў Рагачове захварэў на адзёр, потым прысталі сухоты.

нечне, яны памятаюць позірк вачэй Багдановіча. Да іх прытуляўся паэт, думаючы пра сваю «краіну-браначку».

ПРЫПЫНАК ДРУГІ.

Ад «Паліана казак» трэба праехаць аўтобусам усяго некалькі хвілін, каб выйсці насупраць гарадскіх могілак. За варотамі сцяжына вядзе ўніз, потым трэба збочыць налева, каб трапіць у сектар № 7. Там за помнікам пісьменніку М. Бірукову праглядаецца магіла Максіма. На шэрым камяні-пірамідцы свіціцца паўзрослыя зеленаватыя мохам радкі:

Хоць зернейкі засохлымі былі,
Усё ж такі жыццёвае іх сіла
Збудзілася і буйна ўсманасіла
Парой вясенняй збожжа на раллі.

Чытаў у Янкі Брыля, што паставіць помнік паэту пастаралася цётка Уладзя, жонка Янкі Купалы. На магіле ёсць касачы і яшчэ нейкае зельце. Паабалал помніка падростаюць пасаджаныя Еўдакіяй Лось кіпарысы. Прыйшлося з горада прывезці пілку-аднарукку, каб пазбавіцца некалькіх галін, якія зусім не давалі сонцу прабіцца да надгробка. На сухую былінку зачыняюцца вяснічкі. Калісьці садоўнік ялцінскага дома творчасці Мазур Іван Ігнатавіч веў догляд усіх пісьменніцкіх магіл. Але не стала Мазура і не стала добрай традыцыі. Зараз па сваёй добраі волі даглядае прыстанак

**НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ
У ПОШУКАХ
«ЗВАРОТНАЙ СУВЯЗІ»**

Мы ўжо расказвалі аб выніках некаторых сацыялагічных даследаванняў, якія праводзіць навукова-метадычны аддзел Дзяржстатэрадыё БССР. Пра новыя даследаванні расказвае загадчык аддзела М. А. Міхаевіч.

Мы заканчваем сацыялагічны даследаванні па праграмах Галоўнай рэдакцыі літаратурна-драматычнага вшчачнага рэспубліканскага тэлебачання. Згодна з праграмай работы па спецыяльна распрацаваных анкетах праведзена апытанне некалькіх соцень тэлеглядачоў. Інфармацыя, атрыманая з дапамогай анкет, прайшла апрацоў-

ку на электронна-вылічальнай машыне, і зараз мы займаемся апісаннем табліц.

Сацыялагічныя даследаванні фундаментальнага характару даюць магчымасць атрымаць звесткі па колькасці і якасным складзе аўдыторыі кожнай праграмы, аб папулярнасці той ці іншай перадачы ў розных груп насельніцтва з улікам сацыяльна-дэмаграфічных прыкмет.

На жаль, работа гэтай патрабуе шмат часу, зацягваецца на некалькіх месцах. А работнікам тэлебачання і радыё хочацца хутчэй ведаць, як прымаюць тую ці іншую

перадачу, асабліва новыя цыклы або рубрыкі, ці заўважылі іх, ці спадабаліся яны. І вось тут урастае роля аператыўных апытанняў, над удасканальваннем якіх мы зараз працуем.

Індаўна мы правялі эксперымент з радыёпраграмамі аднаго тыдня, якія раскрываюць так званую вытворчую тэму. Са спецыяльна падрыхтаванай анкетай мы звярнуліся да працаўнікоў мінскага завода аўтаматычных ліній, вытворчага аб'яднання «Прань» і аднаго з камбінатаў бытавога абслугоўвання і прапарсілі пазначыць, якія радыёперадачы тыдня яны слухалі, а якія іх не зацікавілі.

Як высветлілася, больш усюго галасоў сабралі праграмы радыёстанцыі «Сельскае жыццё», асабліва ранішнія выпускі. Гэтыя вынікі нечаканыя, аднак толькі на першы погляд. Усе мы добра ведаем, што жыццё гарадскога жыха-

ра цесна звязана са справамі на сяле.

Але нам падаецца, што справа яшчэ і ў тым, што журналісты рэспубліканскага радыё, якія ствараюць перадачы на сельскагаспадарчую тэматыку, раней за іншых зразумелі, што галоўнае ў іх праграмах не толькі тэмы, гентары і цэнтрыры, а людзі, якія працуюць на фермах, асушваюць багню, вырошчваюць хлеб. Узіць хаця б адзін з апошніх выпускаў «Вячэрніх зарніц», што прагучаў 16 лютага ў радыёдзень «Улада савецкай-улада народная». Гэта быў спецыяльны выпуск, які называўся «Увайдзі ў кожны дом».

Радыёкарэспандэнт дэ н т увайшоў у дом неацотых сельскіх жыхароў і спытаў, як яны разумеюць, што такое «Савецкая ўлада». Адна з удзельніц перадачы даярнка калгаса імя Леніна Ляхавіцкага раёна Брэсцкай вобласці Вольга

Аляксееўна Прановіч сазнала:

— Я думаю, што любага стрэчнага ў вёсцы пра гэта спытай, то ён скажа, што Савецкая ўлада — гэта вялікае шчасце. Савецкая ўлада дала нам, жанчынам, раўнапраўе. Быў у нас у калгасе «Бланітны агеньчык». І вось сяджу я на гэтым «агеньчыку» і думаю: «Гэта ж сяджу я — проста баба. А побач старшыня калгаса сядзіць, і намеснік, і сакратар парткома, і дырэктар школы. І мы разам гаворым, разважаем — вось гэта і ёсць Савецкая ўлада. Гэта ж не адна я вам так магу сказаць, і я думаю так, што ад гэтага шчасця і людзі з іншых краін, калі б у нас панылі, не адмовіліся б. ...Жанчыны ж нашы — даяркі, як выйдучы на вуліцу ў нядзелю, дык любага глядзець. Не адрозніш даярку па вопратцы ад той артысткі, напрыклад.

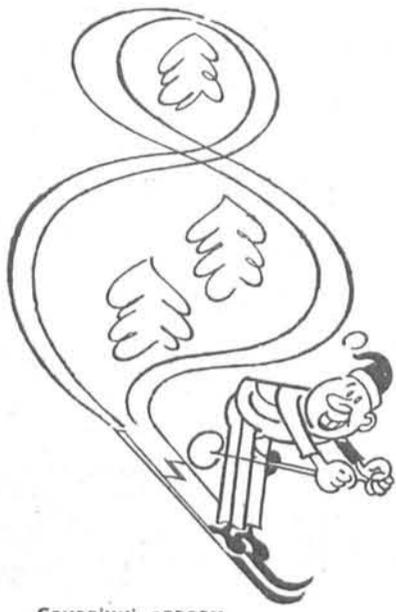
Вось вам партрэт прастай жанчыны — працаўніцы. А такіх жывых героў можна сустрэць у кожным выпуску штодзённай «Сельскай праці». Колькі часу прайшло, як прагучаў у эфіры нарыс пра стогадовы юбілей калгасніцы Сцепаніды Фёдаруны Крыварот, а слухачы яшчэ і цяпер успамінаюць ле расказ пра цыцкі лёс, пра дзяцей, унукаў і праўнукаў і ле чудаўную песню.

— У сто гадоў голас у мяне не такі ўжо звонкі, — казала Сцепаніда Фёдаруна, — але ж просьбу гасцей трэба уважыць. — І заспявала...

Гэта няпроста — знайсці шляхі не толькі да розуму, але і да сэрца слухача. Стваральнікі праграм радыёстанцыі «Сельскае жыццё», здаецца, знайшлі гэты шлях — іх слухачы не толькі ў вёсцы, але і ў горадзе.

М. МІХАЕВІЧ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Сакавіцкі слалам...

На спатканні...

Мал. А. ЧУРКІНА.

НОВЫЯ ТАВАРЫ

Арыгінальную навінку прапонуе аматарам картачнай гульні Партачоўская паліграфічная фабрыка. Колер кожнай у наладзе карты, якія выпускае гэтае прадпрыемства, мае спецыяльныя раслінны арнамент і ніводнага разу не паўтараецца.

Знакам якасці адзначан знамя якасці, які пачала выпускаць Муханаўская фабрыка пластыкавых вырабаў. Набыць знамя можна ў магазінах прамагандлю ў неабмежаванай колькасці. Навінка аддзіць прадметы вашага быту, скрые недахопы і пралікі пры іх вырабе. Таваразнавец Віктар ШАУЧЭНКА.

Іранізмы

Жаночы дзень — сямта для мужчын.

Любімыя жанчыны натхняюць лірыкаў, нялюбныя — сатырыкаў.

Калі жаніцца — выпадно васьць, тады развод — занамернасць. Ю. РЫБНІКАУ.

Леонард ВАЛІХТ

ЭКВІВАЛЕНТ

Дзесці два гады пасля вяселля Люцынкі і я жылі ў яе бацькоў. Дзень, калі мы павінны былі атрымаць трохпакаёвую кватэру, надыходзіў з кожнай хвілінай.

— Нарэшце, у нас будзе сваё кватэра, — радавалася мая жонка. — Мара здзяйсняецца. Яе радасць я раздзяляў напалавіну.

— У нас толькі адзін локан, — сказаў я.

— Нічога. У нас будзе яшчэ стол і два ірэслы.

— Як?

— Мая маці дасць.

— Маці? Цудоўна.

— І гэты буфет таксама.

— Выдатна!

— Магчыма, і гэты сервіз, што стаіць у буфцеце. А калі я хораша папрашу, то мы атры-

маем і вось гэтую вазу на кветкі.

— Так, так, ты павінна хораша папрасіць, дык маці дасць яшчэ дыван з першага пакоя.

— Канечне.

— Мо таксама і карціну, што вісіць ля акна? Яна мне вельмі падабаецца.

— Мы, напэўна, яе атрымаем. Цудоўна. Уласная кватэра і ўжо абсталявана.

Раптам мне зрабілася няёмка.

— Паслухай. Мы забяром гэтак многа рэчаў. А што мы пакінем маці?

Мы пакінулі маці нашага аднагодовага Петруся. Яна будзе яго выхоўваць.

Пераклаў з польскай У. СТРУМІЛА.

БЛІНЫ

Прыязджае часта дужа Зяць да цешчы на бліны.

«Цешчыны бліны».

Антон Пятровіч Іваню

Адпраніў госця без бліноў.

«Антонавы бліны».

Сабярыце гарох на тэку.

На сніданне бліноў напаяку.

Пакаштуйце гарохавых бліноў.

«Гарошынка».

(Сямён ПАЦЕМКІН. зборнік паэзіі «Перасцеты»).

Не, няма тут ніякай маны,

Што аб гэтым заўсёды я мару:

Больш за ўсё паваяваю бліны,

Ды такія, каб з пылу і з жару.

Мажу блін на абодва бакі,

А затым у смятану мачаю,

Як наемся, бліночкам радкі

Пазычаныя я прысвачаю.

Два дзсяткі бліноў улуплю

І бяруся за справу паэта.

А яшчэ я лечню любію,

Ды пасля раскажу вам пра гэта...

В. НІКАЛАЕУ.

Ірына ЖАРНАСЕК

ВЫБРЫКІ ЛЁСУ

Пісьменнік Славалюб нехаця п'яўся на вуліцах свайго роднага горада. Думак не было. Ні высокіх, ні зямных. Быў той стап, калі працуюць толькі ногі. Яны і панеслі Славалюба ў кнігарню, у тую самую кнігарню, якую ён ненавідзеў усёй сваёй шырокай пісьменніцкай душой.

...Кніжку не куплялі. Калі Славалюб глядзеў на паліцу, дзе бездапаможна стаяла яго дзецішка, у яго кірпатым носе пачынала казытаць, а бародка сама па сабе торгалася.

І вось сёння... Сёння здарылася такое!.. Славалюб убачыў кніжку ў руках пакупнікоў.

У той самы момант, калі ён бег міма касы да запаветнай паліцы з надзеяй убачыць хоць адно пустое месца ў родным радку, нібы сам лёс прымусіў яго прыпыніцца. Высокі, паважны — не які-небудзь там — мужчына ў заміявай куртцы, увесь выгляд якога наскрозь свяціўся інтэлектам, гэты мужчына трымаў у руках яго, Славалюба, кніжку! Славалюб кінуў позірк на чаргу: чалавек пяцінаццаць трымаў у руках яго кніжку!

Усё шкодна ў празмерных парцыях. Шчасце — таксама. Яно звалілася на Славалюба, прыцінула долу і ніякай табе тут магчыма сці зварухіцца. Толькі сілы і ханіла, што падмігнуць той заморскай прыгажуні з кашалька. Сапраўды, чаму б і не падмігнуць, калі вось купляюць жа кніжачку.

Славалюб лягнуў сябе па кішэнях: ручкі не было. Не, гэта іронія лёсу. Цэлых паўгода з таго самага дня, як у кнігарню завезлі яго кніжку, ён дзень у дзень прыходзіў сюды з прыгожай ручкай, запраўленай пяццю рознакаляровымі чарніламі. Паўгода Славалюб насіў

з сабой тую ручку, а вось сёння... забыў.

І тут у галаве Славалюба мільганула думка: «Гэты ж мужчына інтэлігент! У яго павінна быць ручка!» Славалюб рынуўся за мужчынам, дагнаў яго ўжо на вуліцы, схопіў за рукаў:

— Пачакайце!

— Вы што?

— Нішто, нішто, — заспяшаўся Славалюб, — толькі... аўтограф... на памяць.

— Вы мяне не за таго прынялі. — занерваваўся мужчына. — Які вам яшчэ аўтограф?

— За таго, за таго, — супакой мужчыну Славалюб. — Вы куплялі кніжку?

— Ну-у...

— А чыю, ведаеце? — аж зазіхаець, запераліваўся Славалюб.

— Чаму гэта не ведаю, — абурываўся мужчына. — Я вам што, цяміла які? Шэмырхоўскага даюць.

Славалюб аслупянеў. З ледзь тлеючай надзеяй ён прамамытаў:

— Вы памыляецеся.

— Ды што ты прыліп: памыляецеся — памыляецеся. Ну на, глянь.

Славалюб хопіў пакунак. Там было дзве кніжкі, павязаныя блакітнай стужкай. На зокладцы адной стаяла: «Сямён Шэмырхоўскі. Каханне апоўначы». Славалюб перавярнуў скругак і... «Нікадзім Славалюб. Пераспелы ранет».

Мужчына заўважыў яго позірк, праморшчыўся:

— Прывесак. Даюць розную духту.

Славалюб толькі замычаў. Мужчына паспешліва схваў набытак і пакрочыў сваёй дарогай. А Славалюб, бедны Славалюб не мог сабраць кроплю сілы, каб скрануцца з месца.

МІЖ ІНШЫМ...

Калі на ваш сямейны агенчык завітаў знаёмы, які збег ад не зусім ласкавых жончынчых вачэй, пачастуйце яго чаем, прачытайце лекцыю аб мірным суіснаванні, пазычце ў суседа раскладушку... Толькі аднаго не рабіце: не прапануйце яму адчуваць сябе як дома.

Знакомце электраэнергію! Калі ў любой ззяюць вочы, тушыце святло! М. ШКЛЯР.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Я зраблю цябе футбалістам, абаронцам. Мал. М. ГРЭНІЯ і І. ШАНЬКО.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 16642

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-52, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавага работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Руканісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Юлія ЧУРКО.